

GESTŲ KALBOS STATUSO IR GESTŲ KALBOS VARTOJIMO TEISINIO REGULIAVIMO LIETUVOJE IR EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE ANALIZĖ

Užsakovas: Lietuvių gestų kalbos vertimo centras

Rengėjas: Lietuvos kurčiųjų draugija (Kęstutis Vaišnora, Martyna Balčiūnaitė, Marija Židonienė)

Teksto ir kalbos redaktorius: MB „Vertimai Jums“

Maketuotojas: Justina Vertelkaitė

Tyrimo tikslas – išanalizuoti gestų kalbos statuso, vartojimo ir gestų kalbos vertimo paslaugų teikimo teisinį reguliavimą Lietuvoje ir Europos Sąjungos (toliau – ES) šalyse (ne mažiau kaip 3 ES šalyse).

Analizuojant gestų kalbos statuso, vartojimo ir gestų kalbos vertimo paslaugų teikimo teisinį reguliavimą Lietuvoje ir ES šalyse, bus siekiama nurodyti su kokiomis konkrečiais problemomis susiduria kurtieji gestų kalbos vartotojai Lietuvoje dėl nepakankamo jų teisių reglamentavimo ir nepakankamo gestų kalbos pripažinimo. Siekiama parodyti, kaip kitose ES šalyse yra pripažįstamos gestų kalbos bei kurčiųjų gestų kalbų vartotojų teisės (apsaugomos, nes reglamentuojamos įstatymais).

Gestų kalbos statusas Lietuvoje ir ES valstybėse bus analizuojamas, (i) nustatant, kokios teisės (kalbinės ir kitos) yra suteikiamos kurtiesiems gestų kalbos vartotojams įstatymiškai (gestų kalbos pripažinimo ir sektorinius) bei (ii) vertinant, ar yra užtikrinama tinkama gestų kalbos padėtis visuomenėje, ar į gestų kalbą yra žiūrima teigiamai (ar gestų kalbos yra suprantamos kaip kalbos, o ne tik kaip neįgaliųjų komunikavimo priemonės), ar yra skatinamas gestų kalbos vartojimas (tiesiogiai ar per gestų kalbos vertimo paslaugas). Bus pateikiamos išvalgos dėl praktinio teisių įgyvendinimo (finansavimas, institucinė sąranga, vertimo paslaugų reglamentavimas ir kt.).

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti visus Lietuvoje esančius teisės aktus, reglamentuojančius gestų kalbos statusą ir vartojimą.
2. Palyginti ir išanalizuoti Lietuvoje ir ES šalyse (ne mažiau kaip 3 ES šalyse) gestų kalbos teisinį aspektą ir praktinį įgyvendinimą (finansavimas, institucinė sąranga, vertimo paslaugų reglamentavimas ir kt.).
3. Pateikti išvadas apie esamą situaciją Lietuvoje ir ES šalyse (ne mažiau kaip 3 ES šalyse).

TURINYS

1. IŽANGA. GESTŲ KALBA – KURČIO ŽMOGAUS PRIGIMTINĖ TEISĖ, PILNAVERTĖ KALBA IR NE TIK KURČIŲJŲ KALBA	5
1.1. JTO Neįgaliųjų teisių konvencija (toliau – Konvencija)	6
1.2. Europos Parlamento (toliau – EP) rezoliucijos.....	7
1.3. Europos Taryba, Parlamentinė Asamblėja (toliau – Asamblėja)	9
1.4. Europos kurčiųjų organizacijos (toliau – EUD) ir organizacijų pozicija.....	10
1.5. Teisė į gestų kalbą – prigimtinė.....	10
2. ES VALSTYBIŲ NARIŲ GESTŲ KALBŲ REGLAMENTAVIMO TIPŲ APŽVALGA	12
2.1. ES šalys, kuriose gestų kalbos statusas yra reglamentuojamos Konstitucijoje	12
2.2. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos valstybiniuose kalbos įstatymuose arba įstatymuose, kuriuos reguliuoja nacionalinė kalbos taryba.....	12
2.3. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos atskiru gestų kalbos įstatymu, kuris taip pat paminėtas kitose komunikacijos priemonėse	13
2.4. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos atskiru gestų kalbos įstatymu	13
2.5. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos arba paminimos tik sektoriniuose teisės aktuose (neįgaliųjų integracijos įstatymuose, švietimo, socialinės apsaugos įstatymuose).....	14
3. EUROPOS SĄJUNGOS ŠALIŲ (SUOMIJOS, ŠVEDIJOS, AIRIJOS) IR LIETUVOS GESTŲ KALBŲ TEISINIO ASPEKTO IR PRAKTINIO ĮGYVENDINIMO ANALIZĖ	15
3.1. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS SUOMIJOJE	16
3.1.1. Teisinė gestų kalbų Suomijoje reglamentavimo analizė	16
Konstitucijoje	16
Gestų kalbos įstatymas (359/2015)	17
Gestų kalbų vartotojų teisės reglamentuojamos sektoriniuose teisiniuose aktuose	19
Teisė įgyti (<i>angl. to acquire</i>) gestų kalbą ir pareiga informuoti kurčiųjų vaikų tėvus apie gestų kalbos išmokimą ir vartojimą.....	20
3.1.2. Praktinio įgyvendinimo analizė	21
Institucinė sąranga.....	22
Vertimo paslaugų reglamentavimas ir finansavimas.....	23
3.2. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS AIRIJOJE	27
3.2.1. Teisinė gestų kalbos reglamentavimo analizė	27
Airijos gestų kalbos įstatymas (ISL įstatymas).....	27
ISL sektoriniuose / specialiuose įstatymuose	30
3.2.2. Praktinio įgyvendinimo analizė	30
Gestų kalbos vertėjų registras	31

Kuponų, suteikiančių vertėjų paslaugas socialiniuose, švietimo ir kultūros renginiuose bei išigyjant paslaugas, bandomoji programa.....	31
Rekomendacijų / gairių viešosioms institucijoms kūrimas	32
Institucinė sąranga	33
Vertimo paslaugų reglamentavimas ir finansavimas.....	33
3.3. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS ŠVEDIJOJE	34
3.3.1. Teisinė analizė	34
Švedų gestų kalba yra pripažinta Valstybiniame kalbos įstatyme	34
Sektoriniai teisės aktai	35
Institucinė sąranga	36
Vertimo paslaugų reglamentavimas	37
3.4. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE	39
3.4.1. Teisinė gestų kalbos Lietuvoje reglamentavimo analizė.....	39
Teisės aktų hierarchija Lietuvoje ir gestų kalbos statuso įtvirtinimo perspektyvos.....	44
3.4.2. Praktinio įgyvendinimo analizė	45
Vertimo paslaugų reglamentavimas	47
Lietuvių gestų kalbos vertėjų rengimas	48
Lietuvių gestų kalbos vertėjų atestacija	48
Lietuvių gestų kalbos kursai	49
Bendrojo pagalbos telefono 112 prieinamumas lietuvių gestų kalba.....	50
Atvejo vadybos ir psichologo paslaugos lietuvių gestų kalba	50
4. IŠVADOS	52
5. ANALIZĖS PRIEDAI IR IŠAIŠKINIMAS.....	56
PALYGINAMOJI ANALIZĖ (PRIEDAS NR. 1).....	57
PRIEDAS NR. 2.....	64
GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS NAUJOJOJE ZELANDIJOJE	65

1. IŽANGA. GESTŲ KALBA – KURČIO ŽMOGAUS PRIGIMTINĖ TEISĖ, PILNAVERTĖ KALBA IR NE TIK KURČIŲŲ KALBA

Kurtieji gestų kalbos vartotojai yra žmonės su klausos negalia, kurie kartu yra ir lingvistinės (kalbinės) bei kultūrinės žmonių grupės dalis, turinti lingvistines (kalbines) teises ir teisę į kalbinį bei kultūrinį identitetą¹. Kurtieji gestų kalbos vartotojai dažnai neteisingai sutapatunami, nes įvardijami *tik* kaip žmonės su negalia, kuriems užtikrinant įtrauktį ir nediskriminavimą esą reikalingos tik teisės į prieinamumą per gestų kalbos vertimo paslaugų užtikrinimą ir įgyvendinimą. Nors prieinamumas yra neatsiejamai svarbu kurtiesiems gestų kalbos vartotojams, svarbu pabrėžti, kad lygiai taip pat svarbus yra kurčiųjų gestų kalbos vartotojų lingvistinių (kalbinių) teisių užtikrinimas ir įgyvendinimas, įskaitant teisę mokytis ir vartoti gestų kalbą bei teisių į konkretaus kalbinio ir kultūrinio tapatumo pripažinimą, įskaitant teisių įgyti (*angl. to acquire*) ir vartoti gestų kalbą užtikrinimas bei įgyvendinimas, siekiant užtikrinti nediskriminavimą bei lygybę kurtiesiems gestų kalbos vartotojams.

Žvelgiant bendrąja prasme, kalbinės teisės – žmogaus ir pilietinės teisės, susijusios su individualia bei kolektyvine teise pasirinkti ir įgyti (*angl. to acquire*) kalbą ar kalbas, bendraujant privačioje ar viešojoje aplinkoje. Kalbinės teisės apima teisę įgyti (*angl. to acquire*) savo kalbą, vartoti savo gimtąją kalbą teisiniuose, administraciniuose ir kituose procesuose bei kita. Kalbinės teisės tarptautinėje teisėje paprastai nagrinėjamos platesnėje kultūrinių ir švietimo teisių sistemoje.²

Dažnai gestų kalbų pripažinimo teisiniuose aktuose ES šalyse, pripažįstant nacionalines gestų kalbas, koncentruojamasi tik į gestų kalbos pripažinimą,³ ir neatsižvelgiama į būtinybę užtikrinti kurtiesiems gestų kalbos vartotojams lingvistines (kalbines) teises, tokias kaip teisę į kalbos vartojimą bei teisę į konkretaus kalbinio ir kultūrinio tapatumo pripažinimą, jo puoselėjimą ir skatinimą. Tai sudaro prielaidas, jog dažnai kurčiųjų gestų kalbos vartotojų lingvistinės (kalbinės) teisės, identiteto ir kultūros puoselėjimas nėra teisiškai apsaugoti. Koncentruojantis tik į kalbos prieinamumą, dažnai nėra sudaromos sąlygos mokytis gestų kalbos, skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinį identitetą ir kultūrą, nors tą įgyvendinti (taip pat, kaip ir teisę į prieinamumą) reikalauja JTO Neįgaliųjų teisių konvencija.⁴

Gestų kalbos yra natūralios kalbos, turinčios kalbines savybes, įskaitant gramatines savybes, tokias kaip morfologija, fonologija ir sintaksė⁵, tas pačias savybes, kurias taip pat turi žodinės šnekamosios kalbos. Gestų kalbos ir jų lingvistika yra analizuojamos akademiniam pasaulyje nuo 1965 m.,⁶ tačiau dažnai gestų kalbos yra neteisingai suprantamos: tik kaip kurčiųjų komunikavimo ir teisės į prieinamumą įgyvendinimo priemonės.

Lietuvoje ilgą laiką kurtieji buvo vertinami tik per medicininę prizmę, siekiant kurčiuosius priartinti prie „normalių“ žmonių, „išgydant“ juos medicininėmis

¹ Pasaulio kurčiųjų federacijos (World Federation of the Deaf, WFD) oficiali pozicija,

<https://wfideaf.org/wp-content/uploads/2018/07/LM-and-D-Discussion-Paper-FINAL-11-May-2018.pdf>

² Svarbūs dokumentai, susiję su kalbinėmis teisėmis, yra Visuotinė kalbinių teisių deklaracija (1996), Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija (1992), Vaiko teisių konvencija (1989) ir Tautinių teisių apsaugos pagrindų konvencija. Mažumos konvencija (1988), taip pat Konvencija prieš diskriminaciją švietime ir Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966).

³ De Meulder, M. (2015) Teisinis gestų kalbų pripažinimas. Gestų kalbos studijos, p. 499; ir pvz.: ISL 2017 m. įstatymas, <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2016/78/>

⁴ CRPD 30(4), 2, 21(b); 21(e); 24 (3)(b) & 24(4), <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

⁵ Wheatley & Pabsch, p. 13.

⁶ Stokoe et al, taip pat Boyes Braemas 1995 m. Šveicarijoje, Sutton-Spence & Woll 1999 JK, arba „Liddell 2003“ JAV.

intervencijomis, siekiant, kad jie girdėtų ir būtų mokomi įgyti žodinės kalbos įgūdžių⁷. Medicininės intervencijos būtinybės kurtumui gydyti įtaka matoma ir šiandien, o tai parodo būtinybę geriau suprasti kalbinę ir kultūrinę gestų kalbų perspektyvą, išplėsti bei pagilinti požiūrį į kurčiuosius, ne tik kaip į žmones su negalia, bet ir žmones, priklausančius lingvistinei (kalbinei) ir kultūrinei grupei, kuri turi turėti aiškiai ir konkrečiai reglamentuojamas teises, susijusias su jų kalba, kultūra ir identitetu.

Gestų kalbos vartotojai: svarbu pabrėžti, kad kurčiųjų bendruomenės nariai nėra tik kurtieji žmonės, vartojantys gestų kalbą. Vis daugiau girdinčių visuomenės narių ir kurčiųjų, kurie dar nėra vartoję gestų kalbos, siekia išmokti ir vartoti gestų kalbą⁸. Gestų kalbą vartoja girdintys gestų kalbos vertėjai, kurčiųjų tėvų girdintys vaikai, girdintys tėvai ir giminės, auginantys kurčius vaikus, kochlearinių implantų naudotojai, surdopedagogai, kiti asmenys, teikiantys paslaugas kurčiųjų bendruomenės nariams, kurie kasdienėje veikloje vartoja ir gestų kalbą, arba tiesiog asmenys susiduriantys su kurčiaisiais įvairiose situacijose, taip pat kurčiųjų kolegų darbe ar švietimo įstaigose, kurčiųjų girdintys draugai jų socialiniame rate ir panašiai.

Analizėje vartojamos sąvokos – *kurtieji, neprigirdintieji, asmenys, turintys klausos negalią ar turintys klausos sutrikimų, kochlearinių implantų naudotojai, ženklai/ženklų kalba, nebyliai*. Vartojamos skirtingos sąvokos, nes įstatymuose, teisės aktuose ir kituose įvairiuose teisiniuose dokumentuose įtraukiamos šios sąvokos. Patys asmenys save gali identifikuoti skirtingai, nes jei apibrėžtume tik sąvoka kurčiasis, tai reiškia, kad neįtraukiame neprigirdinčiųjų, kochlearinių implantų naudotojų, nes nebūtinai asmuo save identifikuoja save kaip kurčią žmogų (ne tik iš medicininės, bet ir kalbinės ir kultūrinės prizmės). Asmenys, turintys klausos negalią ar sutrikimų, dažnai vartojama, kai kalbama apie prieinamumą – įstatymus, kurie siekia užtikrinti prieinamumą. Visi visuomenės nariai skirtingai naudoja sąvokas, todėl tekste jos paliekamos, nes sąvokos pasirinkimą įtakoja ir kontekstas.

1.1. JTO Neįgaliųjų teisių konvencija

JTO Neįgaliųjų teisių konvencija (toliau – Konvencija) yra vienintelis tarptautinis žmogaus teisių dokumentas, kuriame aiškiai minimos gestų kalbos ir su jomis susijusios žmogaus teisės.⁹ Svarbu atkreipti dėmesį, kad gestų kalbų prieinamumo užtikrinimas kurtiesiems per vertimo paslaugas nėra vienintelis svarbus aspektas, siekiant įgyvendinti Konvenciją kurtiesiems gestų kalbų vartotojams. Konvencija taip pat įpareigoja pripažinti, saugoti ir puoselėti gestų kalbas ir užtikrinti jų vartojimą, saugoti ir puoselėti kurčiųjų identitetą, kultūrą ir sudaryti sąlygas mokytis gestų kalbos švietimo sistemoje ir skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinį identitetą.¹⁰ Taip pat paminėtina, kad Konvencija yra labai svarbi kurtiesiems visose gyvenimo srityse, net jei tekste kiekviename straipsnyje nėra aiškiai paminėta gestų kalba.

Konvencijoje gestų kalba yra įtraukta į kalbos apibrėžimą 2 straipsnyje: kalbos apibrėžimas apima žodines ir gestų kalbas, tai reiškia, kad Konvencija siekia užtikrinti, kad gestų kalbos yra lygiavertės kalbos žodinėms kalboms.¹¹ Konvencijos 9 straipsniu dėl prieinamumo siekiama suteikti galimybę asmenims su negalia gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose srityse. Šis straipsnis įpareigoja valstybes nares imtis visų atitinkamų priemonių, tokių kaip gestų kalbos vertėjų paslaugų teikimas.¹² Konvencijos 21 straipsnis

⁷ Eur7 Europos Taryba, Gestų kalbos teisės Europos Tarybos ir jos valstybių narių sistemoje, p. 6.

opos Taryba, Gestų kalbos teisės Europos Tarybos ir jos valstybių narių sistemoje, p. 6.

⁸ Pavyzdžiui, JAV ASL paprastai siūloma kaip neprivalomas mokyklinis dalykas tarp kitų užsienio kalbų visiems ir tai yra labai populiarus pasirinkimas.

⁹ Europos Taryba, Gestų kalbų teisės Europos Tarybos ir jos valstybių narių sistemoje, <https://rm.coe.int/168093e08f> p. 11.

¹⁰ CRPD 2, 9, 21, 24 ir 30 straipsniai.

¹¹ CRPD 2 straipsnis: Šioje Konvencijoje: kalba – žodinė ir gestų kalba, taip pat kitos nežodinės kalbos formos.

¹² CRPD, 9 straipsnis: <..> kad sudaryti sąlygas patekti į pastatus ir kitus visuomenei prieinamus objektus.

garantuoja teisę į saviraiškos ir nuomonės laisvę bei prieigą prie informacijos bei **įpareigoja valstybes, pripažinti gestų kalbas ir skatinti jų vartojimą**.¹³ 21 straipsnis taip pat įpareigoja Konvencijos šalis sudaryti sąlygas vartoti gestų kalbas oficialiuose santykiuose. Konvencijos 24 straipsnis dėl švietimo reikalauja užtikrinti, kad būtų sudarytos sąlygos mokytis gestų kalbos ir puoselėti bei skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinį identitetą.¹⁴ Be to, 24 straipsnio 3 dalies c) punktas reikalauja užtikrinti, kad kurčių arba kurčnereglių asmenų, o, visų pirma, vaikų, turinčių tokią negalią, švietimas vyktų asmeniui tinkamiausiomis kalbomis, bendravimo būdais, priemonėmis ir aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi. Konvencijos 30 straipsnyje nurodyta, kad neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą.¹⁵

Atsižvelgiant į Konvencijos 2, 9, 21, 24 ir 30 straipsnius, yra aišku, kad Lietuva, kaip šią Konvenciją ratifikavusi Bendrijos narė, privalo ne tik užtikrinti prieinamumą kurtiesiems tiesiogiai gestų kalba arba per gestų vertimo paslaugas, bet ir įgyvendinti kitus Konvencijos straipsnius, kurie reikalauja (i) pripažinti gestų kalbas kaip lygiavertes kalbas ir skatinti jų vartojimą, (ii) sudaryti sąlygas mokytis gestų kalbos ir skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinį identitetą, bei (iii) užtikrinti konkretaus kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant kurčiųjų kultūrą. Kai kuriose ES šalyse, įskaitant Lietuvą, gestų kalbos, tik kaip kurčiųjų kalbos, yra pripažintos per siaurai, neužtikrinant visų Konvencijos reikalavimų įgyvendinimo. Kita vertus, yra keletas teisinių aktų pavyzdžių, kuriuose atsispindi kalbiniai ir kultūriniai gestų kalbos pripažinimo elementai.¹⁶ Kaip gestų kalbos pripažįstamos ir kaip kurčiųjų gestų kalbų vartotojų teisės yra reglamentuojamos, bus aptarta plačiau analizėje.

1.2. Europos Parlamento (toliau – EP) rezoliucijos

Nuo 1988 metų EP turi aiškia poziciją dėl gestų kalbų pripažinimo ir vartojimo Bendrijoje. EP savo pozicijas išdėstė net trijose rezoliucijose.

1988 m. Rezoliucija dėl gestų kalbų kurtiesiems¹⁷: rezoliucijoje dėl gestų kalbų ragino Europos Komisiją (toliau – EK, Komisija) imtis veiksmų ir teikti pasiūlymą ES Tarybai dėl oficialaus gestų kalbų pripažinimo valstybėse narėse ir ragino valstybes nares panaikinti visas likusias kliūtis vartoti gestų kalbą. Rezoliucijoje buvo pabrėžiama, kad yra svarbu pripažinti gestų kalbos vertimą kaip profesiją ir rengti gestų kalbos vertėjo profesijos pripažinimo ir jų rengimo bei įdarbinimo programas. Ragino valstybes nares, bendradarbiaujant su EK, remti bandomuosius projektus, per kuriuos kurtieji mokytų gestų kalbos girdinčius vaikus ir suaugusiuosius. Buvo raginama valstybes nares remti naujausių žodynų tyrimus ir leidybą bei nurodė, kad yra labai svarbu, jog kurtieji būtų visapusiškai įtraukti nacionaliniame ir ES lygmenyse bei skirti daugiau ES lėšų paslaugų plėtrai kurtiesiems valstybėse narėse;

1998 m. Rezoliucija dėl gestų kalbų¹⁸: rezoliucijoje dėl gestų kalbų EP ragino EK pateikti pasiūlymą Tarybai dėl oficialaus gestų kalbų pripažinimo kiekvienoje valstybėje narėje bei užtikrinti, kad į ES finansavimo programas švietimo ir užimtumo mokymo srityse būtų įtrauktas gestų kalbos mokytojų ir vertėjų mokymas. Ragino Komisiją užtikrinti, kad visos ES programos būtų prieinamos kurtiesiems ir būtų pripažintas gestų kalbos vertimo poreikis.

¹³ CPRD, 21 straipsnis.

¹⁴ CPRD 24 (3) (b) ir 24 (4) straipsniai.

¹⁵ CPRD 30 (4) straipsnis: Neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo konkretaus kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą.

¹⁶ T.y. kada įstatymas taip pat siekia apsaugoti kurčiųjų kultūrą, pvz., įstatymas Maltoje, numatantis Maltos gestų kalbos tarybos įsteigimą ir su tuo susijusius klausimus, Act No. XVII of 2016, 2 straipsnis. <https://legislation.mt/eli/cap/556/eng/pdf>

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1988:187:FULL&from=RO>

p. 236

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51998IP0985:EN:HTML>

Kvietė EK parengti ES institucijose dirbančių pareigūnų sąmoningumo ugdymo priemones. Kvietė Komisiją ir valstybes nares užtikrinti, kad ES institucijų organizuojami vieši susitikimai būtų prieinami kurtiesiems ir, jiems paprašius, būtų teikiamos gestų kalbos vertimo paslaugos. Buvo norima, kad Komisija, atsižvelgiant į visuomeninės televizijos principą, išnagrinėtų galimybę priimti teisės aktus, kurie leistų versti į gestų kalbą arba bent jau titruoti naujienų laidas, politinės svarbos programas, ypač per rinkimus, kiek įmanoma, kultūros ir visuotinės svarbos programas.

2016 m. lapkričio 23 d. Rezoliucija dėl gestų kalbų ir profesionalių gestų kalbų vertėjų¹⁹: rezoliucija dėl gestų kalbų ir profesionalių gestų kalbų vertėjų pabrėžia, kad visose ES valstybėse yra reikalingi kvalifikuoti profesionalūs gestų kalbos vertėjai ir tai gali būti užtikrinta tik vadovaujantis šiuo požiūriu: (i) oficialiai pripažįstant nacionalinę ir regioninę gestų kalbą ar kalbas valstybėse narėse bei ES institucijose; (ii) pasirūpinant formaliu mokymu (universitetiniu ar pan., kuris prilygtų 3 metų trukmės nuolatinėms studijoms ir atitiktų žodinių kalbų vertėjų rengimo reikalavimus); (iii) pasirūpinant registracija (oficialia akreditacijos ir kokybės kontrolės sistema, pvz., nuolatinio profesinio tobulėjimo būdais); (iii) oficialiai pripažįstant (vertėjo) profesiją;

EP pripažįsta, kad aukštos kokybės gestų kalbos vertimo paslaugų teikimas priklauso nuo objektyvaus kokybės vertinimo, dalyvaujant visoms suinteresuotosioms šalims, yra grindžiamas profesinėmis kvalifikacijomis, turi apimti kurčiųjų bendruomenės atstovus-ekspertus ir priklauso nuo pakankamų išteklių, norint apmokyti bei įdarbinti gestų kalbų vertėjus. EP pripažįsta, kad gestų kalbos vertimas yra profesionali paslauga, už kurią turi būti deramai atlyginama.

EP pabrėžia, kad kurtiesiems, kurčneregiamis bei asmenims, turintiems klausos sutrikimų, turi būti prieinama tokia pati informacija ir komunikacijos būdai, kaip ir visiems kitiems, užtikrinant gestų kalbos vertimo ir kitas paslaugas, bei pabrėžia, kad naudotis viešų ir vyriausybinių tarnybų paslaugomis, įskaitant jų internetinį turinį, turi būti įmanoma padedant tiesioginiams tarpininkams, pvz., vietoje dirbantiems gestų kalbos vertėjams, tačiau prireikus turi būti teikiamos ir alternatyvios internetinės bei nuotolinės paslaugos.

EP pažymi, kad sveikatos priežiūros užtikrinimas – valstybių narių kompetencijos sritis, tačiau ji turi apimti kurčiųjų, kurčneregijų bei asmenų, turinčių klausos sutrikimų reikmes, pvz., pasirūpinant profesionaliais gestų kalbos vertėjais ir sąmoningumo ugdymo mokymais darbuotojams, bei ypatingą dėmesį skiriant moterims bei vaikams.

EP pripažįsta, kad vienodos galimybės kreiptis į teismą kurtiesiems, kurčneregiamis bei asmenims, turintiems klausos sutrikimų, gali būti užtikrintos, tik sudarant galimybę naudotis kvalifikuotų profesionalių gestų kalbos vertėjų paslaugomis, ir pabrėžia teisingo ir tikslaus vertimo žodžiu ir raštu paslaugų svarbą, ypač teisme ir kitokioje teisinėje aplinkoje; todėl pakartoja, kad svarbų vaidmenį – ypač minėtoje aplinkoje – atlieka aukštos kvalifikacijos profesionalūs gestų kalbos vertėjai. Pabrėžiama, kad yra būtina numatyti didesnę pagalbą ir daugiau konkrečių priemonių, pvz., gestų kalbos vertimo paslaugas ir prieinamą tekstinę informaciją apie nelaimės, kuri būtų teikiama realiuoju laiku, ginkluoto konflikto, ekstremalios humanitarinės situacijos ir gaivalinės nelaimės atvejais.

EP pažymi, kad siekiant užtikrinti vienodas galimybes įsidarbinti, įgyti išsilavinimą ir mokytis, turi būti taikomos būtino pritaikymo priemonės, įskaitant profesionalių gestų kalbos vertėjų paslaugas.

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52016IP0442>

Labai svarbu atkreipti dėmesį, kad EP konkrečiai pabrėžia, jog turi būti teikiama pasverta holistinė informacija apie gestų kalbą ir apie tai, ką reiškia būti kurčiu, kad tėvai galėtų priimti patikima informacija pagrįstą sprendimą, atsižvelgdami į tai, kas geriausia jų vaikams. Vaikams yra nepaprastai svarbios ankstyvosios intervencijos programos – taip jie ugdo gyvenimiškus, įskaitant kalbos, įgūdžius. Pažymi, kad būtų idealu, jei į šias programas būtų įtraukiami sektinu pavyzdžiu tapę kurtieji.

Nurodoma, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir mokyklose kurtiesiems, kurčneregams bei moksleiviams, turintiems klausos sutrikimų ir jų tėvams, turi būti sudaroma galimybė mokytis jų aplinkoje naudojamos nacionalinės ar regioninės gestų kalbos.

EP taip pat pabrėžia, kad gestų kalba turėtų būti įtraukta į švietimo programas, siekiant padidinti informuotumą apie gestų kalbos vartojimą ir jį skatinti. Būtina imtis priemonių, siekiant pripažinti ir skatinti kalbinę kurčiųjų bendruomenių tapatybę, raginama valstybės nares skatinti mokytis gestų kalbos, kaip ir užsienio kalbų.

EP rezoliucija nurodo, kad kvalifikuoti gestų kalbos vertėjai, taip pat gestų kalbą įvaldę ir įgūdžių veiksmingai dirbti dvikalbėje įtraukioje švietimo aplinkoje turintys pedagogai, yra esminis kurčių vaikų ir jaunuolių akademinų laimėjimų veiksnys, ilgainiui užtikrinantis aukštesnius mokymosi rezultatus ir mažesnę jų nedarbo lygį. Atkreipiamas dėmesys, kad trūksta gestų kalbos vartotojams reikalingų dvikalbių vadovėlių ir mokomosios medžiagos, parengtos patogiu formatu ir reikiamomis kalbomis. EP ragina garantuoti, kad būtų laikomasi laisvo kurčiųjų, kurčneregų bei asmenų, turinčių klausos sutrikimų, judėjimo ES principo – ypač pagal programą „Erasmus+“ ir susijusias judumo programas – užtikrinant, kad šių programų dalyviai nebūtų apkrauti neproporcingai didele našta, paliekant jiems patiems rūpintis savo poreikiais, susijusiais su vertimo paslaugomis.

1.3. Europos Taryba, Parlamentinė Asamblėja (toliau – Asamblėja)

Asamblėja aiškiai palaiko ir skatina gestų kalbų pripažinimą Europoje.

Asamblėjos rezoliucija dėl gestų kalbų saugojimo ir propagavimo Europoje²⁰: rezoliucijoje Europos Tarybos parlamentinė asamblėja pabrėžia, kad gestų kalbos yra natūralios milijonams žmonių visame pasaulyje, bet galimybė vartoti gestų kalbą švietime ir, siekiant gauti viešąsias paslaugas, tebėra ribota. Nurodoma, kad oficialus gestų kalbų pripažinimas gali turėti labai didelę įtaką, užtikrinant prieigą prie švietimo, viešųjų paslaugų, užimtumo ir dalyvavimo politiniame gyvenime.

Asamblėja remiasi savo rekomendacija 1492 (2001) dėl tautinių mažumų teisių, ypač jos 12.xiii punktu dėl gestų kalbų, ir rekomendacija 1598 (2003) dėl gestų kalbų apsaugos Europos Tarybos valstybėse narėse. Gestų kalbos yra pripažįstamos kaip „Europos kultūrinio turto išraiška“ ir Asamblėja laikosi nuomonės, kad „oficialus šių kalbų pripažinimas padės kurtiesiems integruotis į visuomenę, užtikrins teisę į teisingumą, išsilavinimą ir užimtumą“. Asamblėja remiasi savo rezoliucija 2155 (2017) „Neįgaliųjų politinės teisės: demokratinis klausimas“, kurioje raginama oficialiai pripažinti gestų kalbas. Pabrėžia, kad oficialus gestų kalbos pripažinimas reiškia kurčiųjų kultūros pripažinimą ir kurčiųjų bendruomenės siekių suvokimą.

Atsižvelgdama į šiuos svarstymus, Asamblėja rezoliucijoje ragina Europos Tarybos valstybes nares (1) pripažinti gestų kalbas oficialiomis kalbomis, jei to dar nėra, Konstitucijoje arba konkrečiu įstatymu; (2) užtikrinti, kad kurtieji galėtų naudotis viešosiomis paslaugomis,

²⁰ <https://pace.coe.int/en/files/25211/html>

teikiant vertimą į gestų kalbą; (3) užtikrinti įtraukujį ugdymą, siūlyti kurčiųjų vaikų švietimą gestų kalba ir prirėikus vertimą į gestų kalbą; (4) mokyti mokytojus gestų kalbos; (5) siūlyti gestų kalbos pamokas kurčiųjų vaikų tėvams ir broliams / seserims; (6) remti gestų kalbos vertėjų, kurie padėtų kurtiesiems, mokymą ir samdymą; (7) remti programų gestų kalba kūrimą ir transliavimą bei televizijos programų transliavimą su vertimu į gestų kalbą; (8) remti gestų kalbų mokymą nekurčiųjų bendruomenėje, įskaitant vaikų darželius; (9) remti technologijų, kurios padėtų kurtiesiems, mokslinius tyrimus ir plėtrą; (10) remti Europos Tarybos Europos šiuolaikinių kalbų centro veiklą, ypač veiklą, susijusią su gestų kalbomis; (11) savanoriškai teikti informaciją apie gestų kalbų vartojimą ir apsaugą Europos regioninių arba mažumų kalbų chartijos (COMEX) ekspertų komitetui, kuri gali būti naudinga būsimoms diskusijoms šiuo klausimu; (12) vykdyti informuotumo didinimo kampanijas, skirtas dekonstruoti neigiamus stereotipus apie kurčiuosius, ir švęsti Tarptautinę gestų kalbų dieną – rugsėjo 23 d., siūlant gestų kalbų propagavimo veiklą.

Asamblėja ragina nacionalinius parlamentus užtikrinti debatų vertimą į gestų kalbą ir transliuoti juos per televiziją ir internetą. Nurodoma, kad politinės partijos savo kongresuose ir didelės apimties konferencijose turėtų teikti vertimą į gestų kalbą, kad kurtieji dalyvautų šiuose renginiuose ir tai paskatintų juos dalyvauti politiniame gyvenime. Asamblėja palankiai vertina nevyriausybinų organizacijų vykdomą veiklą, kuria skatinama ir saugoma gestų kalba, bei ragina jas remti.

1.4. Europos kurčiųjų organizacijos (toliau – EUD) ir organizacijų pozicija

2010 m. kurčiųjų asociacijos visose ES šalyse, kartu su europinio lygio asociacijomis, pasirašė Briuselio deklaraciją, ragindamos ES valstybes nares pripažinti nacionalines gestų kalbas ir užtikrinti kurčiųjų teises.²¹

Briuselio deklaracija ragina ES valstybes pripažinti nacionalines gestų kalbas kaip lygiavertes kalbas, lyginant su atitinkamomis valstybių narių žodinėmis kalbomis. Buvo pabrėžta, kad šeimos nariams turi būti teikiamas gestų kalbos mokymas, siekiant užtikrinti kurčio ar neprigirdinčiojo vaiko visavertį dalyvavimą šeimos gyvenime, ir nurodoma, kad kurtieji bei neprigirdintys gestų kalbos vartotojai turi turėti teisę mokytis gestų kalbos. Gestų kalbos vartotojams turi būti užtikrinama galimybė naudotis viešosiomis paslaugomis savo nacionaline gestų kalba. Deklaracijoje reikalaujama, kad valstybės aktyviai remtų gestų kalbos vartojimą ir teiktų gestų kalbos vertimo paslaugas.

1.5. Teisė į gestų kalbą – prigimtinė

Kiekvienas kurčiasis asmuo, esantis mūsų visuomenėje, yra lygus ir turi tokias pačias prigimtines teises, kaip ir kiekvienas girdintis asmuo, vartoti savo gimtąją – gestų – kalbą. Kalbos viena iš paskirčių yra būti žmonių bendravimo priemone, atlikti komunikacinę funkciją, tačiau akcentuotina, kad be kita ko kiekvienos tautos kalba yra jos kultūros, literatūros kūrimo priemonė (estetinė funkcija), tautos savimonės, tautos vertybių – būdo, papročių, mąstymo – išraiška. Prigimtinės teisės yra pamatinės ir nekintančios, neatimamos, teisingos, universalios, sukurtos visiems laikams ir visiems žmonėms, pvz., teisė į gyvybę, laisvę, garbę, orumą, įsitikinimų turėjimą ir laisvą jų reiškimą, privataus gyvenimo, nuosavybės neliečiamumą ir kita. Remiantis prigimtinėmis teisėmis, plėtojamoms ir pildomoms visos kitos teisės.

²¹ <https://www.eud.eu/about-us/history-eud/achievement/brussels-declaration/>

Naujausių laikų humanistinės teorijos paprastai remiasi tuo, kad žmogus nuo gimimo turi nuo jo asmens neatskiriamas pamatines ir nekintamas teises bei laisves. Žmogaus prigimtis yra pirminis prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių šaltinis. Svarbu paminėti, kad Lietuvos Konstitucinis Teismas konstatavo, jog „Prigimtinės žmogaus teisės – tai individo prigimtinės galimybės, kurios užtikrina jo žmogiškąjį orumą socialinio gyvenimo srityse. Jos sudaro tą minimumą, atskaitos tašką, nuo kurio plėtojamos 5 ir papildomos visos kitos teisės ir kurios sudaro tarptautinės bendruomenės neginčijamai pripažintas vertybes”²². Konstitucinė nuostata dėl prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių pobūdžio yra ir viena svarbiausių Lietuvos Respublikos demokratinės konstitucinės santvarkos pagrindų. Žmogaus teisių pripažinimas ir jų konstitucinis garantavimas yra vienas svarbiausių teisinės valstybės bruožų. Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija taip pat traktuoja žmogaus teises kaip prigimtines, jos 1 straipsnyje nurodoma, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Europos žmogaus teisių konvencija taip pat buvo priimta, atsižvelgiant į šią Deklaraciją. Žmogaus teisių kaip prigimtinių suvokimas padeda atskleisti ir kitų Konstitucijoje suformuluotų teisių prigimtį.²³ Tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje prigimtinės teisės įtvirtinamos teisės aktuose, nustatomi jų apsaugos standartai. Siekiant tinkamai įgyvendinti asmens prigimtines teises, būtina joms suteikti tinkamą teisinį statusą.

Konkrečiai gestų kalbą identifikuojant kaip vieną iš asmens prigimtinių teisių, be galo svarbu suprasti, kokiam teisiniame statuse yra gestų kalba Lietuvoje ES valstybių kontekste. Ar Lietuvos teisinis gestų kalbos statusas, pripažinimas teisės aktuose yra pakankamas, ar jis atitinka tarptautines sutartis, kurias Lietuva įsipareigojo vykdyti pilna apimtimi.

Viena iš kurčiųjų prigimtinių teisių yra įgyti (*angl. to acquire*) kalbą ir galėti išreikšti save gestų kalba. Prigimtinė teisė bendraja prasme – tai individo prigimtinės galimybės, kurios garantuoja jo žmogiškąjį orumą socialinio gyvenimo srityse. Prigimtinės teisės yra neatsiejamos nuo individo, nesusietos su teritorija, tauta; prigimtinių teisių žmogus turi nepriklausomai nuo to, ar jos įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne. Lietuva privalo įgyvendinti visus Konvencijos straipsnius, susijusius su gestų kalbomis, skirti ypatingą dėmesį ne tik prieinamumo per vertimą užtikrinimui, bet ir reglamentuoti teisę įgyti (*angl. to acquire*) kalbą; pareigą skatinti lietuvių gestų kalbos vartojimą; įteisinti kultūrinius ir kalbinius lietuvių gestų kalbos elementus, pripažinti ir puoselėti kurčiųjų gestų kalbos vartotojų ir kurčiųjų bendruomenės kultūrą.

²² LR Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas, LR Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas

²³ <https://zmogaus-teises-ir-ju-itvirtinimas-lietuvos-respublikos-konstitucineje-teiseje/>

2. ES VALSTYBIŲ NARIŲ GESTŲ KALBŲ REGLAMENTAVIMO TIPŲ APŽVALGA

Gestų kalbos pripažinimo būdai gali apimti daug teisinių ir neteisinių priemonių ir turėti skirtingus terminus.²⁴ Atlikus visų ES šalių gestų kalbų pripažinimo teisės aktų analizę, galima išskirti penkias labiausiai paplitusias gestų kalbos teisinio pripažinimo tipų kategorijas: (1) Konstitucinis pripažinimas, (2) pripažinimas valstybinės kalbos teisės akte arba teisės akte dėl nacionalinės kalbos tarybos veikimo, (3) pripažinimas atskirame gestų kalbos įstatyme, (4) pripažinimas pagal gestų kalbos įstatymą ar aktą, įskaitant kitas komunikacijos priemones, (5) pripažinimas sektoriuose teisės aktuose (negalios, švietimo, socialinės integracijos). Pripažinimo tipų skirtumus galima paaiškinti įvairiais veiksniais, ir nebūtinai vienas būdas yra geresnis už kitą, nes pripažinimo tipas yra nulemtas nacionalinio konteksto, įskaitant įstatymų leidybos problemas, šalies požiūrio į kalbinę ir kultūrinę įvairovę, jau egzistuojančius įstatymus, kurčiųjų asociacijų veiksnumą, jų finansavimą bei kitus susijusius veiksnus.²⁵

2.1. ES šalys, kuriose gestų kalbos statusas yra reglamentuojamas Konstitucijoje

Gestų kalbos Konstitucijoje yra pripažintos penkiose ES valstybėse. Dveiose iš jų gestų kalbos pripažintos tik konstituciniu būdu – Austrijoje²⁶ ir Portugalijoje²⁷, trijose šalyse konstitucinis pripažinimas nėra vienintelis pripažinimo būdas, nes tose šalyse yra taip pat priimti atskiri gestų kalbos pripažinimo įstatymai – Suomijoje²⁸, Vengrijoje²⁹, Slovėnijoje³⁰. Konstitucinis gestų kalbų pripažinimas kartais pristatomas kaip prestižinė pripažinimo forma, tačiau ji nebūtinai suteikia kurtiesiems daugiau teisių nei pripažinimas kitu būdu.³¹

2.2. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos valstybiniuose kalbos įstatymuose arba įstatymuose, kuriuos reguliuoja nacionalinė kalbos taryba

Kai kurios ES šalys pripažįsta savo gestų kalbą valstybiniuose kalbos įstatymuose, kurie taip pat reglamentuoja nacionalinę žodinę kalbą ir / ar kitas mažumų kalbas: Latvija (1999, Oficialios kalbos įstatymas³²); Estija (2007, Kalbos įstatymas³³); Švedija (2009, Kalbos įstatymas³⁴). Visuose šiuose įstatymuose naudojamas konkretus gestų kalbos pavadinimas. Visais trimis atvejais, nors įstatymai ir labai skiriasi, įstatyminis gestų kalbų pripažinimas reikalauja, kad valstybės užtikrintų ir skatintų gestų kalbos plėtrą ir vartojimą. Danijoje danų gestų kalba (dan. Dansk Tegnsprog) buvo pripažinta, priėmus įstatymo pakeitimą Nr. 61, iš dalies keičiant įstatymą dėl Danijos kalbos tarybos (dan. Dansk Sprognævn) ir įsteigus Danijos gestų kalbos tarybą.³⁵

²⁴ Gestų kalbos pripažinimo terminai gali būti įvairūs, pvz., gestų kalbos pripažinimas, gestų kalbos oficialus statusas, gestų kalbos oficialus pripažinimas, gestų kalbos pripažinimas oficialia kalba, teisinis pripažinimas ir panašiai.

²⁵ De Meulder, M. (2015). Teisinis gestų kalbų pripažinimas. Gestų kalbos studijos, p. 500.

²⁶ Austrijos Konstitucija, 8(3) straipsnis, https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1930_1/ERV_1930_1.html

²⁷ Portugalijos Konstitucija, 74 straipsnis, <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>

²⁸ 1995 m. konstitucinis pripažinimas neužtikrino kurčiųjų kalbinių teisių įgyvendinimo, vėliau gestų kalbos įstatymas buvo priimtas 2015 m. kovą; Suomijos Konstitucija, 17 straipsnis, <https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland>

²⁹ Vengrijos Konstitucija, straipsnis H(3): Vengrija gina vengrų gestų kalbą kaip vengrų kultūros dalį, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

³⁰ Slovėnijos Konstitucija, 2021 m. pakeitimas, 62(a) straipsnis, <https://www.us-rs.si/legal-basis/constitution/?lang=en>

³¹ De Meulder, M. (2015). Teisinis gestų kalbų pripažinimas. Gestų kalbos studijos, p. 501.

³² Latvijos oficialiosios kalbos įstatymo 3 skirsnio 3 dalis,

[https://likumi.lv/ta/en/en/id/14740#:~:text=\(1\)%20The%20official%20language%20in,organisations%20and%20undertakings%20\(company s\).](https://likumi.lv/ta/en/en/id/14740#:~:text=(1)%20The%20official%20language%20in,organisations%20and%20undertakings%20(company s).)

³³ Estijos Kalbos įstatymo I skyriaus 1 dalyje dėl estų gestų kalbos statuso (3 dalis), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013016/>

³⁴ Švedijos Kalbų įstatymas, <https://www.regeringen.se/contentassets/9e56b0c78cb5447b968a29dd14a68358/spraklag-pa-engelska>

³⁵ <https://www.retsinformation.dk/eli/ita/2015/217>

2.3. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos atskiru gestų kalbos įstatymu, kuris taip pat pamini kitas komunikacijos priemones

Kai kurios šalys pripažino savo gestų kalbas pagal specialų gestų kalbos įstatymą arba aktą, kuris taip pat pripažįsta „kitas komunikacijos priemones“ arba „kitus bendravimo būdus“. Kai kuriais atvejais, pvz., Ispanijoje, tokių sąvokų įtraukimas įvyksta, norint sušvelninti atskirą gestų kalbos įstatymą,³⁶ taip pat Čekijoje³⁷ ir Lenkijoje³⁸, o 2015 m. Kroatijos Respublikoje buvo priimtas Kroatijos gestų kalbos ir kitų kurčiųjų bei kurčneregių komunikacijos sistemų įstatymas, kuriuo kroatų gestų kalba pripažįstama ir apibrėžiama kaip savarankiška kalbos sistema su savo gramatinėmis taisyklėmis.³⁹ Žiūrint į Konvencijos apibrėžimą, kad kalbos sąvoka yra suprantama kaip žodinė ir gestų kalba, gestų kalbų grupavimas su komunikacijos priemonėmis nėra efektyvus būdas reglamentuoti gestų kalbas. Kaip minėta anksčiau, gestų kalbos yra natūralios kalbos, su kuriomis turėtų būti siejamos kultūrinės, kalbinės teisės, ir jų nereikėtų grupuoti tik su komunikavimo priemonėmis, nes tai yra visai atskira prienamumo priemonių kategorija.

2.4. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos atskiru gestų kalbos įstatymu

Dauguma ES šalių pripažįsta savo gestų kalbą (-as) atskirame gestų kalbos įstatyme ar akte: Slovakija (1995 m. Kurčiųjų gestų kalbos įstatymas⁴⁰); Slovėnija (2002 m. Slovėnų gestų kalbos vartojimo įstatymas⁴¹, atnaujintas 2021 m. Konstitucijos pakeitimu); Belgija, Valonija (2003 m. Dekretas dėl gestų kalbos pripažinimo⁴²); Kipras (2006 m., Kipro gestų kalbos pripažinimo aktas 66[I]⁴³); Belgija, Flamidija (2006 m. Dekretas dėl flamandų gestų kalbos pripažinimo⁴⁴); Vengrija (2009⁴⁵, pakeitimai 2020 m.); Ispanija (Katalonijos gestų kalba: 2010 m., Katalonų gestų kalbos įstatymas 17/2010⁴⁶); Suomija (2015 m., Suomijos gestų kalbos įstatymas⁴⁷); Malta (2016 m., Maltos gestų kalbos tarybos aktas⁴⁸); Airija (2017 m., Airijos gestų kalbos įstatymas⁴⁹).

Patys naujais gestų kalbos pripažinimo įstatymais neseniai buvo priimti Liuksemburge 2018 m.⁵⁰, Nyderlanduose 2020 m.⁵¹, Rumunijoje 2020 m., Bulgarijoje 2021 m.⁵² bei Italijoje 2021 m.⁵³ Tai parodo vyraujančią tendenciją, kad dauguma ES šalių renkasi modernų požiūrį į gestų kalbas, pripažįsta jas kaip natūralias kalbas, o ne komunikavimo priemones, reglamentuoja su jomis susijusias kalbines teises ir dėl to renkasi reglamentuoti savo gestų kalbas atskiru gestų kalbos pripažinimo įstatymu, kuris, kartu su kalbos pripažinimu, nurodo konkrečias teises ir pareigas.

³⁶ Ispanijoje ispanų gestų kalbos yra pripažįstamos įstatyme, kuris taip pat reguliuoja kurčiųjų, klausos negalių turinčių ir kurčneregių žodinio bendravimo palaikymo priemones, Law 27/2007, <https://sid.usal.es/docs/F3/LYN11795/LEYLSE.pdf>

³⁷ 2008 m. Įstatymas 384/2008 dėl kurčiųjų ir kurčneregių komunikacijos sistemų, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384>

³⁸ 2011 m. Gestų kalbos ir kitų komunikacijos priemonių įstatymas, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112091243>

³⁹ <https://www.zakon.hr/z/815/Zakon-o-hrvatskom-znakovnom-jeziku-i-ostalim-sustavima-komunikacije-gluhih-i-gluhoslijepih-osoba-u-Republici-Hrvatskoj>

⁴⁰ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1995-149>

⁴¹ <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1713>

⁴² <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decret/2003/10/22/2003029549/justel>

⁴³ http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2006_1_066.pdf

⁴⁴ <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decret/2006/05/05/2006036050/justel>

⁴⁵ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900125.tv>

⁴⁶ <https://vlex.es/vid/llei-juny-llengua-signes-catalana-260176821>

⁴⁷ <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2015/en20150359.pdf>

⁴⁸ <https://legislation.mt/eli/cap/556/eng/pdf>

⁴⁹ <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/40/enacted/en/html>

⁵⁰ <http://www.hoergeschaeftigt.lu/online/www/vertical/information/4747/4748/containerMiddle/4752/1189/FRE/PL7142%2024-02-1984%20R%C3%A9gime%20de%20langues.pdf.pdf>

⁵¹ https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34562_initiatiefvoorstel_kuiken

⁵² <https://sofiaglobe.com/2021/01/21/bulgarias-parliament-approves-law-on-sien-language/>

⁵³ <https://www.ens.it/notizie/148-prim-piano/9545-e-un-giorno-storico-la-repubblica-riconosce-la-lingua-dei-segni-italiana>

2.5. ES šalys, kuriose gestų kalbos reglamentuojamos arba paminimos tik sektoriniuose teises aktuose (neįgaliųjų integracijos įstatymuose, švietimo, socialinės apsaugos įstatymuose)

Tokių šalių, kuriose gestų kalba / -os yra reglamentuojama / -os tik sektoriniuose įstatymuose, yra tik keletas: Lietuva 1995 m. (pvz., Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas), Vokietija 2002 m. (pvz., Federalinis neįgaliųjų lygybės įstatymas), Graikija 2017 m. (pvz., Neįgaliųjų socialinės apsaugos įstatymas). Gestų kalbos supratimas tik kaip integracijos priemonės ir jos nematymas kaip pilnavertės kalbos ir neužtikrinimas su gestų kalbomis susijusių teisių, nėra priimtinas, ne tik todėl, kad neatitinka Konvencijos reikalavimų bei neatspindi šiuolaikiško požiūrio į kurčiuosius.

Apibendrinant pateiktą informaciją, galima teigti, kad tik keliose ES šalyje gestų kalbos yra reglamentuojamos sektoriniuose / specialiuose teisiniuose aktuose, o ypač įstatymuose dėl neįgaliųjų integracijos. Gestų kalbų reglamentavimo tendencijos rodo, kad vis daugiau šalių renkasi reglamentuoti gestų kalbas atskiru gestų kalbų įstatymu, kuris atspindi Konvencijos reikalavimus ir užtikrina konkrečias teises kurtiesiems gestų kalbos vartotojams. Šalys, kuriose yra daugiau nei viena oficiali kalba ir kurios turi aiškias kalbines mažumų grupes, kurios turi savo kalbas, renkasi reglamentuoti gestų kalbas bendruose kalbų įstatymuose.

3. EUROPOS SĄJUNGOS ŠALIŲ (SUOMIJOS, ŠVEDIJOS, AIRIJOS) IR LIETUVOS GESTŲ KALBŲ TEISINIO ASPEKTO IR PRAKTINIO ĮGYVENDINIMO ANALIZĖ

Šios analizės techninė specifikacija reikalauja išanalizuoti gestų kalbos teisinį aspektą ir praktinį įgyvendinimą ne mažiau kaip 3 ES šalyse. Detalesnei analizei buvo pasirinktos Suomija, Airija ir Švedija dėl šių priežasčių:

1. Pasirinktas gestų kalbos reglamentavimo tipas Suomijoje ir Airijoje (atskiru Gestų kalbos įstatymu) yra tinkamiausias reglamentuoti lietuvių gestų kalbą Lietuvoje, vertinant Lietuvos politinį bei teisinį kontekstą. Švedijoje egzistuojantis reglamentavimo tipas vertas dėmesio, pasiliekant galimybę, kad lietuvių gestų kalba gali būti reglamentuojama, keičiant valstybinės kalbos įstatymą Lietuvoje.
2. Įstatymas Suomijoje priimtas 2015 m., įstatymas Airijoje priimtas 2017 m., Švedijoje – 2009 m. Suomijos ir Švedijos atveju praėjo pakankamai laiko įvertinti pirmuosius žingsnius, siekiant teisės aktų įgyvendinimo. Airijos teisės aktas yra dar tik neseniai priimtas (2017 m.) ir įsigaliojęs, bet šiuolaikiškas, todėl verta atsižvelgti ir į Airijos teisinį Airių gestų kalbos (toliau – ISL, angl. Irish Sign Language) reglamentavimą bei Vyriausybės įgyvendinimo pirmus planus ir veiksmus.
3. Lietuvoje, Suomijoje ir Airijoje yra panašus gestų kalbos vartotojų kiekis: apie 4–6 tūkst. kurčiųjų gestų kalbos vartotojų kiekvienoje šalyje.⁵⁴
4. Kai kurių šalių įstatymai yra dar per nauji teisinio akto įgyvendinimo analizei. Bulgarijos, Italijos, Liuksemburgo, Nyderlandų ir Rumunijos gestų kalbos pripažinimo įstatymai analizei nebuvo pasirinkti vien dėl to, kad dar nėra pakankamai informacijos apie jų įgyvendinimą ir įstatymo praktinį efektą.
5. Gestų kalbos pripažinimas tik konstituciniu būdu Portugalijoje ir Austrijoje analizei taip pat nebuvo pasirinktas. Lietuvoje lietuvių gestų kalbos pripažinimas Konstitucijoje nėra realus ir šiuo metu rizikingas. Norint reglamentuoti lietuvių gestų kalbą Konstitucijoje, reikėtų atnaujinti diskusijas dėl Konstitucijos keitimo. Išlieka rizika, kad gestų kalbos pripažinimas Konstitucijoje gali duoti tik simbolinius rezultatus, be aiškaus įgyvendinimo praktikoje. Pripažinimas Konstitucijoje vis dėlto turėtų išlikti galimybe, bet tik tada, kai bus tinkamas impulsas, pvz., kai / jei Lietuvoje vyks diskusijos dėl visos Konstitucijos keitimo, pvz., kaip Vengrijoje.⁵⁵ Vis dėlto, jei būtų pasirinktas lietuvių gestų kalbos pripažinimo būdas, keičiant Lietuvos Konstituciją, išlieka rizika, kad tai duotų tik simbolinius rezultatus. Austrijoje, kur Austrijos kurčiųjų asociacija ir neįgaliųjų judėjimas reikalavo gestų kalbos konstitucinio pripažinimo, kurtieji gestų kalbos vartotojai neturi jokių kalbinių ar kitų teisių, kurių jie galėtų reikalauti, remdamiesi šiuo pripažinimu.⁵⁶ Suomijos kurčiųjų asociacija (toliau – FAD) taip pat pareiškė, kad 1995 m. konstitucinis pripažinimas neužtikrino kurčiųjų kalbinių teisių įgyvendinimo. FAD derėjosi su Suomijos Vyriausybe dėl atskiro gestų kalbos įstatymo, kuris buvo priimtas 2015 m. kovo 12 d.⁵⁷
6. Įstatymai, kurie buvo priimti šalyse, prieš joms ratifikuojant Konvenciją, dažnai neatspindi jos reikalavimų. 2010 m. Lietuva ratifikavo Konvenciją, todėl yra labai svarbu užtikrinti, kad jei Gestų kalbos pripažinimo įstatymas bus kuriamas, jis privalo būtinai atitikti Konvencijos reikalavimus. Dėl šios priežasties įstatymai, kurie buvo ES valstybėse priimti, prieš joms ratifikuojant Konvenciją, nebuvo pasirinkti analizei, nes išlieka rizika, kad jie nepilnai atitinka Konvencijos reikalavimus. Gestų kalbos

⁵⁴ De Wit 2020, Gestų kalbos vertimas Europoje, p. 82.

⁵⁵ Vengrijos Konstitucija, straipsnis H(3), <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

⁵⁶ De Meulder & Murray & McKee 2019, Teisinis gestų kalbų pripažinimas, p. 209.

⁵⁷ Suomijos Konstitucija, 17 straipsnis, <https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland>

pripažinimas Kipre, Slovėnijoje, Slovakijoje, Ispanijoje, Lenkijoje ir Ćekijoje buvo atliktas, prieš ratifikuojant Konvenciją.

7. Lietuvių gestų kalbos pripažinimas valstybiniame kalbos teisės akte galėtų būti išeitis, tačiau išlieka rizika, kad valstybinės kalbos įstatymas Lietuvoje dar ilgai nebus peržiūrimas dėl politinės įtampos, susijusios su kitomis (su kurčiaisiais gestų kalbos vartotojais nesusijusiomis) priežastimis. Politiškai tai nebūtų gera išeitis, nes jei Valstybinės kalbos įstatymo reforma nevyktų dėl kitų priežasčių, tai neleistų spręsti kurčiųjų gestų kalbos vartotojų bei kurčiųjų bendruomenės problemų, kurioms reikia skubaus dėmesio. Be to, pastebima tendencija, kad gestų kalbos per valstybinius kalbos įstatymus dažniausiai pripažįstamos daugiakalbėse šalyse, kuriose yra daugiau nei viena valstybinė kalba arba keletas ar daugiau oficialių mažumų kalbų.⁵⁸
8. Būtina pabrėžti, kad globaliu mastu Gestų kalbos įstatymas Naujoje Zelandijoje yra laikomas pačiu pažangiausiu, ir daugelis valstybių, rengiančios savo Gestų kalbų įstatymus, remiasi jų modeliu. Taip pat įstatymas Islandijoje galėtų būti geru pavyzdžiu. Kadangi šios šalys nėra ES narės, šių šalių įstatymų išsami analizė nebus atlikta.

3.1. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS SUOMIJOJE

- Valstybinės kalbos: suomių ir švedų
- Gestų kalbos: *Suomalainen viittomakieli* (Suomių gestų kalba) ir *Finlandssvenskt teckenspråk* (Suomijos švedų gestų kalba)
- Kurčiųjų gestų kalbos vartotojų skaičius: maždaug 4.000–5.000 kurčiųjų ar neprigirdinčių žmonių vartoja suomių gestų kalbą kaip savo gimtąją kalbą. Iš viso suomių gestų kalbą vartoja maždaug 10.000–14.000 vartotojų. Manoma, kad Suomijos švedų gestų kalbą vartoja apie 300 vartotojų, iš kurių pusė yra kurtieji⁵⁹
- Dirbančių gestų kalbos vertėjų skaičius: 850⁶⁰
- Gestų kalbos pripažinimo tipas: atskiras Gestų kalbos įstatymas, kuris yra Bendrojo kalbos įstatymo dalimi
- Įstatymo pavadinimas: Gestų kalbos įstatymas (359/2015)⁶¹

Suomijoje gestų kalbos yra reglamentuojamos Konstitucijoje, atskirame teisiniame Gestų kalbos akte bei sektoriniuose / specialiuose teisės aktuose.

3.1.1. Teisinė gestų kalbų Suomijoje reglamentavimo analizė

Konstitucijoje

Suomijos Konstitucijos 17 straipsnio 3 dalyje Suomija pamini gestų kalbų vartotojus. Konkrečiai minimos dar keturios kalbų grupės: samiai, romai, „kitos grupės“ ir „*viittomakielta*“ *ka ytta vien*“, kas gali būti išversta kaip „gestų kalbą vartojantys žmonės“.⁶² Verta atkreipti dėmesį į keletą dalykų: „asmenų, vartojančių gestų kalbą“ teisės minimos kartu su „asmenų, kuriems dėl negalios reikia vertimo pagalbos“, teisėmis. Konstitucija neįvardina ir nesuteikia jokių *konkrečių* teisių gestų kalbos vartotojams. Ji tik pripažįsta, kad „žmonės, vartojantys gestų kalbą“, *turi teises*, bet nenurodo, kokias konkrečiai, ir oficialiai nepripažįsta pačių gestų kalbų. Konstitucijoje yra vartojama bendrinė sąvoka „gestų kalba“, o ne dviejų Suomijos nacionalinių gestų kalbų pavadinimai: Suomių gestų kalba ir Suomijos švedų gestų kalba. Konstitucijos 17 straipsnyje yra numatytas aiškus įsipareigojimas įstatymų

⁵⁸ Švedijos mažumų kalbos: penkios oficialios mažumų kalbos: suomių, samių, romų, jidiš ir meänkieli (tornedalo suomių).

⁵⁹ CRPD/C/FIN/1,

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FFIN%2F1&Lang=en

⁶⁰ De Wit 2020, Gestų kalbos vertimas Europoje, p. 72.

⁶¹ <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2015/en20150359.pdf>

⁶² Suomijos Konstitucija, 17 straipsnis. <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>

leidėjams rengti tolimesnius teisės aktus, susijusius su konstitucinio straipsnio įgyvendinimu. Dėl konstitucinio gestų kalbos pripažinimo buvo priimti keli įstatymai, apimantys įvairias su gestų kalba susijusias politikos sritis, tokias kaip švietimas, antidiskriminacija, transliavimas, galimybė gauti informaciją, sveikatos apsauga, socialinė priežiūra, vertimas ir teisminių procesų įstatymai.⁶³ Vis dėlto gestų kalbos vartotojai buvo vienintelė kalbų grupė minima Konstitucijoje (išskyrus romus), kuri neturėjo specialaus savo kalbos įstatymo. FAD laikėsi pozicijos, kad gestų kalbos vartotojai ir jų teisės nebuvo lygiavertiškai užtikrintos, palyginus su kitomis kalbų grupėmis Suomijoje, ir kad atskiras įstatymas yra reikalingas, norint užtikrinti gestų kalbos statusą, teises ir pareigas, susijusias su teise įgyti (*angl. to acquire*) kalbą ir jos vartojimu.⁶⁴ Ruošiant įstatymo projektą, FAD planavo remtis Suomijoje jau egzistavusiu Samių kalbos (samių kalba – mažumų kalba Suomijoje) įstatymo nuostatomis, kurios iš esmės yra Suomijos Kalbos įstatymo kopija.⁶⁵

Gestų kalbos įstatymas (359/2015)

2014 metais, ruošiant įstatymo projektą, Suomijos vyriausybė savo analizėje⁶⁶ pabrėžė, kad atskiras Gestų kalbos įstatymas nereikalautų didelių finansinių išteklių, nes tai būtų siauras, bendrinis įstatymas.⁶⁷ Tačiau buvo pabrėžta, kad galimos papildomos išlaidos būtų susijusios su Suomijos švedų gestų kalba ir gestų kalbų kvalifikuotų vertėjų ir mokytojų rengimu.⁶⁸ Gestų kalbos įstatymą rengusi darbo grupė pasiūlė atlikti tyrimą, kuris išanalizuotų šias išlaidas.

Suomijos Vyriausybė pabrėžė, kad atsižvelgiant į Konvenciją ir Suomijos Konstitucijos 17 straipsnio 3 dalį, yra privaloma valdžios institucijoms imtis aktyvių priemonių ir užtikrinti gestų kalbos vartotojams galimybę vartoti savo kalbą ir plėtoti savo kultūrą. Suomijos Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad yra labai svarbu priimti teisinius aktus, pagal kuriuos gestų kalbos vartotojas įgytų faktinę galimybę vartoti savo kalbą.

Remiantis, kad konstitucinis pripažinimas buvo nekonkretus ir neaiškus, atskiru Gestų kalbos įstatymu buvo tikimasi pripažinti gestų kalbos vartotojų, kaip kalbinės ir kultūrinės grupės Suomijoje, statusą ir gestų kalbos, kaip unikalios kalbos, statusą.⁶⁹ Įstatymu buvo tikimasi užpildyti trūkstamą Konstitucijos ir specialiųjų / sektorialiųjų teisės aktų sąsają, kuri yra išsklaidyta, dviprasmiška ir interpretuojama savo nuožiūra. Buvo siekiama, kad institucijos, rengdamos specialius / sektorialius teisės aktus ar teikdamos administracinius nurodymus, atsižvelgtų į gestų kalbas. Esminiu motyvu buvo rimtas susirūpinimas dėl vaikų teisės įgyti (*angl. to acquire*) gestų kalbą, kuri nenumatyta Suomijos teisės aktuose. Kurčiųjų vaikų tėvams gestų kalbos pamokos namuose yra nemokamos, tačiau jos vedamos tik paprašius ir turint gydytojo siuntimą. Buvo tikėtasi, kad įstatymas pagerins paslaugų teikimą tiesiogiai gestų kalba (ne per vertimą), ypač tikslinėms grupėms, tokioms kaip vyresnio amžiaus kurtiesiems gestų kalbos vartotojams ir kurtiesiems gestų kalbos vartotojams, sergantiems atminties ligomis, gestų kalbos vartotojams, sergantiems psichikos sveikatos ligomis, gestų kalbos vartotojams, turintiems piktnaudžiavimo narkotinėmis medžiagomis problemų, ir kitoms pažeidžiamoms grupėms, kuriems teikiant paslaugas informacija *tiesiogiai gestų kalba* yra būtina. 2015 m. kovo 12 d. Suomijos Parlamentas vienbalsiai pritarė Gestų kalbos

⁶³ Toliau tekste tokie įstatymai bus vadinami specialiaisiais arba sektorialiais teisės aktais.

⁶⁴ De Meulder, M. (2016) Gestų kalbos įstatymas Suomijoje <https://link.springer.com/article/10.1007/s10993-016-9403-5>

⁶⁵ Gestų kalbos įstatymo modeliavimas, remiantis teisės aktais pagal esamus kalbinių mažumų įstatymus, būdingas ne tik Suomijai; žr. De Meulder (2015), kur aptartas 2015 m. Britų gestų kalbos įstatymas, ir McKee (2006, 2011) Naujosios Zelandijos gestų kalbos įstatymas 2006 m.

⁶⁶ HE 294/2014 vp. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140294>

⁶⁷ HE 294/2014 vp. p. 39

⁶⁸ HE 294/2014 vp. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140294.pdf>

⁶⁹ De Meulder, M. (2016) Gestų kalbos įstatymas Suomijoje <https://link.springer.com/article/10.1007/s10993-016-9403-5>

įstatymui.⁷⁰ Tai gana unikalus teisės aktas Suomijos teisės sistemoje. Įstatymas yra labai glaustas, jame yra tik 5 straipsniai. 1 straipsnyje (gestų kalba) „gestų kalba“ yra apibrėžiama kaip Suomų gestų kalba ir Suomijos švedų gestų kalba, o „gestų kalbos vartotojas“ – kaip asmuo, kurio kalba⁷¹ yra gestų kalba. Įstatymas nesusieja savo straipsnių su žmogaus klausos statusu ir nemini kurtumo, kaip „reikalavimo“ vartoti gestų kalbą. 1 straipsnyje pateiktas „gestų kalbos vartotojo“ apibrėžimas, kaip „asmens, kurio kalba yra gestų kalba“. Šis apibrėžimas taip pat gali apimti ir kurčiuosius, ir girdinčius žmones. 2 straipsnis (Įstatymo tikslas) nurodo, kad įstatymo tikslas yra skatinti gestų kalbos vartotojų kalbines teises ir jų įgyvendinimą. 3 straipsnis (Institucijų skatinimo pareiga) nurodo, kad institucijos savo veiksmais *turi skatinti* gestų kalbos vartotojų galimybes vartoti ir gauti informaciją savo kalba. Šiuo straipsniu taip pat siekiama padidinti valdžios institucijų supratimą apie gestų kalbas ir gestų kalbos vartotojus kaip kalbinę ir kultūrinę grupę. Įstatymas, deja, neapibrėžia, kaip konkrečiai interpretuoti pareigą „skatinti gestų kalbos vartotojų galimybes naudotis ir gauti informaciją savo kalba“ ir palieka šią interpretaciją institucijoms. 4 straipsnis (Lingvistinės / kalbinės gestų kalbų vartotojų teisės) nurodo specialiuosius / sektorinius teisės aktus, kurie savo sektoriuose reglamentuoja gestų kalbos vartotojų konkrečias teises, tokias kaip teisė gauti mokymą savo kalba, teisė į gestų kalbą kaip dalyką,⁷² teisė vartoti gestų kalbą ir teisė į gestų kalbos vertimo paslaugas, kurios yra organizuojamos viešųjų institucijų,⁷³ ir kitas teises. Įstatymas dar kartą įtvirtina gestų kalbos vartotojų teisę į mokymąsi gestų kalba, kaip numatyta specialiuose teisės aktuose (pvz., Pagrindinio ugdymo įstatyme). Tačiau esminio principo, būtino specialiųjų teisės aktų nuostatomis naudoti, įstatyme trūksta, nes jame nėra numatytos *kalbos įgijimo teisės*. Tos teisės šiuo metu taip pat nenumatytos specialiuose / sektoriniuose teisės aktuose (nors teisės aktų peržiūros tai galėtų pakeisti). Per pirmąjį įstatymo projekto svarstymą Suomijos Seimo nariai pripažino, kad teisė įgyti kalbą yra prigimtinė teisė ir kad dėl specifinės perdavimo iš kartos į kartą situacijos ši teisė turėtų būti ypač stipriai ginama. Patvirtinus įstatymą, Suomijos Seimo Švietimo ir kultūros komitetas bei Konstitucinės teisės komitetas priėmė poziciją, kuria reikalaujama, kad būsimos Vyriausybės imtųsi veiksmų, kad teisė įgyti ir vartoti kalbą būtų apsaugota.⁷⁴ 5 straipsnis reglamentuoja įstatymo įsigaliojimo datą.⁷⁵ Svarbu paminėti, kad kuriant Gestų kalbos įstatymą, FAD pasisakė už *paslaugų teikimą tiesiogiai gestų kalba*, bet šis elementas, deja, nebuvo įtrauktas į įstatymą. Derybų metu FAD nurodė Pacientų įstatymą (785/1992) ir Klientų įstatymą (821/2000), kuriuose teigiama, kad reikia kiek įmanoma labiau atsižvelgti į paciento *gimtąją kalbą ir kultūrinę kilmę*, jiems teikiant priežiūrą ir gydymą. Tačiau Suomijos Vyriausybė tvirtino, kad šios paslaugos gali būti prieinamos, teikiant vertimą žodžiu ir raštu.

Gestų kalbos įstatymo (359/2015) tikslų įgyvendinimui įvertinti suomių gestų kalbos bei Suomijos švedų gestų kalbos vartotojų lygybei ir įtraukčiai skatinti ir pagrindinėms teisėms įgyvendinti yra įsteigta Patariamoji gestų kalbų klausimais taryba prie Suomijos Teisingumo ministerijos. 2015-aisiais Suomijos Teisingumo ministerija įkūrė *Bendradarbiavimo gestų kalbos klausimais darbo grupę*, kuri, kartu su gestų kalbos vartotojų bendruomenės atstovais, stebėjo Gestų kalbų įstatymo įgyvendinimą. Pagal naująjį Gestų kalbos klausimų patariamąsios tarybos Vyriausybės nutarimą (690/2020)⁷⁶ bendradarbiavimo grupė buvo

⁷⁰ CRPD/C/FIN/1, 260.

⁷¹ Iš anglų kalbos žodžių junginį „own language“ galima taip pat versti kaip „gimtoji kalba“.

⁷² Teisė į švietimą: nuostatos dėl gestų kalbos vartotojų teisės mokytis savo kalbą ir teisė į gestų kalbos pamokas išdėstytos Pagrindinio ugdymo įstatyme (628/1998), Vidurinių mokyklų įstatyme (629/1998), Profesinio mokymo įstatyme (630/1998) ir kituose taikomuose švietimo įstatuose. Pagal Pagrindinio ugdymo įstatymą (628/1998) praktiškai be suomių ar švedų dėstoma kalba gali būti ir gestų kalba. Gestų kalbos ir literatūros programa gali būti mokoma kaip gimtoji.

⁷³ Teisė naudotis gestų kalba arba vertimo (vertimo žodžiu ir vertimo raštu) paslaugomis institucijose yra numatyta Administraciniuose įstatymuose (434/2003), (808/2019), Teisminio tyrimo įstatyme (805/2011), Baudžiamojo proceso įstatyme (689/1997), Socialinės gerovės įstatyme (812/2000), Pacientų padėties ir teisių įstatyme (785/1992), (705/2007), Kalėjimo įstatyme (767/2005), Tardymo izoliatoriaus įstatyme (768/2005), Policijos elgesio su sulaikytais asmenimis įstatyme (841/2006) ir kituose sektoriniuose teisės aktuose.

⁷⁴ De Meulder, M. (2016) Gestų kalbos įstatymas Suomijoje.

⁷⁵ Section 5: entry into force: This Act enters into force on 1 May 2015.

⁷⁶ <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20200690>

pakeista nauju organu – Patariamąja gestų kalbų taryba. Taryba siekia skatinti bendravimą ir stebėti Gestų kalbos įstatymo įgyvendinimą ir parengti ataskaitą apie bendrą situaciją.⁷⁷ Tarybos pirmoji kadencija tęsiasi ketverius metus (2021–2025), Tarybą skiria Vyriausybė. Taryboje yra atstovaujami abiejų gestų kalbų bendruomenių nariai, įskaitant kurčneregių atstovus. Taryba stebi Gestų kalbos įstatymo įgyvendinimą ir skatina gestų kalbos vartotojų teisių įgyvendinimą. Patariamoji taryba gestų kalbos klausimais yra susieta su Teisingumo ministerija.⁷⁸ Patiriamosios tarybos uždaviniai yra: 1) skatinti dialogą ir bendradarbiavimą tarp gestų kalbos vartotojų ir valdžios institucijų; 2) skatinti gestų kalbos vartotojų lygybės, įtraukties ir kitų pagrindinių teisių įgyvendinimą; 3) veikti kaip ekspertinė institucija, kuri teikia nuomones, pasiūlymus bei iniciatyvas; 4) stebi ir vertina Gestų kalbos įstatymo įgyvendinimą ir gestų kalbą vartojančių asmenų lygybę, įtrauktį ir kitas pagrindines teises.⁷⁹ Valdybą sudaro Teisingumo ministerijos, Socialinių reikalų ir sveikatos ministerijos, Švietimo ir kultūros ministerijos, Finansų ministerijos, Transporto ir ryšių ministerijos, FAD bei Suomijos kurčneregių asociacijos atstovai.⁸⁰ Tokio organo įkūrimas yra esminis elementas, reikalingas užtikrinti, kad įstatymo įgyvendinimas yra stebimas įtraukiu būdu, įtraukiant gestų kalbos vartotojus ir atsižvelgiant į jų siūlymus per įgyvendinimo procesus.⁸¹ Tokiu būdu gestų kalbos vartotojai gali tiesiogiai išdėstyti savo pozicijas ir reikalavimus įgyvendinti jų teises, valstybinės institucijos gali reikšti savo pozicijas ir tai kuria įtraukų dialogą, įgyvendinant gestų kalbos vartotojų teises, nes tai taip pat yra Konvencijos reikalavimas.⁸²

Gestų kalbų vartotojų teisės reglamentuojamos sektoriniuose teisiniuose aktuose

Švietimo sektoriuje: Pagrindinio ugdymo įstatymas⁸³ nurodo, kad mokymo kalba gali būti ir gestų kalba. Tai taip pat nurodo, kad gestų kalba gali būti mokoma kaip gimtoji kalba.⁸⁴ Tačiau gestų kalbos pamokos kurčiųjų tėvų vaikams nėra automatiškai siūlomos, nes įstatymas sieja gimtosios kalbos mokymąsi ir mokymą / dėstymą gestų kalba su klausos sutrikimu. Tai prieštarauja Gestų kalbos įstatymo 1 straipsnio 2 daliai. Vyriausybės nutarime dėl Pagrindinio ugdymo įstatyme nurodytų nacionalinio mokymo tikslų įgyvendinimo ir pagrindinio ugdymo valandų paskirstymo⁸⁵ yra toliau plėtojamas gestų kalbos mokymas. Pagal šį nutarimą gestų kalbos pamokos mokymo programoje priskiriamos prie „kitų kalbų“ pamokų. Tai reiškia, kad gestų kalbos pamokos (kaip ir „kitų“ kalbų pamokos) turi būti vykdomos trumpesnį laiką, kaip ir kitos pamokos, per kurias yra mokomasi gimtosios kalbos kartu su suomių ar švedų kalbomis. Praktiškai, jei yra vykdomos gestų kalbos pamokos, tai reiškia, kad yra suteikiamas papildomas 1–2 savaitinių pamokų kursas. Mokymas gestų kalba yra minimas ir Bendrojo vidurinio ugdymo įstatyme.⁸⁶ Pagal Bendrųjų vidurinių mokyklų įstatymą⁸⁷ gali būti dėstoma gestų kalba bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje. Gestų kalbos ir literatūros programa gali būti mokoma kaip gimtoji vidurinėje mokykloje. Profesinio mokymo įstatymas⁸⁸ nurodo, kad „profesinio mokymo teikėjas gali teikti mokymą antrąja Suomijos valstybine kalba, samių, romų, gestų arba užsienio kalba“.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid, 1 straipsnis.

⁷⁹ Ibid, 2 straipsnis.

⁸⁰ <https://oikeusministerio.fi/viittomakieliasioiden-neuvottelukunta>

⁸¹ <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM055:00/2020>

⁸² CRPD, 4.3.

⁸³ Perusopetuslaki 628/1998, 4(10), <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

⁸⁴ Perusopetuslaki 628/1998, 12(2), <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

⁸⁵ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 422/2012), 8, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422>

⁸⁶ Lukiolaki 714/2018, 14 (1), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>

⁸⁷ Lukiolaki 629/1998, 6 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980629>

⁸⁸ Laki ammatillisesta koulutuksesta) 531/2017,24 (2)), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>

Teisingumo sektoriuje (įgyvendinant teisę į teisingumą): Baudžiamojo proceso įstatymas⁸⁹ nurodo, kad teismas privalo užtikrinti, kad asmeniui būtų organizuojamas vertimas baudžiamojoje byloje, jeigu asmuo vartoja gestų kalbą arba vertimas reikalingas dėl asmens jutiminių ar kalbėjimo kliūčių. Teisė į gestų kalbos vertimą taip pat reglamentuojama Elgesio su policijos suimtais asmenimis įstatyme⁹⁰, jei kurtieji yra suimami arba kalinami. Atnaujintas Ikiteisminio tyrimo įstatymas⁹¹, įsigaliojęs nuo 2014 m., taip pat reglamentuoja teisę vartoti gestų kalbą ir nustato institucijoms pareigą ikiteisminio tyrimo metu teikti vertimą į gestų kalbą.⁹² Teisė į gestų kalbos vertimą taip pat garantuoja ir Kardomojo kalinimo įstatymas⁹³ bei Sulaikymo įstatymas.⁹⁴ Pagal Suomijos įstatymus⁹⁵ su kaliniais turi būti elgiamasi teisingai ir gerbiant jų žmogiškąjį orumą. Be priežasties kaliniai negali būti diskriminuojami, pavyzdžiui, dėl negalios. Kaliniui, kuris vartoja gestų kalbą arba dėl negalios reikalingos vertimo paslaugos, turi būti suteiktos reikiamos vertimo paslaugos.

Medijų sektoriuje: yra keli žiniasklaidos sektoriaus teisės aktai, kuriuose minima gestų kalba. Vyriausybės nutarimas Dėl paramos spaudai⁹⁶ skiria valstybines pašalpas ir dotacijas skleisti naujienas gestų kalba⁹⁷. *Yleisradio Oy*⁹⁸ įstatymas⁹⁹ reikalauja, kad visuomeninė transliavimo bendrovė *Yleisradio Oy* teiktų paslaugas gestų kalba.¹⁰⁰

Administracinėse procedūrose: Administracinių procedūrų įstatymas¹⁰¹ reikalauja, kad institucijos administracinių procedūrų metu užtikrintų gestų kalbos vertimo paslaugas.¹⁰² 2011 m. atnaujintame Pilietybės įstatyme¹⁰³ teigiama, kad suomių gestų kalba arba Suomijos švedų gestų kalba gali būti vienas iš kalbos reikalavimų, reikalingų kreipiantis dėl Suomijos pilietybės. Autorių teisių nutarime¹⁰⁴ yra numatoma, kad tik tam tikros institucijos turi teisę daryti paskelbto kūrinių kopijas gestų kalba kurtiesiems ir neprisigirdintiems asmenims, kurie negali naudotis kūriniu įprastu būdu.¹⁰⁵

Teisė įgyti (angl. to acquire) gestų kalbą ir pareiga informuoti kurčiųjų vaikų tėvus apie gestų kalbos išmokimą ir vartojimą

Nuostatos dėl kurčiojo vaiko girdinčių tėvų teisės gauti gestų kalbos mokymą kaip adaptaciją yra įtrauktos į Paslaugų ir pagalbos įstatymą neįgaliesiems.¹⁰⁶ Dažnai šios paslaugos suteikimui yra reikalingos gydytojo ar kito sveikatos priežiūros specialisto rekomendacijos.¹⁰⁷ Gestų kalbos mokymo teikimas yra diskrecinis ir tarp savivaldybių yra didelių skirtumų dėl šių paslaugų suteikimo, suteiktų valandų kiekio. Kai kurios savivaldybės reikalauja medicininės pažymos, norint gauti mokymą, o kai kurie gydytojai nerekomenduoja vartoti gestų kalbos, kol kochlearinio implanto nauda, padedant vaikui išmokti kalbėti, nėra iširta.

⁸⁹ The Criminal Procedure Act (689/1997), Criminal Procedure Act (689/1997; amendments up to 733/2015 included) section 2.4 https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1997/en19970689_20150733.pdf

⁹⁰ Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 841/2006, (2(3)), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060841#L2P3>

⁹¹ Esitutkintalaki 805/2011, 12, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805#L4P12>

⁹² Ibid, 14 (12).

⁹³ Tutkintavankeuslaki 768/2005, 3, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>

⁹⁴ Vankeuslaki 767/2005, 4, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O1L1P5>

⁹⁵ Tutkintavankeuslaki 768/2005 & Vankeuslaki 767/2005.

⁹⁶ Valtioneuvoston asetukset sanomalehdistön tuesta 389/2008, 2, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080389>

⁹⁷ Ibid, 5.

⁹⁸ Suomijos nacionalinė visuomeninio transliavimo bendrovė.

⁹⁹ Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931380#L3P7>

¹⁰⁰ Ibid. 7(4).

¹⁰¹ Hallintolaki 434/2003, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

¹⁰² Ibid, 26(1).

¹⁰³ Kansalaisuuslaki 359/2003, 13(6), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>

¹⁰⁴ Tekijänoikeuslaki 404/1961, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

¹⁰⁵ Ibid, 17(2).

¹⁰⁶ https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4734397/VNK_H1017_Report+of+the+Government+on+the+Application+of+Language+Legislation+2017_net_3+%28002%29.pdf/c33a5105-74ff-466d-88d3-798f54d819bc/VNK_H1017_Report+of+the+Government+on+the+Application+of+Language+Legislation+2017_net_3+%28002%29.pdf.p

¹⁰⁷ HE 294/2014 vp, p. 36.

Kai kuriose savivaldybėse mokymo valandų skaičius yra nepakankamas gestų kalbos išmokimui, nes nėra tam sudarytos sąlygos.¹⁰⁸ Šeimoms kartais siūloma išmokyti tik pagrindinių gestų, kurie tik iš dalies padėtų bendrauti. Todėl kai kurie vaikai ir šeimos, kurioms reikia gestų kalbos, lieka be jokios kalbos, kuria galėtų tarpusavyje bendrauti. Svarbu pabrėžti, kad šeimos, gyvenančios skirtingose vietovėse, susiduria su skirtingu šios paslaugos gavimu, nes tai priklauso nuo savivaldybės, kurioje jie gyvena, praktikos ir politikos.

Kasmet Suomijoje yra maždaug 20 naujų šeimų, kuriose girdintiems tėvams reikia mokytis gestų kalbos.¹⁰⁹ FAD vertina, kad tik apie 5 % vaikų, kurie yra kurti arba turi sunkių klausos sutrikimų, gimsta šeimose, kuriose tėvai jau moka gestų kalbą. Kai kurie kurčiųjų vaikų tėvai pabrėžia, kad vertinant vaiko poreikius, susijusius su kalbiniu ugdymu ir informacijos teikimu tėvams, daugiausia yra akcentuojamos technologijos ir medicina. Tėvų patirtys parodo, kad sveikatos specialistai nepasiūlo pakankamai informacijos apie gestų kalbą ir dvikalbystę, kuri padėtų tėvams priimti sprendimus dėl vaiko kalbos.¹¹⁰

Ankstyvoje stadijoje vaiko vardu priimti sprendimai dėl jo kalbos gali turėti reikšmingų pasekmių, siekiant užtikrinti kurčiojo vaiko įtrauktį skirtinguose gyvenimo etapuose: namuose, ankstyvoje vaikystėje, švietime, pomėgiuose ir darbo rinkoje. Todėl pasirinkimai dėl klausos aparatų ir sprendimai dėl gestų kalbos įgijimo turėtų būti nagrinėjami kaip abipusiai, viena kitą papildančios, o ne viena kitą paneigiančios galimybės. Vaikas turi turėti galimybę visą laiką bendrauti su kitais.

Suomijos kalbų instituto „Kotus“ Patariamoji gestų kalbų taryba pabrėžė, kad teisės aktai Suomijoje turėtų nustatyti aiškesnę pareigą dėl socialinės gerovės, sveikatos priežiūros ir švietimo institucijoms užtikrinti, kad vaikai, kurie yra kurtieji arba turi klausos sutrikimų, turėtų galimybę išmokyti vieną iš vartojamų gestų kalbų Suomijoje.¹¹¹

2017 m. Suomijos Vyriausybė padarė išvadą, kad reikia išnagrinėti įvairių institucijų praktiką, kuri trukdo kurčiam ar klausos sutrikimų turinčiam vaikui mokytis gestų kalbos ir prireikus imtis veiksmų padėčiai pagerinti.

3.1.2 Praktinio įgyvendinimo analizė

Suomijoje abi gestų kalbos (suomių gestų kalba ir Suomijos švedų gestų kalba) laikomos Suomijos kalbinio ir kultūrinio paveldo dalimi. Teisingumo ministerijoje Demokratijos, kalbos reikalų ir pagrindinių teisių skyrius prižiūri visų kalbų, įskaitant abi gestų kalbas, padėtį Suomijoje. Abi gestų kalbos yra įtrauktos į Vyriausybės ataskaitas dėl kalbos teisės aktų taikymo¹¹². Yra ruošiamos konkrečios ataskaitos apie abiejų gestų kalbų statusus.¹¹³ Neseniai buvo priimti kalbinių teisių stebėjimo rodikliai, kuriuose buvo įtrauktos gestų kalbos.¹¹⁴ Suomijos Užsienio reikalų ministerija savo periodinėse ataskaitose COMEX taip pat pateikia informaciją apie abi gestų kalbas. Švietimo ir kultūros ministerija, Susisiekimo

¹⁰⁸ Suomijos kurčiųjų asociacijos (2016 m. birželio 10 d.) ir Nacionalinio sveikatos ir gerovės instituto (2016 m. gegužės 31 d.) pareiškimai Teisingumo ministerijai 2016-01-58.

¹⁰⁹ https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4734397/VNK_H1017_Report+of+the+Government+on+the+Application+of+Language+Legislation+2017_net_3+%28002%29.pdf/c33a5105-74ff-466d-88d3-798f54d819bc/VNK_H1017_Report+of+the+Government+on+the+Application+of+Language+Legislation+2017_net_3+%28002%29.pdf.pdf p.117.

¹¹⁰ Suomijos kurčiųjų asociacijos (2016 m. birželio 10 d.) ir Centrinės sąjungos dėl vaikų gerovės pareiškimai (2016 m. birželio 6 d.) Teisingumo ministerijai 2016-01-58.

¹¹¹ Patariamąsios tarybos dėl gestų kalbų (Suomijos kalbų instituto Kotus) pareiškimas Teisingumo ministerijai, 2016 m. birželio 10 d., Teisingumo ministerija 2016-01-58.

¹¹² Suomijos Vyriausybės ataskaita dėl kalbos teisės aktų taikymo 2017. Vyriausybės leidiniai 2017-10. Ministro Pirmininko biuras, Suomija. Speciali pastraipa apie gestų kalbas p. 36, bet gestų kalbos klausimai aptariami visoje ataskaitoje. <https://rm.coe.int/5th-sr-finland-annexe-2-report-of-the-government-on-the-application-of/1680924c34>

¹¹³ Gestų kalbos vartotojų kalbinės teisės. Suomijos Teisingumo ministerijos leidinys, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76628>

¹¹⁴ Suomijos Teisingumo ministerijos išleisti Kalbinių teisių stebėjimo rodikliai <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161087>

ministerija ir Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija turi specialius įgaliojimus dėl gestų kalbos teisių. Gestų kalbos propagavimas skirtingose ministerijose gali būti laikomas gerąja gestų kalbos teisių integravimo į visuomenę praktika.¹¹⁵

Praktiniai pavyzdžiai, kaip Suomijoje praktiškai propaguojamos gestų kalbos teisės skirtingose ministerijose:

- **Vidaus reikalų ministerija** į savo gaires įtraukė būtinybę atsižvelgti į gestų kalbos vartotojus, teikiant tiesioginę informaciją apie krizines situacijas per televiziją.¹¹⁶
- Gestų kalbos įstatymas ir jo taikymas paaiškinamas Vyriausybės pareigūnams skirtuose mokymuose ir Teisingumo ministerijos 2018 m. rudenį išleistame lankstinuke apie kalbines teises. 2018 m. gruodį **Teisingumo ministerija** paskelbė vaizdo įrašus, kuriuose pateikiama informacija apie kalbines teises suomių gestų ir Suomijos švedų gestų kalbomis.¹¹⁷
- **Ministro Pirmininko** tarnyba parengė rekomendaciją dėl gestų kalbos vartojimo Vyriausybės komunikacijoje.¹¹⁸
- 2015 m. **Vyriausybės biudžeto** pasiūlyme buvo rezervuotas biudžetas, skirtas Suomijos švedų gestų kalbos gaivinimo programai.¹¹⁹
- **Švietimo ir kultūros ministerija** Humak taikomųjų mokslų universitetui skyrė specialų finansavimą Suomijos švedų gestų kalbos vertėjų mokymams organizuoti 2018–2019 m.¹²⁰
- **Suomijos nacionalinė švietimo agentūra** gamina skaitmeninę gestų kalbos mokymosi medžiagą, kuria gali laisvai naudotis visi, pvz.: gestų kalba ir literatūra 1–2 klasėse ir suomių kalba, skirta gestų kalbos vartotojams 1–2 klasėse.¹²¹
- Suomijos Jyväskylä universitete (JYU) egzistuoja atskiras padalinys, orientuotas į gestų kalbos tyrimus ir mokymą JYU, pavadinimu Gestų kalbos centras (SLC). SLC veikla grindžiama konkrečia nacionaline užduotimi, kurią JYU pavedė **Kultūros ir švietimo ministerija**.¹²²
- **Teisingumo ministerija** parengė balsavimo patalpų prieinamumo užtikrinimo instrukcijas. Instrukcijos informuoja žmones apie rinkimus suomių gestų kalba ir Suomijos švedų gestų kalba bei finansuoja rinkimų medžiagą, skirtą regėjimo negalia turintiems žmonėms.¹²³
- Suomijos **Nacionalinė visuomeninio transliavimo bendrovė Yleisradio** kasdien transliuoja naujienas gestų kalba ir aktualijų programas, verčiamas į gestų kalbą.¹²⁴
- Gestų kalbos biblioteka įkurta 2013 m. **Švietimo ir kultūros ministerija** remia bibliotekos veiklą, skirdama metinę valstybės dotaciją.¹²⁵
- 2019 m. vyko bandomasis *Kelos*¹²⁶ organizuojamas vertimo paslaugos išplėtimas į Skubios pagalbos centro paslaugas asmenims su klausos negalia, kuri taip pat finansavo *Kela*.¹²⁷

¹¹⁵ Europos Taryba, Gestų kalbos teisės Europos Tarybos ir jos valstybių narių sistemoje, p. 42, <https://rm.coe.int/168093e08f>

¹¹⁶ CRPD/C/FIN/1, 100.

¹¹⁷ CRPD/C/FIN/1, 236.

¹¹⁸ CRPD/C/FIN/1, 264.

¹¹⁹ CRPD/C/FIN/1, 267.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ CRPD/C/FIN/1, 271

¹²² CRPD/C/FIN/1, 335; <https://www.jyu.fi/hvtk/fi/laitokset/kivi/opiskelu/tutkinto-ohjelmat-ja-oppiaineet/viittomakieli/in-english>

¹²³ CRPD/C/FIN/1, 426.

¹²⁴ CRPD/C/FIN/1, 279

¹²⁵ CRPD/C/FIN/1, 443-444.

¹²⁶ <https://www.kela.fi/web/en>

¹²⁷ CRPD/C/FIN/1, 278

Institucinė sąranga

- Už Kalbos įstatymą yra atsakinga Teisingumo ministerija. Nors ir būdamas atskiru gestų kalbos pripažinimo įstatymu, Gestų kalbos įstatymas yra kalbų Suomijoje įstatymo dalis. Demokratijos, kalbos reikalų ir pagrindinių teisių skyrius prižiūri visų kalbų, įskaitant abi gestų kalbas, padėtį Suomijoje.
- Patariamoji taryba gestų kalbos klausimais yra susieta su Teisingumo ministerija. Kaip minėta anksčiau, Tarybos valdybą sudaro Teisingumo ministerijos, Socialinių reikalų ir sveikatos ministerijos, Švietimo ir kultūros ministerijos, Finansų ministerijos, Transporto ir ryšių ministerijos atstovai, taip pat Suomijos kurčiųjų asociacijos ir Kurčiųjų federacijos bei Suomijos kurčneregių asociacijos atstovai.
- Švietimo ir kultūros ministerija ir Susisiekimo ministerija taip pat turi specialius įgaliojimus dėl gestų kalbos teisių.
- Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija yra atsakinga už vertimo paslaugų teikimo plėtrą pagal įstatymą 133/210, kuri taip pat stebi įstatymo įgyvendinimą.¹²⁸ Už 133/210 įstatymo įgyvendinimą atsakinga Socialinio draudimo įstaiga (*Kela*), kuri taip pat sprendžia dėl vertimo žodžiu paslaugos organizavimo ir su tuo susijusių išlaidų kompensavimo.¹²⁹
- Užsienio reikalų ministerija ir Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija veikia kaip „focal points“ su Konvencijos įgyvendinimu susijusiais klausimais.¹³⁰

Vertimo paslaugų reglamentavimas ir finansavimas

Nuostatos dėl teisės vartoti gestų kalbą ir gauti vertimo paslaugas, kurios būtų organizuojamos institucijų, yra išdėstytos daugelyje sektorinių įsakymų, kurie yra taikomi įvairioms valdžios šakoms,¹³¹ įskaitant Klientų įstatymą (812/200)¹³² ir Pacientų įstatymą (785/1992).¹³³ Kai kurčiam reikia bendrauti su viešuoju sektoriumi, jis / ji turi informuoti, kad jam / jai reikės vertėjo ir vertimo paslaugą turi organizuoti institucija, su kuria gestų kalbos vartotojui reikia bendrauti. Paslaugų organizavimas ir finansavimas yra valdžios institucijų pareiga ir tai klientui neturėtų sukelti problemų.¹³⁴ Tokiu atveju vertimas teikiamas per savivaldybės institucijas, sveikatos priežiūros paslaugų teikėją ar teismą. Vertimą į gestų kalbą reglamentuoja Įstatymas dėl vertimo paslaugų teikimo neįgaliesiems. Įstatymas dėl vertimo paslaugų teikimo neįgaliesiems¹³⁵ nurodo, kad vertimo paslauga pagal šį įstatymą yra teikiama, jei neįgalus asmuo negauna tinkamo vertimo pagal kitą įstatymą. Asmuo, turintis klausos negalią, kuriam reikalingas vertimas darbo, studijų, verslo, socialinio dalyvavimo, pomėgių ar poilsio tikslais, turi teisę į vertimo paslaugą. Jei vertimas organizuojamas šiais įstatyme nurodytais tikslais, tada vertimą organizuoja *Kela* (socialinio draudimo įstaiga).

Pavyzdžiui, pagal Pagrindinio ugdymo įstatymą mokiniai su negalia turi teisę į nemokamą vertimą ir savivaldybės institucijos yra atsakingos už reikalingo vertimo organizavimą ikimokyklinėje įstaigoje, pagrindiniame ugdyme, mokyklos stovykloje, per papildomus pagrindinio ugdymo metus. Tačiau *Kela* teikia vertimą veiklai prieš ir po pamokų.¹³⁶

¹²⁸ <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133#Pidm45237816794128>

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ CRPD/C/FIN/1, p. 489.

¹³¹ https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4734397/VNK_H1017_Report+of+the+Government+on+the+Application+of+Language+Legislation+2017_net_3+%28002%29.pdf/c33a5105-74ff-466d-88d3-798f54d819bc/VNK_H1017_Report+of+the+Government+on+the+Application+of+Language+Legislation+2017_net_3+%28002%29.pdf.pdf p.101.

¹³² <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

¹³³ https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1992/en19920785_20120690.pdf

¹³⁴ <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140294#idm45237815440320> <https://www.infofinland.fi/en/living-in-finland/health/disabled-persons/help-for-everyday-life>

¹³⁵ Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>

¹³⁶ <https://www.kela.fi/web/en/interpreter-service-for-the-disabled-interpreter-services-available-from-other-sources>

Pagal Ankstyvojo ugdymo ir globos įstatymą vaikai, lankantys darželius ar kitas panašias įstaigas, turi turėti asmeninį ugdymo planą. Plane turi būti aprašoma, kokios pagalbos vaikui reikia, kokios pagalbos priemonės yra įgyvendinamos, ir ar vaikui reikalingas vertimas, o jei reikia – kaip jis turi būti organizuojamas.¹³⁷ Vertimą organizuoja savivaldybės institucijos. Jei vaikui reikia papildomo¹³⁸ vertimo konkrečioje situacijoje, jį organizuoja *Kela*.

Savivaldybės socialinės tarnybos savo klientams turi sudaryti galimybes gauti vertimo paslaugas. Pavyzdžiui, klientams, kurie yra pakviesti į susitikimą su socialinėmis tarnybomis, turi būti teikiamos vertimo paslaugos.

Sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai (pavyzdžiui, ligoninės) turi, jei įmanoma, pasirūpinti, kad pacientams būtų suteiktas vertimas. Jie yra atsakingi už vertimo organizavimą, kai kviečia pacientus, pavyzdžiui medicininei procedūrai, ekspertizei, laboratoriniams tyrimams. Tokiose situacijose sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas iš anksto žino, kad pacientui reikės vertėjo, todėl turi laiko pasirūpinti vertimu. *Kela* organizuoja vertimą, jei klientas pats suplanuoja vizitą pas gydytoją arba jeigu klientas yra skubiai išvežamas į ligoninę. Jei klientas turi likti ligoninėje ilgesnį laiką, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas tampa atsakingas už vertėjo parūpinimą, pradedant nuo to momento, kai jis gali tai padaryti.

Jei žmogus, kuriam reikalingos vertimo paslaugos, turi klausos ar kalbos sutrikimų, sukeltų, pavyzdžiui, nelaimingo atsitikimo darbe metu ar dėl kelių eismo traumų, jie gali gauti vertimo paslaugas pagal Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe įstatymą arba Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo įstatymą.

Pagal Baudžiamųjų bylų tyrimo įstatymą asmenys, kalbantys kita kalba nei suomių, švedų ar samių, turi teisę vartoti kalbą, kurią jie supranta ir pakankamai gerai kalba. Tai taikoma asmenims, vartojantiems gestų kalbą. Policija irgi turi pasirūpinti vertėju.

Suomijoje gestų kalbos vertėjų rengimo programos vykdomos universitetiniu lygiu. Mokymas apima 240 kreditų surinkimą pagal ECTS sistemą ir reikalauja pabaigti ketverius metus trunkančias nuolatinės studijas taikomųjų mokslų universitete. Suomijoje vykdomos trys gestų kalbos vertėjų mokymo programos: Humak taikomųjų mokslų universitete (Humanistinen ammattikorkeakoulu) Helsinkyje ir Kuopyje bei Diakonijos taikomųjų mokslų universitete (Diakonia-ammattikorkeakoulu) Turku.¹³⁹

Pagal Neįgaliesiems vertimo paslaugų įstatymą (133/2010) asmuo turi teisę į vertimo paslaugas, jei turi klausos ir regos, klausos ar kalbos sutrikimų ir dėl to jam reikalingas vertimas *darbui, mokymuisi, dalyvavimui visuomenėje, pomėgių įgyvendinimui ar poilsiui*.¹⁴⁰ Už vertimo paslaugų suteikimą pagal šį įstatymą yra atsakinga Socialinio draudimo įstaiga *Kela*, kuri sprendžia dėl vertimo paslaugų organizavimo ir su tuo susijusių išlaidų kompensavimo klausimus. *Kela* teikiamos vertėjų paslaugos yra pagrįstos įstatymu 133/2010 ir naudojamos tik įstatyme nustatytais tikslais (*darbui, mokymuisi, dalyvavimui visuomenėje, pomėgių įgyvendinimui ar poilsiui*). Vertimo paslaugų neįgaliesiems centras yra *Kela* organizacijos dalis. Jis teikia vertimo paslaugas asmenims su negalia.¹⁴¹ Per centrą galima užsisakyti vertimo paslaugas ir vertėjus. Centro teikiama nuotolinė paslauga leidžia kasdienius reikalus tvarkyti nuotoliniu būdu.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Tai gali būti diskusijos apie ankstyvojo ugdymo planą, švenčių metu, spektaklių metu ir pan.

¹³⁹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

¹⁴⁰ Ibid, 5; <https://www.kela.fi/web/en/interpreter-service-for-the-disabled-for-which-purpose>

¹⁴¹ <https://www.kela.fi/web/en/Interpreter-service-for-the-disabled-contact-information>

Vertimo paslaugas *Kela*¹⁴² organizuoja dvejopai: (i) arba pati teikia paslaugą, arba (ii) įsigyja ją iš kitų paslaugų teikėjų. Praktiškai *Kela* vertimo paslaugą organizuoja, įsigydama ją iš privačių paslaugų teikėjų.¹⁴³ *Kela* vertimo žodžiu paslaugas turi organizuoti ekonomiškai efektyviausiu būdu, kartu atsižvelgdama į individualius klientų poreikius.

Kiekvienam asmeniui ar organizacijai skiriamas tam tikras vertimo valandų skaičius: vertėjai dirba kaip nepriklausomi laisvai samdomi vertėjai arba kaip etatiniai vertėjai agentūroje / kompanijoje. Visi užsakymai atliekami per Suomijos socialinio draudimo įstaigą, atsakingą už gestų kalbos vertėjų paslaugą – *Kela*, kuri turi visų Suomijoje dirbančių gestų kalbos vertėjų (kurčiųjų, girdinčiųjų, suomių gestų kalbos, suomių švedų gestų kalbos, tarptautinių ir kt.) sąrašą. Kai *Kela* gauna užsakymą, yra žiūrima į sąrašą ir užsakomas pirmas laisvas vertėjas, turintis reikiamų įgūdžių.¹⁴⁴ Jei nėra randamas laisvas vertėjas, *Kela* susisieikia su klientu ir bando spręsti situaciją (keičiant vertimo paslaugų teikimo laiką ar datą, ar kitais būdais). Neseniai buvo priimta paslaugų teikimo pataisa, kuri dabar leidžia kurtiesiems susidaryti savo asmeninius vertėjų sąrašus, kuriuose galima nurodyti, kuriems konkreitiems vertėjams turėtų būti teikiamas prioritetas, teikiant vertimo paslaugas tam konkrečiam žmogui.¹⁴⁵

Pirkdama vertėjų paslaugas, *Kela* kviečia paslaugų teikėjus dalyvauti konkurse pagal jos apibrėžtus kriterijus. Praktikoje tai reiškia, kad pirmenybė teikiama vertimo paslaugų teikėjams, kurių kainos ir kokybės santykis yra geriausias. Vertimo užduotys paskirstomos paslaugų teikėjams pagal jų eiliškumą.¹⁴⁶ Šis konkurso procesas vyksta maždaug kartą per ketverius metus, praktiškai apibrėžia šių įmonių veiklos sąlygas, įskaitant žinias ir kompetencijas, kurias turi turėti samdomi vertėjai.¹⁴⁷

Teikiant vertimo paslaugą yra privaloma atsižvelgti į paslaugos vartotojo pageidavimus, nuomonę, interesus ir individualius poreikius, taip pat į jo gimtąją kalbą ir kultūrinę kilmę.¹⁴⁸ **Vertimo paslauga paslaugos vartotojui yra nemokama.**¹⁴⁹ 2018 metais *Kela* buvo pasirengusi įsigyti vertimo paslaugų už 49 mln. eurų, o 2016 metais – už 42,9 mln. eurų.¹⁵⁰ Kaip registruojami dirbantys vertėjai ir kaip jie skiriami yra *Kelos* atsakomybė.¹⁵¹ Pagal įstatymą 133/2010 asmuo, turintis klausos ar kalbos sutrikimų, turi teisę į *ne mažiau* nei 180 valandų vertimo žodžiu per metus,¹⁵² o kurčnerėgiai – į *ne mažiau* nei 360 valandų per metus.¹⁵³ Suomijoje visada galima gauti papildomų valandų, užpildant atskirą formą, atsižvelgiant į asmens individualius poreikius, o tai iš esmės reiškia, kad vertimo paslaugos išlieka nelimituotos. Paslauga galima pasinaudoti kelionių į užsienį metu, jei kelionė susijusi su įprastu žmogaus gyvenimu, studijomis ar darbu. Pagal įstatymą 133/2010 taip pat yra teikiama su studijomis susijusi vertimo paslauga.¹⁵⁴ Vertimo paslauga yra teikiama tiek, kiek asmeniui jos būtinai reikia, studijuojant po pagrindinio išsilavinimo, kuris leidžia 1) įgyti laipsnį arba įgyti profesiją; 2) skatinti profesinio mokymo ar įsidarbinimo galimybes; arba 3) remia pasilikimą ar tobulėjimą darbe.¹⁵⁵ Vertimo paslauga gali būti organizuojama ir kaip

¹⁴² Už šio įstatymo įgyvendinimą atsakinga Socialinio draudimo įstaiga, kuri taip pat sprendžia dėl vertimo žodžiu paslaugos organizavimo ir su tuo susijusių išlaidų kompensavimo.

¹⁴³ CRPD/C/FIN/1, 278.

¹⁴⁴ https://www.researchgate.net/publication/327136926_Encountering_Change_Job_Satisfaction_of_Sign_Language_Interpreter_in_Finland

¹⁴⁵ <https://www.kela.fi/web/en/interpreter-service-for-the-disabled-interpreter-list>

¹⁴⁶ (Krook, 2011)

¹⁴⁷ *Kela*, 2013, 2014).

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ CRPD/C/FIN/1, 277.

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ Laki vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta 133/2010, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>

¹⁵² *Ibid.*, 6.

¹⁵³ *Ibid.*, 6.

¹⁵⁴ <https://www.kela.fi/web/en/interpreter-service-for-the-disabled-student>

¹⁵⁵ Laki vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta 133/2010, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>

nuotolinis vertimas, jei tai įmanoma ir pagrįsta, atsižvelgiant į individualius paslaugos vartotojo poreikius.¹⁵⁶

Ruošiant Gestų kalbos pripažinimo įstatymą, Suomijos Vyriausybė pabrėžė, kad vertimo paslaugomis, kurias teikia *Kela*, naudojasi vidutiniškai 65 procentai asmenų, turinčių teisę į vertimą.¹⁵⁷ Vertimo paslaugų vartotojų skaičius 2012 metais iš viso buvo 3.333 žmonės, 2013 metais – 3.283 žmonės. 2012 metais *Kelos* vertimo paslaugų išlaidos, neįskaitant tarpininkavimo išlaidų, sudarė 31,8 mln. eurų, o 2013 metais – 34,7 mln. eurų. Buvo apskaičiuota, kad 2014 metais iš viso bus apie 3.400 paslaugų vartotojų, o 2015 m. – apie 3.500 paslaugų vartotojų. Vyriausybės analizėje¹⁵⁸ buvo paminėta, kad išlaidų suma 2014 m. padidėtų iki maždaug 38,5 mln. eurų, 2015 m. – iki maždaug 41,5 mln. eurų. Apie 66 % *Kelos* vertimo paslaugų klientų turi klausos sutrikimų, 28 % vartotojų yra sutrikusi kalba, o 6 % yra praradę klausą. 2012 metais paslaugomis iš viso pasinaudojo 2.624 klientai.¹⁵⁹ *Kela* duomenimis, naudojimas vertimo paslaugomis nuo 2011 m. iki 2019 m. išaugo daugiau nei dvigubai.¹⁶⁰

2017 metais kurčiųjų bendruomenę ir visus kitus vertimo paslaugų vartotojus sukūrė *Kelos* organizuojamas vertimo paslaugų neįgaliesiems pirkimo konkursas. Vertimo tarnybų nustatymo konkurso dokumentuose pastebėtos reformos, kuriomis buvo nepatenkinti tiek paslaugų teikėjai, tiek klientai. Paslaugų pirkimo dokumentuose buvo numatyta, kad vertėjų skaičius bus mažinamas, keisis paslaugų teikimo tvarka. Skundai buvo teikiami teisme, Seimo kontrolierių ir Lygybės ir lyčių lygybės taryboje. Tuomet susikūrė „StopKela“ judėjimas, kuris pabrėžė, kad toks vertėjų skaičiaus mažinimas ne tik pažeidžia kurčiųjų teises, bet ir atima darbo vietas iš vertėjų.¹⁶¹ Ši problema yra šiuo metu sprendžiama, siekiant užtikrinti klientui platesnį pasirinkimą, renkantis vertimo tiekėją ir užtikrinti sklandų paslaugų teikimą. Suomijos Nacionaliniame veiksmų plane dėl Konvencijos (2020–2023 m.) Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija yra paskirta atlikti būtinus operatyvinius pakeitimus įstatyme, kuris užtikrintų, kad pirkimai pagal įstatymą yra vykdomi, atsižvelgiant į klientui palankų požiūrį.¹⁶²

Gestų kalbos vertėjų rengimas buvo perkeltas į taikomųjų mokslų universitetus ir 2014 m. pradžioje pasikeitė vertėjų laipsnių pavadinimai. Pagal Vyriausybės nutarimą dėl politechnikumo¹⁶³ (352/2003, modifikuotas 546/2013) 3 str. politechnikume yra politechnikos laipsniai ir politechnikos magistro laipsniai. Į humanitarinių mokslų politechnikos laipsnius įeina vertėjas (BA), turintis 240 kreditų gestų kalbos ir vertimo žodžiu išsilavinimą. Mokymai trunka ketverius metus. Gestų kalbos vertėjo mokymai vyksta Diakonijos taikomųjų mokslų universitete ir Humanitariniame taikomųjų mokslų universitete Turku, Helsinkyje ir Kuopio mieste. Tuo metu, kai buvo ruošiamas gestų kalbos įstatymas, savivaldybės kartu su valstybe bendrai finansavo gestų kalbų vertėjų ruošimą politechnikume, bet nuo 2015 m. sausio 1 d. mokymas finansuojamas valstybės lėšomis pagal reformuotą sistemą.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Ibid 8.

¹⁵⁷ HE 294/2014 vp. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140294.pdf>

¹⁵⁸ HE 294/2014 vp

¹⁵⁹ HE 294/2014 vp, <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140294.pdf> p. 30.

¹⁶⁰ https://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelu-ajankohtaista/-/asset_publisher/mBWD6qXbkwne/content/vammaisten-tulkkauspalvelun-kaytto-kaksinkertaistui-10-vuodessa?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.kela.fi%2Fvammaisten-tulkkauspalvelu-ajankohtaista%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_mBWD6qXbkwne%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2

¹⁶¹ <https://nubsli.com/nub-posts/hundreds-finnish-sign-language-interpreters-lost-jobs-overnight/>

¹⁶² https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163217/STM_2021_22_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹⁶³ Politechnikumas yra taikomųjų mokslų universitetas.

¹⁶⁴ HE 294/2014 vp. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140294.pdf>

3.2. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS AIRIJOJE

- Valstybinės kalbos: airių (Gaelic), anglų
- Gestų kalba: airių gestų kalba (toliau – ISL, angl. Irish Sign Language)
- Kurčiųjų gestų kalbos vartotojų skaičius: 5.000, nors manoma, kad ISL naudojami iki 40.000 žmonių (pvz., šeimos nariai, vertėjai, bendradarbiai ir kt.)¹⁶⁵
- Dirbančių gestų kalbos vertėjų skaičius: 86¹⁶⁶
- Gestų kalbos pripažinimo tipas: atskiras gestų kalbos aktas
- Įstatymo pavadinimas: Airijos gestų kalbos įstatymas (ISL įstatymas)¹⁶⁷

3.2.1. Teisinė gestų kalbos reglamentavimo analizė

Airijos gestų kalbos įstatymas (ISL įstatymas)

Prieš priimant ISL įstatymą, ISL ir teisė ją vartoti nebuvo reglamentuojama nei Konstitucijoje, nei Kalbų įstatyme, nei specialiuose / sektoriniuose teisės aktuose. *Vienintelis* konkretus ISL paminėjimas buvo rastas Švietimo įstatyme (1998), pagalbinių paslaugų straipsnyje.¹⁶⁸ Kampanijos už ISL pripažinimą loginis pagrindimas buvo siejamas su siekiu apsaugoti ir propaguoti ISL, užtikrinant, kad ISL galėtų įgyti ir vartoti ateities kartos.¹⁶⁹ Tai nėra unikalu Airijai, Europos Taryba įvardija gestų kalbų išsaugojimą ir propagavimą kaip svarbiausias gestų kalbų teisinio pripažinimo kampanijų priežastis.¹⁷⁰ Be to, gestų kalbų ir jų kultūrų perdavimas beveik visada vyksta „horizontaliu“ pagrindu¹⁷¹, o tai kelia didelę riziką jų išlikimui ir turi būti saugomas.

Pirminėje, 2011 m. parengtoje įstatymo projekto versijoje, buvo daugiau nei 30 straipsnių.¹⁷² Įstatymu buvo norima (i) pripažinti ISL ir nustatyti viešųjų įstaigų veiklos principus, (ii) užtikrinti kad viešosios įstaigos rengtų ir įgyvendintų veiksmų planus dėl ISL, (iv) užtikrinti ISL pamokų vykdymą kurčiųjų vaikų tėvams, (v) leisti naudoti ISL teisiniuose procesuose, (vi) reglamentuoti gestų kalbos vertimo paslaugų teikimą ir nemokamas gestų kalbos vertimo paslaugas, naudojantis viešojo sektoriaus paslaugomis, (vii) nustatyti tikslus, susijusius su televizijos programų prieinamumu, (viii) reguliuoti ISL vertėjų, kurčiųjų vertėjų ir ISL mokytojų ruošimą, įsteigiant Airijos gestų kalbos tarybą, kad užtikrinti vertimo ir ISL mokymo standartus, (ix) numatyti Vertėjų registro steigimą, (x) numatyti tęstinio švietimo reikalavimą, (xi) iš dalies pakeisti 2009 m. Transliavimo įstatymą ir numatyti susijusius reikalavimus.

2017 m. priimtame ISL įstatyme yra 11 straipsnių, apimančių ISL pripažinimą ir teises ją vartoti. ISL įstatymo 3(1) straipsnis nurodo, kad Airija pripažįsta airių gestų kalbos vartotojų teisę vartoti airių gestų kalbą kaip savo gimtąją kalbą <.>. Įstatymas toliau 3(2) straipsnyje nurodo, kad asmenų, vartojančių airių gestų kalbą, bendruomenė turi teisę vartoti, plėtoti ir išsaugoti airių gestų kalbą. Atsakomybė už kalbos propagavimą ir išlaikymą tenka kurčiųjų bendruomenės nariams. ISL pripažinimo formuluotė nėra tokia, kokios buvo tikėtasi, nes įstatymas konkrečiai nepabrėžia, kad ISL yra nepriklausoma kalba ir neįpareigoja institucijų puoselėti kurčiųjų kultūros. Tačiau įstatyme yra sąvokos „ISL vartotojai“ bei „ISL bendruomenė“, o ISL vartojimas nesiejamas su kurtumu.

¹⁶⁵ <https://www.ted.ie/slscs/faqs/irish-sign-language/>

¹⁶⁶ <https://slis.ie/>

¹⁶⁷ <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/40/enacted/en/html>

¹⁶⁸ <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1998/act/51/enacted/en/print> 1(e).

¹⁶⁹ De Meulder & Murray & McKee (2019), Teisinis gestų kalbų pripažinimas, p.21.

¹⁷⁰ <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25211&lang=en>

¹⁷¹ Horizontalus kultūrų ir kalbų perdavimas vyksta tarp tos pačios kartos asmenų.

¹⁷² <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/bill/2016/78/eng/initiated/b7816s.pdf>

Įstatymo 3(1) straipsnis taip pat nurodo pareigą *visoms* viešosioms įstaigoms¹⁷³ suteikti airių gestų kalbos vartotojams nemokamą vertimą, kai jie naudojami arba siekia gauti įstatymu nustatytas teises ir paslaugas. Viešųjų įstaigų pareiga užtikrinti vertimą į airių gestų kalbą toliau plėtojama 6(1) straipsnyje. Įstatyme yra reikalaujama, kad viešosios įstaigos imtųsi visų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų, jog nemokamas vertimas į ISL būtų suteiktas asmeniui, kuris moka ISL ir negirdi arba nesupranta anglų arba airių kalbų, kai tas asmuo siekia pasinaudoti teisiškai numatytais teisėmis arba paslaugomis, kurias teikia viešosios įstaigos.

6 straipsnis mini, kad potvarkiais teisingumo ir lygybės ministras gali numatyti, (i) kad jei asmuo ketina pasinaudoti viešosios įstaigos teikiamomis airių gestų kalbos paslaugomis, asmuo apie savo ketinimą viešajai įstaigai iš anksto praneša per reglamente nurodytą laikotarpį, arba gali numatyti (ii) viešosios įstaigos tokių paslaugų teikimo tvarką. 6 straipsnis nurodo, kad jei ISL vartotojas sutinka, vertimo paslaugos teikimas nuotoliniu būdu yra pakankamas viešosios įstaigos išipareigojimams pagal šį skirsnį įvykdyti. 6(5) straipsniu yra paliekama galimybė ministrui paskirti viešąją įstaigą, kitą asmenį, įstaigą, organizaciją ar grupę, visiškai arba iš dalies finansuojamą iš *Irachto*¹⁷⁴ lėšų, kuri, ministro nuomone, turėtų būti nustatyta kaip viešoji įstaiga, atsižvelgiant į viešąjį interesą ir atsižvelgiant į šio įstatymo nuostatas bei ketinimus.

Įstatymo 4 straipsnis užtikrina teisę vartoti ISL teisiniuose procesuose, bet kuriame teisme arba bet kuriame teismo procese. Įstatymo 4(2) straipsnis nurodo, kad kiekvienas teismas bet kuriame jame vykstančiame procese turi pareigą pagrįstai padaryti viską, kad būtų išklaustas bet kuris asmuo, vartojantis ISL ir kuris negali girdėti ar suprasti anglų arba airių kalbų, ir vartojant ISL teisme asmuo nebus įstumtas į nepalankią padėtį. Galimybė naudoti ISL teisiniuose procesuose yra ypač svarbus pokytis.

ISL įstatyme 5 straipsnis yra susijęs su kurčiųjų vaikų švietimu, jame konkrečiai nurodoma, kad švietimo ministras sukurs ISL pamokų teikimo programą (i) kurčio vaiko tėvams, broliams ir seserims bei seneliams ir ii) kitiems asmenims, kurie tarnauja *in loco parentis* arba yra kurčiojo vaiko globėjais. Tačiau 5 straipsnio antroje dalyje yra nurodoma, kad švietimo ministras įsteigs programą, pagal kurią būtų teikiama pagalba / parama, susijusi su airių gestų kalba vaikams, lankantiems pripažintas mokyklas (pagal 1998 m. Švietimo įstatymą), kurių pagrindinė kalba yra ISL. Ši straipsnio dalis nėra aiški, nes yra nurodoma, kad programos kūrimas priklauso nuo to, kada bus baigta Specialiųjų poreikių padėjėjo programos peržiūra ir bus įgyvendintos visos per peržiūrą pateiktos rekomendacijos.

5 straipsnyje nurodoma, kad švietimo ministras privalo užtikrinti, kad kurčių arba neprigirdinčių vaikų, kurie lanko pripažintas mokyklas, mokytojų rengimui būtų užtikrinta pakankamai mokymosi vietų, kuriose būtų galima mokytis ISL. Tokios mokymosi vietos turi būti įsteigtos valstybės aukštųjų mokyklų, kaip tų institucijų vykdomų mokytojų mokymo ir rengimo programų dalis. Minimali mokytojų kvalifikacija bus nustatoma, atsižvelgiant į poreikį.

7 straipsnis reguliuoja tik akredituotų ir kompetentingų ISL vertėjų samdymą pagal ISL įstatymą. Įstatymas nurodo, kad teismas arba viešoji įstaiga, vykdydama savo išipareigojimus pagal ISL pripažinimo įstatymą, privalo naudotis *tik tokio vertėjo paslaugomis, kurio kompetencija buvo patikrinta* ir kuris buvo akredituotas pagal akreditavimo schemą, finansuojamą užimtumo reikalų ir socialinės apsaugos ministro. Įstatymo straipsnis numato,

¹⁷³ <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/40/enacted/en/html>

¹⁷⁴ Airijos įstatymų leidžiamosios valdžios institucija – Parlamentas.

kad akreditavimo schema yra reikalinga ir bus įsteigta, siekiant užtikrinti, kad viešosios institucijos ir teismai samdytų tik profesionalius ir kompetentingus vertėjus.

Toliau įstatymas išdėsto principus transliuotojams¹⁷⁵ 8 straipsnyje. Įstatymo straipsnis numato, kad vykdydami savo įsipareigojimus, susijusius su ISL tikslais ir ISL transliavimo reikalavimais, transliuotojai turi laikytis lygybės, orumo ir pagarbos principų, susijusių su tokių programų reklamavimu ir transliavimu.

9 straipsnyje yra kalbama apie paramą ISL vartotojams, norint užtikrinti prieigą prie renginių ir paslaugų, ir kitų veiklų ISL vartotojams. Pirmą straipsnio dalis nurodo, kad užimtumo reikalų ir socialinės apsaugos ministras, sutikus viešųjų išlaidų ir reformų ministrui, *gali* skirti lėšų paremti ISL vartotojams prieinamumą prie socialinių, švietimo ir kultūros renginių bei paslaugų (įskaitant medicininės paslaugas) ir kitą tokių vartotojų veiklą, kaip nurodyta to Vyriausybės ministro gairėse. Antra straipsnio dalis pabrėžia, kad gairės konkrečiai nurodys renginius, paslaugas ir veiklas bei numatys tokių paslaugų tiekimą ir jų valdymą, kuriomis siekiama užtikrinti renginių, paslaugų ar kitų veiklų prieinamumą. Nors „prieiga“ įstatyme neapibrėžta, galima daryti prielaidą, kad tai reiškia prieigą, teikiant gestų kalbos vertimo paslaugas.

Labai svarbu pabrėžti, kad įstatymas numato įstatymo peržiūrą 2020 m. ir vėliau kas penkerius metus. 10 straipsnyje yra nurodoma, kad teisingumo ir lygybės ministras reikalauja, kad ne vėliau kaip per 3 metus nuo įstatymo priėmimo dienos ir kas 5 metus būtų parengta ISL įstatymo veikimo ataskaita. Ataskaitoje pagal šį skirsnį turi būti įvertinta, (a) ar būtini arba pageidautini ISL įstatymo taikymo srities ir turinio pakeitimai, (b) ar reikia numatyti papildomų nuostatų, susijusių su parama vaikui švietime, kurio pagrindinė kalba yra ISL. Ataskaitoje taip pat (c) turi būti pateikta minimalaus airių gestų kalbos kompetencijos lygio kvalifikacija asmenims, kurie moko vaiką, kurio pagrindinė kalba yra airių gestų kalba. Straipsnyje užtikrinama, kad su kurčiųjų bendruomenės narių interesams atstovaujančiais asmenimis ar organizacijomis bus konsultuojamasi rengiant ataskaitą. 11 straipsnyje nurodoma, kad įstatymas įsigalioja lygiai po 3 metų nuo įstatymo priėmimo, skirtingos datos gali būti nustatytos skirtingiems tikslams ir skirtingoms nuostatoms.

Apibendrinant, svarbiausi ISL įstatymo elementai yra šie:

- 2017 m. Airijos gestų kalbos įstatymas pripažįsta ISL kalba ir reglamentuoja ISL vartotojų teises vartoti šią kalbą;
- Valstybė pripažįsta airių gestų kalbos vartotojų **konkrečias teises**, tokias kaip teisė vartoti ISL kaip savo gimtąją kalbą teismuose ir santykiuose su viešomis įstaigomis, ir nurodo atitinkamą pareigą visoms viešosioms įstaigoms teikti ISL vartotojams nemokamą vertimą, kai jie naudojami arba siekia gauti teisės aktuose nustatytas teises ir paslaugas;
- ISL įstatymas įpareigoja teismus ir viešąsias įstaigas suteikti ISL vartotojams nemokamą vertimą tik per kvalifikuotus ir kompetentingus vertėjus;
- Įstatyme taip pat nurodoma į lėšų suteikimą, skirtą užtikrinti ISL prieinamumą socialiniuose, švietimo ir kultūros renginiuose bei siekiant paslaugų (įskaitant medicininių) ir kitoje veikloje.
- Įstatymas nurodo, kad „airių gestų kalba (ISL)“ reiškia gestų kalbą, kurią vartoja dauguma kurčiųjų bendruomenės narių, bet ne tik kurtieji, t. y. įstatymas nesieja ISL ir ISL vartotojų su kurtumu.

¹⁷⁵ Kaip apibrėžta 2009 m. Transliavimo įstatyme, 43(1)(c) <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2009/act/18/enacted/en/html>

ISL sektoriniuose / specialiuose įstatymuose

Vienintelis konkretus ISL paminėjimas yra randamas Airijos Švietimo įstatyme (1998)¹⁷⁶. Švietimo įstatyme ISL nepripažįstama kaip savarankiška kalba, tačiau yra teigiama, kad pagalbos / paramos paslaugos turi būti prieinamos kiekvienam asmeniui, kad būtų užtikrinta „švietimo kokybė, atitinkanti to asmens poreikius ir gebėjimus“. Pagalbinės / paramos paslaugos išsamiau paašškintos 1 straipsnio 2 dalyje, kurioje teigiama, kad šios paslaugos apima: studentų, besimokančių ISL arba kita gestų kalba, teikimą, įskaitant vertimo paslaugas. Įstatymas nėra įpareigojantis – jis rekomenduoja, o ne įpareigoja švietimo įstaigas teikti švietimo paslaugas airių gestų kalba. Verta paminėti, kad ISL minima kartu su „kitomis gestų kalbomis“, nors Airijoje daugiausia vartojama ISL. ISL pripažinimas Švietimo įstatyme nesuteikė konkrečių teisių ISL vartotojams, skirtingai nei ISL įstatymas.

Yra ir kitų susijusių teisės aktų, galinčių turėti įtakos ISL kalbai, tokie kaip 2005 m. Neįgalumo įstatymas ir lygybės teisės aktai Airijoje. Nepaisant jų egzistavimo, šie įstatymai pasirodė esą neveiksmingi, nes jie nenurodo aiškių, stiprių, lengvai įgyvendinamų teisių.

Nors pati teisė įgyti (*angl. to acquire*) gestų kalbą Airijoje kol kas nėra konkrečiai reglamentuojama, šioje šalyje veikia ISL namų mokymo programa,¹⁷⁷ kuri nurodo, kad ISL mokytojai gali dirbti su šeimomis namuose, supažindindami su ISL, jos mokydami šeimas, o ne tik vaiką. Švietimo departamentas finansuoja savaitinę mokymo paslaugą. Mokytojai lankosi kurčio ar neprigirdinčio ikimokyklinio amžiaus vaiko ar į mokyklą einančio mokinio namuose, kad surengtų ISL mokymus vaikui, jo broliams ir seserims, tėvams ar globėjams. Vaiko, kuriam reikalinga paslauga, tėvas ar globėjas turi pateikti užpildytą formą Specialiojo ugdymo skyriui Švietimo departamente. Formos dalis turi užpildyti mokyklos direktorius, kviestinis kurčiųjų ar neprigirdinčiųjų mokytojas ir ISL dėstytojas. Beje, suaugusiųjų švietimo sektoriuje buvo šimtai vakarinių pamokų, skirtų mokytis ISL, tačiau atsižvelgiant į didelį ir nekoordinuotą agentūrų, teikiančių ISL mokymą, skaičių, nėra patikimo ar tikslaus jų dalyvių skaičiaus. Nacionalinė specialiojo ugdymo taryba (NCSE) finansuoja mokytojus ir mokyklos personalą bendrojo lavinimo mokyklose, pradinėse ir vidurinėse mokyklose, specialiosiose mokyklose ir specialiose klasėse, kad jie galėtų lankyti ISL kursus, kurie yra prieinami visoje šalyje per įvairias programas.¹⁷⁸

3.2.2. Praktinio įgyvendinimo analizė

Teisingumo departamentas¹⁷⁹ yra atsakingas už Nacionalinę neįgaliųjų įtraukties strategiją 2017–2021 m. Strategija konkrečiai nurodė, kad Airijoje reikia: (i) išplėsti ISL nuotolinio vertimo paslaugas ir užtikrinti jų prieinamumą vakarais ir savaitgaliais;¹⁸⁰ (ii) skirti resursų Gestų kalbos vertimo žodžiu tarnybai (SLIS), siekiant padidinti gestų kalbos ir kurčiųjų vertėjų skaičių, įdiegti kokybės užtikrinimo ir registracijos (akreditavimo) programą bei vykdyti nuolatinį vertėjų profesinį mokymą ir užtikrinti jų tobulėjimą;¹⁸¹ (iii) priimti teisinį aktą/-us, kurie užtikrins, kad visos viešosios įstaigos suteiktų nemokamą vertimą ISL vartotojams, kai jie naudojami teisės aktais nustatytais teisėmis ar paslaugomis. Strategijoje yra toliau nurodyta, kad Socialinės apsaugos departamentas¹⁸² yra atsakingas už įsipareigojimus pagal Įtraukties strategiją, susijusius su (i) ISL nuotolinio vertimo paslaugos išplėtimu (fokusuojantis į veikimo valandų didinimą), (ii) resursų SILS didinimu, norint

¹⁷⁶ <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1998/act/51/enacted/en/print#sec2> I(2)(e)

¹⁷⁷ <https://www.gov.ie/en/service/irish-sign-language-isl-tuition-scheme/>

¹⁷⁸ <https://www.gov.ie/en/press-release/50472-minister-rabbitte-announces-commencement-of-the-irish-sign-language-act-2017/>

¹⁷⁹ <https://www.justice.ie/en/jelr/pages/wp17000244>, anksčiau vadinosi Teisingumo ir lygybės departamentu:

<https://www.lawsociety.ie/gazette/top-stories/department-of-justice-drops-equality-from-its-title>

¹⁸⁰ <https://www.justice.ie/en/jelr/dept-justice-ndi-inclusion-strategy-booklet.pdf/files/dept-justice-ndi-inclusion-strategy-booklet.pdf> .p2

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² <https://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PQ-11-12-2018-252> p. 17.

didinti vertėjų skaičių, (iii) kokybės užtikrinimu ir registracijos (akreditavimo) programos sukūrimu ir įgyvendinimu bei (iv) nuolatinio vertėjų profesiniu mokymu ir tobulėjimu. Užimtumo reikalų ir socialinės apsaugos departamentas periodiškai teikia ataskaitas apie pažangą šioje srityje Nacionalinei neįgalųjų įtraukties strategijos valdymo grupei.

2020 m. gruodį įsigaliojo 2017 m. Airių gestų kalbos įstatymas (ISL įstatymas). Siekiant įgyvendinti įstatymą, buvo vykdomi keli pagrindiniai darbai. Tai gestų kalbos vertėjų registro įkūrimas, gairių, padedančių viešosioms įstaigoms vykdyti savo įsipareigojimus, rengimas, pilotinė programa, skiriant lėšų socialiniams renginiams.

Gestų kalbos vertėjų registras¹⁸³

ISL įstatymas įpareigoja teismą ar viešąją įstaigą samdyti tik tuos ISL vertėjus, kurių kompetencija buvo patikrinta ir kurie yra akredituoti / registruoti oficialiame vertėjų sąraše. 2017 m. ISL įstatymo 7 straipsnyje yra nurodyta, kad teismas arba viešoji įstaiga, laikydamiesi savo įsipareigojimų pagal ISL įstatymą, negali naudotis airių gestų kalbos vertimo paslaugas teikiančio asmens paslaugomis, nebent asmens kvalifikacija buvo patikrinta pagal akreditavimo programą. Teismas arba viešoji įstaiga gali samdyti tik tuos vertėjus, kurie atitiko registracijos kriterijus ir buvo patvirtinti Airijos gestų kalbos vertėjų registro (toliau – RSLI). Šio reikalavimo įgyvendinimui 2020 m. gruodžio mėnesį buvo įkurtas Airių gestų kalbos vertėjų registras.¹⁸⁴ RISLI valdo Registracijos grupę, kurią sudaro iki 11 narių, kurie savanoriškai dirba, tvarkydami savanorišką profesinį registrą. Gestų kalbos vertimo tarnyba (toliau – SLIS) yra nacionalinė gestų kalbos vertimo tarnyba Airijoje. SLIS¹⁸⁵ teikia sekretoriato pagalbą RISLI ir administruoja Registracijos grupės sprendimus. RISLI siekia sukurti ir prižiūrėti standartais pagrįstą RSLI sistemą, kad būtų užtikrinta kurčiųjų bendruomenės ir paslaugų teikėjų apsauga.

RISLI siekia nustatyti airių gestų kalbos vertimo standartus, kurių reikalauja visos viešosios įstaigos. RISLI tikslas yra remti viešąsias įstaigas, suteikiant joms prieigą prie viešo vertėjų registro. RISLI padeda profesionaliems airių gestų kalbos vertėjams išlaikyti ir atitikti vertimo standartus. Šiuo metu Airijoje iš viso dirba 86 vertėjai, iš jų 5 yra kurtieji. Registruoti / akredituoti vertėjai privalo kasmet baigti tam tikrą tęstinio profesinio mokymo ir darbo praktikos valandų skaičių. Registruoti vertėjai taip pat privalo veikti pagal profesinio elgesio kodeksą. RISLI taiko Skundų ir tarpininkavimo politiką, pagal kurią galima pateikti skundus prieš registruotą vertėją dėl elgesio kodekso nesilaikymo.¹⁸⁶ Tokios akreditavimo programos esmė yra užtikrinti, kad kurtieji gestų kalbos vartotojai naudotųsi tik akredituotais ir kompetentingais vertėjais viešajame sektoriui ar teismuose ir jų teisės būtų įgyvendinamos kokybišku būdu tik per akredituotus vertėjus.

Kuponų, suteikiančių vertėjų paslaugas socialiniuose, švietimo ir kultūros renginiuose bei įsigyjant paslaugas, bandomoji programa¹⁸⁷

Siekiant įgyvendinti 2017 m. Airių gestų kalbos įstatymo 9 straipsnyje nurodymą į lėšų tiekimą, kurios būtų skirtos užtikrinti ISL vartotojams galimybę naudotis vertimo paslaugomis socialiniuose, švietimo ir kultūros renginiuose bei įsigyjant paslaugas (įskaitant medicinos paslaugas) ir kitai veiklai, buvo įkurta Kuponų¹⁸⁸ bandomoji schema.¹⁸⁹ Kuponų

¹⁸³ www.risli.ie

¹⁸⁴ <https://risli.ie/>

¹⁸⁵ <https://slis.ie/>

¹⁸⁶ <https://risli.ie/about/code-of-conduct/>

¹⁸⁷ <https://www.citizensinformationboard.ie/en/news/2021/news20210629.html>

¹⁸⁸ En: Voucher.

¹⁸⁹ <https://slis.ie/voucher/>

bandomoji schema sukurta, siekiant padėti ISL vartotojams užtikrinti renginių, paslaugų ir kitų veiklų prieinamumą. Vertimo paslaugų kuponą galima buvo gauti tokio pobūdžio renginiams: socialiniams renginiams, įskaitant: bendruomeninius, socialinius ir šeimos renginius ir susitikimus, aktyvaus pilietiškumo renginius (įskaitant nemokamos teisinės pagalbos susitikimus), socialinius renginius (įskaitant vestuves, religines ceremonijas) ir bendruomenės bei kurčiųjų sporto renginius, kultūros renginiams, įskaitant: teatrą, ekskursijas, bendruomenės festivalius, viešiesiems (išskyrus viešųjų įstaigų organizuojamiems) renginiams, kuriuose vertimas neteikiamas, įskaitant įsidarbinimo renginius, visuomenės ir pilietinės informacijos sesijas, švietimo ir mokymo renginiams, įskaitant: suaugusiųjų ir tolesnio mokymosi renginius, vienkartinius arba trumpus privačius kursus, mokymo renginiams, susijusiems su įdarbinimu arba darbo pasiūlymais, taip pat mokytojų ir tėvų susirinkimams ir kitiems edukaciniams renginiams, mediciniams susitikimams, įskaitant: privačius sveikatos ir medicinos vizitus privačiose ligoninėse, vizitus pas odontologus ir psichikos sveikatos paslaugas bei kita.

Bandomąją kuponų schemą vykdo Gestų kalbos vertimo tarnyba (SLIS), finansuojama Piliečių informacijos tarybos. Kuponų programa buvo pradėta 2021 m. birželio 30 d., o paraiškos buvo priimamos iki 2021 m. rugsėjo 30 d., priklausomai nuo finansavimo galimybių. Trijų mėnesių bandomasis projektas leis SLIS suteikti ISL vartotojams prieigą prie ISL įstatyme nurodytų ir prieš tai išvardintų paslaugų. SLIS bus atsakinga už vertėjų tiekimą ir paskyrimą. Nurodyta, kad vertimo paslaugų suteikimą organizuos vertėjų užsakymo agentūra¹⁹⁰. ISL vartotojai arba jų paskirtas atstovas yra atsakingi už tiesioginį susisiekimą su SLIS, norint užsakyti ISL vertėją renginiui, paslaugai ar veiklai, ir pateikti reikiamą informaciją. Kuponų programos gairės nurodo, kiek konkrečiai finansavimo buvo skirta Kuponų pilotinei programai.¹⁹¹

Rekomendacijų / gairių viešosioms institucijoms kūrimas¹⁹²

Gairės¹⁹³ yra kuriamos kartu su Airijos kurčiųjų bendruomenės nariais, remiantis jų patirtimi viešosiose įstaigose. Vadovaujantis gairėmis, kad būtų užtikrintas prieinamumas ISL vartotojams, viešosios įstaigos, įskaitant teismus, turėtų:

- Užtikrinti, kad būtų nustatytas finansavimas ir aiški politika dėl prieigos prieinamumo. Institucijos yra atsakingos užtikrinti prieinamumą per vertėjo paslaugas ir jas užsakyti (įskaitant ir nuotolines vertimo paslaugas); turi būti įmanoma skirti sankcijas, jei tai neįvykdoma.
- Kurti ir palaikyti prieinamas susisiekimą sistemas, kad ISL vartotojai galėtų savarankiškai bendrauti su viešosiomis įstaigomis.
- Skatinti įtraukų požiūrį ir aktyviai rodyti įsipareigojimą užtikrinti prieinamumą ISL vartotojams.

Vaikų, lygybės, negalios, integracijos ir jaunimo reikalų ministro vardu Nacionalinė neįgalųjų institucija (toliau – NDA) yra įpareigota atsiskaityti Vyriausybei apie 2017 m. ISL įstatymo veikimą. Kad suprastų ir praneštų apie tai, kaip įstatymas veikia ISL vartotojams, NDA konsultuoja gestų kalbos vartotojus apie jų patirtį, naudojantis viešosiomis paslaugomis per ISL ir jų teises pagal ISL įstatymą. Konsultacijų rezultatai dar nepaskelbti.

¹⁹⁰ SLIS iš esmės teikia vertėjo parinkimo ir skyrimo paslaugą. Jei klientas nori užsakyti vertėją, SLIS nukreipia klientą pas atitinkamą patirtį turintį registruotą vertėją. Visi vertėjai Airijoje yra nepriklausomi laisvai samdomi vertėjai.

¹⁹¹ <https://slis.ie/wp-assets/slis/uploads/2021/07/Operational-Process-for-SLIS-Pilot-Voucher-Scheme.pdf>

¹⁹² Projektas, finansuojamas iš Airijos žmogaus teisių ir lygybės komisijos 2018 m. dotacijų schemos, padėjo parengti gaires, skirtas padėti viešosioms įstaigoms vykdyti savo įsipareigojimus pagal 2017 m. Airijos gestų kalbos aktą (6 skirsnis) ir Airijos žmogaus teises. ir 2014 m. Lygybės komisijos aktą (42 skirsnis).

¹⁹³ <https://www.ucc.ie/en/iss21/researchprojects/researchprojects/islaccesspublicbodies/>

Institucinė sąranga

- Teisingumo ir lygybės departamentas.¹⁹⁴
- Užimtumo reikalų ir socialinės apsaugos departamentas.¹⁹⁵
- Nacionalinei neįgaliųjų institucijai (NDA) pavesta teikti ataskaitas Vyriausybei apie 2017 m. Airių gestų kalbos (ISL) įstatymo veikimą.¹⁹⁶

Vertimo paslaugų reglamentavimas ir finansavimas

Gestų kalbos vertimo tarnyba (SLIS)¹⁹⁷ yra nacionalinė gestų kalbos vertimo tarnyba Airijoje. 2007 m. įsteigtą SLIS yra finansuojama Piliečių informavimo valdybos (CIB)¹⁹⁸. CIB yra nacionalinė agentūra, atsakinga už informacijos ir konsultacijų teikimą bei socialinių paslaugų teikimo propagavimą.

Šiuo metu yra keletas skirtingų profesionalių gestų kalbos vertimo paslaugų teikimo būdų Airijoje¹⁹⁹: (1) laisvai samdomi vertėjai: pagal šią bendrą tvarką vertėjai dirba pagal individualią veiklą, (2) vertėjai, samdomi per vertimo agentūras, kurios iš esmės yra pelno siekiančios privačios įmonės, (3) gaunant siuntimą²⁰⁰ ir informacines paslaugas, kurios yra nemokamos ir padeda mokančiam klientui susisiekti su laisvai samdomu darbuotoju, (4) gaunant vertimo paslaugas iš vertėjo, kuris yra įdarbintas tiesiogiai tam tikrose organizacijose. Vertėjų įkainiai nėra nustatomi centralizuotai jokios organizacijos. Neseniai atliktas Airijos gestų kalbos vertėjų tarybos tyrimas įvardija vidutinius vertimo paslaugų įkainius.²⁰¹

Daugeliu atvejų kurtieji nemoka vertimo paslaugų išlaidų. Vertimo paslaugas turėtų apmokėti organizacija ar asmuo, teikiantis paslaugą kurčiamam, tai yra pagrįstą Lygybės ir nediskriminavimo įstatymuose.²⁰² Taip pat Airijoje yra ribotas skaičius finansavimo schemų, pagal kurias vertimas gali būti teikiamas nemokamai, t. y.:

- SLIS pirminės sveikatos priežiūros sistema:²⁰³ kurtiesiems, kurie lankosi pas šeimos gydytoją ir turi medicininę kortelę, SLIS turi užsitikrinti HSE²⁰⁴ finansavimą, kad būtų galima užsisakyti vertėją ir apmokėti jo paslaugas. Vertėjui visą atlyginimą moka HSE per SLIS. Pagal šią schemą gali būti taikomi ir kiti susitikimų tipai, pvz., optikose ir kt. Ši paslauga kol kas neteikiama kurtiesiems, neturintiems medicininės kortelės.
- SLIS socialinis fondas: SLIS gali organizuoti vertimo paslaugas laidotuvėms ir kitose sunkiose situacijose.²⁰⁵
- SLIS socialinės įtraukties schema: (i) Kurtiesiems yra suteikiama vertėjo stipendija (toliau – JIIG) darbo pokalbiui.²⁰⁶ JIIG stipendija taip pat gali būti naudojama apmokėti už vertėją įvadiniu laikotarpiu, teikiama daugiausia trijų valandų vertėjo pagalba. (ii) Kolegijos ir universitetai: Neįgaliųjų studentų fondas²⁰⁷ yra kasmetinis

¹⁹⁴ ISL pripažinimo įstatymas, 1 straipsnis.

¹⁹⁵ National Disability Inclusion Strategy 2017– 2021 <https://www.justice.ie/en/jelr/dept-justice-ndi-inclusion-strategy-booklet.pdf/files/dept-justice-ndi-inclusion-strategy-booklet.pdf> p.17

¹⁹⁶ <https://www.nda.ie/publications/communications/nda-irish-sign-language/>

¹⁹⁷ <https://slis.ie/>

¹⁹⁸ <https://www.citizensinformationboard.ie/en/>

¹⁹⁹ <https://risli.ie/wp-content/uploads/2021/06/Guidelines-for-Working-with-Interpreters-June-2021.pdf> p.22

²⁰⁰ En: Referral.

²⁰¹ <https://cisli.ie/2019/12/10/cisli-interpreter-fees-survey-report-2019/>

²⁰² <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1998/act/21/enacted/en/html> 4 <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2005/act/14/enacted/en/html>
<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/8/enacted/en/html>

²⁰³ <https://slis.ie/services/#gp-access>

²⁰⁴ En: Health Service Executive, HSE teikia visuomenės sveikatos ir socialinės priežiūros paslaugas visiems, gyvenantiems Airijoje.

²⁰⁵ <http://slis.ie/services/#social-fund>

²⁰⁶ <https://www.gov.ie/en/service/4c4ce4-job-interview-interpreter-grant/>

²⁰⁷ <https://hea.ie/funding-governance-performance/funding/student-finance/fund-for-students-with-disabilities/>

fondas, kurį valdo Aukštojo švietimo tarnyba (HEA)²⁰⁸ Švietimo ir mokslo departamento vardu. Fondas siekia remti studentus su negalia aukštajame ir tolesniame moksle. Šis fondas apima gestų kalbos vertėjų paslaugas, bet tik pilnu etatu, registruotiems studentams ir tik akademinėms kontaktinėms valandoms.

Verta paminėti, kad Airijoje yra įsteigta nauja bakalauro studijų kryptis, dėstoma airių gestų kalba (ISL). Tai yra nauja pilotinė Dublino miesto universiteto Edukologijos instituto (DCU) bakalauro studijų programa, leidžianti ISL vartotojams įgyti pradinio ugdymo mokytojo išsilavinimą. Programa prasidėjo 2019 m. rugsėjį.²⁰⁹ Nuolatinio profesinio tobulėjimo (CDP) mokymus veda „Trinity“ kolegijos Kurčiųjų studijų centras. Renginiai buvo pradėti 2020 m. ir tęsiasi visus 2021 m. Šiuo metu vyksta kurčiųjų vertėjų mokymai, kuriuos veda minėtas centras. Pirmasis priėmimas bus baigtas 2021 m. trečiąjį ketvirtį. Atsižvelgiant į didelę paklausą 2020 m., antra programa turi prasidėti 2021 m. rugsėjo mėnesį.²¹⁰

3.3. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS ŠVEDIJOJE

- Valstybinė kalba: švedų kalba
- Gestų kalba: švedų gestų kalba
- Kurčiųjų gestų kalbos vartotojų skaičius: pagal Švedų kalbos tarybą, Švedijoje yra apie 30.000 žmonių, vartojančių švedų gestų kalbą, iš kurių 10.000–13.000 žmonių švedų gestų kalba yra gimtoji
- Dirbančių gestų kalbos vertėjų skaičius: 600²¹¹
- Gestų kalbos atpažinimo tipas: albos įstatyme
- Įstatymo pavadinimas: Kalbos įstatymas (2009:600)²¹²

3.3.1. Teisinė analizė

Švedų gestų kalba oficialiai pripažinta 1981 m., kai Švedijos parlamentas pripažino kurčiųjų teisę į gestų kalbą kaip gimtąją, o tai reiškia, kad mokant kurčiųjų mokyklose gestų kalba vartojama kaip pirmoji, gimtoji kalba.²¹³ Vėliau švedų gestų kalba buvo pripažinta Kalbos įstatyme. Švedų gestų kalba minima keliuose sektoriniuose įstatymuose.

Švedų gestų kalba yra pripažinta Valstybiniame kalbos įstatyme

Švedų gestų kalba pripažinta kitokiu būdu nei Suomijoje ar Airijoje. Švedų gestų kalba yra pripažinta Valstybiniame kalbos įstatyme (Språklag²¹⁴), kuris nurodo nuostatas švedų kalbai, tautinių mažumų kalboms ir švedų gestų kalbai. Pirmas įstatymo straipsnis nurodo, kad įstatyme yra nurodytos nuostatos dėl švedų kalbos, nacionalinių mažumų kalbų ir švedų gestų kalbos. Įstatyme yra numatomos nuostatos dėl viešojo sektoriaus atsakomybės užtikrinti, kad asmenims būtų suteikiamas prieinamumas prie kalbos ir kalbos vartojimo viešajame sektoriuje. 9 straipsnyje yra nurodyta, kad „viešasis sektorius turi ypatingą atsakomybę saugoti ir propaguoti švedų gestų kalbą“. 14 straipsnis nurodo, kad kurtiesiems turi būti suteikta galimybė „mokyti, tobulėti ir vartoti švedų gestų kalbą“.

Kalbos įstatymas buvo priimtas 2009 m., kuris reglamentavo švedų gestų kalbą lingvistiniame kontekste ir suteikė vienodą svarbą švedų gestų kalbai kaip ir žodinei švedų kalbai bei

²⁰⁸ En: Higher Education Authority (HEA)

²⁰⁹ <https://www.gov.ie/en/press-release/93f2b9-minister-launches-new-irish-sign-language-bachelor-of-education-prog/>

²¹⁰ <https://www.gov.ie/en/press-release/50472-minister-rabibte-announces-commencement-of-the-irish-sign-language-act-2017/>

²¹¹ De Wit 2020, Gestų kalbos vertimas Europoje, p. 72.

²¹² <https://www.regeringen.se/contentassets/9e56b0c78cb5447b968a29dd14a68358/spraklag-pa-engelska>

²¹³ 1981 metais Švedijos parlamentas švedų gestų kalbą pripažino „kurčiųjų kalba“. K. Svartholm (2010), „Dvikalbis kurčiųjų vaikų ugdymas Švedijoje“, „International Journal of Bilingual Education“ ir Dvikalbystė, 13:2, p. 159–174, <https://doi.org/10.1080/13670050903474077>

²¹⁴ <https://www.regeringen.se/contentassets/9e56b0c78cb5447b968a29dd14a68358/spraklag-pa-engelska>

mažumų kalboms. Įstatyme teigiama, kad viešasis sektorius privalo saugoti ir propaguoti švedų gestų kalbą, ir ši formuluotė yra lygiai tokia pati, kokia yra taikoma kalboms, turinčioms mažumų kalbų statusą.²¹⁵ Tokia formuluotė gali būti interpretuojama kaip žingsnis į priekį, siekiant, kad visuomenė pripažintų gestų kalbos vartotojus kaip kalbinę grupę, turinčią tokias pačias lingvistines (kalbines) teises kaip ir kitos kalbinės grupės. Tačiau formuluotėje aptinkami gestų kalbos vartotojų – kaip žmonių su negalia – elementai. Paskutiniuose įstatymo straipsniuose (14–15 straipsniai), kuriuose reguliuojama atsakomybė suteikti skirtingoms kalbų grupėms „prieigą prie kalbos“, prieiga prie gestų kalbos gestų kalbos vartotojams skiriasi nuo prieigos prie kalbų tautinėms mažumoms. Yra teigiama, kad: „Tautinei mažumai priklausančiam asmeniui turi būti suteikta galimybė mokytis, tobulėti ir vartoti mažumos kalbą“, antroje pastraipoje apie gestų kalbos vartotojus rašoma, kad: (2) Kurtiesiems asmenims ar neprigirdintiems asmenims ir asmenims, kuriems dėl kitų priežasčių reikalinga gestų kalba, turi būti suteikta galimybė mokytis, tobulėti ir vartoti švedų gestų kalbą. Straipsnis nurodo, kad gestų kalba yra kurtiesiems ir tiems, kuriems jos reikia. Straipsnis neakivaizdžiai sieja gestų kalbą su kurtumu, bet ir pamini, kad ji gali būti vartojama žmonių, kuriems jos reikia, tai gali būti kurčiųjų bendruomenės nariai, kurčiųjų vaikų tėvai ir kiti suinteresuoti asmenys. Tokiems asmenims, lygiai kaip ir kurtiesiems, turi būti sudaryta galimybė mokytis, tobulinti ir vartoti švedų gestų kalbą.

Sektoriniai teisės aktai

Švedų gestų kalba minima švietimo teisės aktuose. Mokyklų įstatymas (Skollag), teigia kad gestų kalba yra įtraukiama į švietimo sistemą kaip dalykas specialiosiose mokyklose.²¹⁶ Tai taip pat minima Dekrete dėl specialiųjų mokyklų.²¹⁷ Dekretas dėl pradinių mokyklų²¹⁸ teigia, kad mokiniai, kurių kalba yra švedų gestų kalba, bus mokomi švedų žodinės kalbos kaip antrosios kalbos²¹⁹ ir reikalauja, kad mokyklos organizuotų mokymą gimtąja kalba (įskaitant gestų kalbą), jei mokykloje yra ne mažiau kaip penki mokiniai, kurie pasirenka šią kalbą.²²⁰ Dekretas dėl vidurinių mokyklų²²¹ įvardija švedų gestų kalbą kaip neprivalomą užsienio kalbą girdintiems mokiniams.²²² Švedų gestų kalba taip pat minima Dekrete dėl universitetų²²³ ir Dekrete dėl suaugusiųjų švietimo.²²⁴

Kitas svarbus dekretas, kuriame minima gestų kalba, yra Vyriausybės nutarimas dėl lėšų teikimo gestų kalbos mokymui tam tikriems tėvams,²²⁵ kuris reikalauja, kad Vyriausybė apmokėtų už gestų kalbos mokymą tėvams, kurių vaikams reikalinga gestų kalba (1 straipsnis). 2 straipsnis toliau aprašo šios nuostatos būtinybę: „Mokant tėvus gestų kalbos, turi būti siekiama suteikti tėvams kompetencijos sklandžiai bendrauti su savo vaikais gestų kalba ir taip skatinti vaikų vystymąsi“. 4 straipsnyje yra reikalaujama, kad mokytojai būtų tinkamai parengti, o 5 straipsnis taip pat suteikia teises broliams ir seserims mokytis gestų kalbos. 6

²¹⁵ Ibid, 2 & 8.

²¹⁶ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800, 12(4).

²¹⁷ Specialskoleförordning 1995:401, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/specialskoleforordning-1995401_sfs-1995-401 3(6) & 3(10).

²¹⁸ Grundskoleförordning 1994:1194, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/grundskoleforordning-19941194_sfs-1994-1194 2(17) & (18).

²¹⁹ Ibid. 2(18).

²²⁰ Grundskoleförordning 1994:1194, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/grundskoleforordning-19941194_sfs-1994-1194 3(10).

²²¹ Gymnasieförordning 1992:394, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/gymnasieforordning-1992394_sfs-1992-394

²²² Ibid. 5(1).

²²³ Högskoleförordning 1993:100, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100 7(18).

²²⁴ Förordning om kommunal vuxenutbildning 2002:1012, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20021012-om-kommunal_sfs-2002-1012 2(19).

²²⁵ Förordning om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar 1997:1158, <https://www.regeringen.se/49b6aa/contentassets/ee1ffc35f75e4ffe83d85fd800b585ca/teckensprak-och-teckensprakiga.-oversyn-av-teckensprakets-stallning-hela-dokumentet-sou-200654>

skyrus teigia, kad gestų kalbos mokymas turi būti suteiktas, prieš vaikui sulaukiant mokyklinio amžiaus (t. y. iki 7 metų Švedijoje).

2018 metais priimta ikimokyklinio ugdymo programa konkrečiai nurodo, kad kurtiesiems, klausos sutrikimų turintiems ir kuriems dėl kitų priežasčių vaikams yra reikalinga gestų kalba, kalbos raida turėtų būti skatinama švedų gestų kalba.²²⁶

Administracinis aktas²²⁷ nurodo, kad institucijos privalo pasitelkti vertėją ir užtikrinti, kad prireikus dokumentai būtų išversti, kad asmuo galėtų pasinaudoti savo teise, kai institucija bendrauja su asmeniu, kuris nekalba švedų kalba. Tomis pačiomis sąlygomis institucija, bendraudama su asmeniu turinčiu negalią, kuris turi labai ribotą galimybę matyti, girdėti ar kalbėti, turi pasitelkti vertėją.

2010 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojo naujas Transliavimo įstatymas. Jame yra nauja nuostata, reikalaujanti, kad televizijos programos yra kuriamos taip, kad jos būtų prieinamos žmonėms su negalia. Tai gali būti įgyvendinta per subtitrus, gestų kalbos vertimą ir kitas priemones.²²⁸

3.3.2. Praktinio įgyvendinimo analizė

Institucinė sąranga

- Kultūros ministerija²²⁹
- Kalbos ir tautosakos institutas (ISOF)²³⁰
- Švedijos kalbų taryba
- Sveikatos apsaugos ir socialinių reikalų ministerija

Bendrai Kalbos įstatymo įgyvendinimą reguliuoja Švedijos kalbų taryba, kuri yra Švedijos Kalbų ir tautosakos instituto (ISOF) dalimi.²³¹ Švedijos Vyriausybė sprendžia dėl instituto veiklos²³² ir tai reglamentuoja potvarkiu, reglamentu ir skiria konkrečias užduotis. ISOF yra įsteigta prie Kultūros ministerijos. Bendros ISOF užduotys ir atsakomybės sritys yra nustatytos vadinamajame potvarkyje su Vyriausybės nurodymais.²³³

Be kitų užduočių ši institucija visų pirma privalo rinkti, saugoti, moksliskai apdoroti ir skleisti žinias ir medžiagą apie švedų kalbą, tautinių mažumų kalbas – suomių, jidiš, meänkieli ir romani chib, *švedų gestų kalbą* – ir tarmes, liaudies prisiminimus, liaudies muziką ir vardus Švedijoje; kaupti žinias apie kitų kalbų vartojimą ir stebėti Kalbos įstatymo (2009:600) taikymą.²³⁴ Taryba užtikrina kalbų Švedijoje kontrolę, leidama įvairias knygas su rašybos ir gramatikos rekomendacijomis, plačiajai auditorijai skirtas kalbotyros knygas, kurių pardavimai naudojami savo veiklai finansuoti. Kaip minėta, taryba dirba su švedų kalbomis, keturiomis iš penkių oficialių Švedijos mažumų kalbų: suomių, meänkieli, jidiš ir romų (išskyrus samių) ir su švedų gestų kalba. Taryba yra atsakinga už švedų gestų kalbos propagavimą ir priežiūrą. Ji teikia patarimus ir rekomendacijas apie švedų gestų kalbą, atlieka

²²⁶ <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-18-for-forskolan>

²²⁷ Förvaltningslag 2017:900 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900 13.

²²⁸ <https://pace.coe.int/pdf/b4d1b3b2252e2b005d4af3885a09ad4baf9015a3f7ef5c966acfdb350fdd89ae/doc.%2014660.pdf> p. 13.

²²⁹ <https://www.regeringen.se/contentassets/9e56b0c78cb5447b968a29dd14a68358/spraklag-pa-engelska>

²³⁰ <https://www.isof.se/>

²³¹ <https://www.isof.se/> Institutet för språk och folkminnen (ISOF)

²³² <https://www.isof.se/vart-uppdrag/om-myndigheten>

²³³ Förordning 2007:1181 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071181-med-instruktion-for_sfs-2007-1181

²³⁴ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071181-med-instruktion-for_sfs-2007-1181 2 straipsnis.

apklausas, rengia žodynus ir skleidžia žinias apie kalbą ir jos raidą.²³⁵ JTO Neįgaliųjų teisių komitetas pagyrė Švedijos žingsnį pripažinti gestų kalbą kaip lygią kitoms šalies mažumų kalboms.²³⁶ Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaras pagyrė Švediją už tai, kad švedų gestų kalba yra viena iš šalies mažumų kalbų.²³⁷

Nuo 1990 m. Stokholmo universitete yra gestų kalbos profesūra – pirmoji tokia pasaulyje. Gestų kalbos tyrimai vykdomi universiteto Kalbotyros katedroje, Gestų kalbos skyriuje.²³⁸ Šiame skyriuje taip pat yra dokumentuojami švedų gestų kalbos gestai ir skelbiami gestų kalbos leksikonai. Universitete rengiami visų lygių gestų kalbos mokymai, įskaitant doktorantūros studijas.

Vertimo paslaugų reglamentavimas

Vertimo paslaugos Švedijoje yra finansuojamos valstybės lėšomis, todėl galimybė gauti vertėjo paslaugą yra nemokama teisė visiems.²³⁹ Viešojo sektoriaus darbuotojas išsiviečia vertėją, jei nustato, kad jo reikia. Vertėjų etatai yra finansuojami valstybės nuo 1976 m.²⁴⁰ Dauguma vertėjų dirba Švedijos apygardų tarybose. Dauguma gestų kalbos vertėjų baigia 4 metų studijų programą, prieš įsidarbinant apygardos taryboje. Reikia baigti šią studijų programą, norint įsidarbinti gestų kalbos vertėju. Kadangi vertimo paslaugos teikimas yra reglamentuojamas skirtingais įstatymais, atsakomybė už šios paslaugos suteikimą ir finansavimą tenka skirtingoms institucijoms. Toliau pateikta informacija gali paaiškinti, kokios priežastys tai lemia. Švedijoje yra trys valdymo lygiai: nacionalinis, regioninis (apskritis ir apskričių tarybos) ir vietinis (savivaldybės). 21 apskritis ir apskričių tarybos yra atsakingos už sveikatos priežiūrą, finansuojamą iš pajamų mokesčių.²⁴¹ 290 savivaldybių yra atsakingos už paslaugas, tokias kaip mokyklos, pagyvenusių žmonių priežiūra, finansuojama iš pajamų mokesčių ir kai kurių mokesčių. Tokia sistema yra paini ir yra dažnai sunku suprasti, kas yra atsakingas už vertėjo suteikimą. Pavyzdžiui, jei mokyklos susirinkime dalyvauja (girdintys nemokantys gestų kalbos) mokyklos darbuotojai ir (girdinčių) vaikų (kurtieji) tėvai, gali atrodyti, kad samdyti vertėjus ir už juos sumokėti yra savivaldybės pareiga, nes tai yra mokyklos darbuotojų reikalavimas bendrauti su tėvais. Tačiau už vertimą yra atsakinga apskrities taryba, kai tie patys kurtieji tėvai turi dalyvauti kituose tos pačios mokyklos susirinkimuose, kurie tarkim yra organizuojami tėvų iniciatyva. Šis pareigų pasiskirstymas grindžiamas Sveikatos ir medicinos paslaugų įstatymu (2017–2030 m.), kuris nustato apskričių tarybų atsakomybę už vertimo paslaugų teikimą kasdienėse situacijose.²⁴²

Svarbu pabrėžti, kad nuo 1993 m. buvo išplėsta kurčiųjų įstatyminė teisė į kasdieniame gyvenime nemokamas vertimo žodžiu paslaugas. Kasdienės situacijos gali būti suprantamos kaip lankymasis vaistinėje, profesinių sąjungų susirinkimai, informaciniai susirinkimai darbe, vestuvės, laidotuvės ir kitos paslaugos, laisvalaikio veikla, taip pat darbas ir veikla įvairiose asociacijose. Įstatyme nėra nurodytos ribos, kiek vertimo paslaugų valandų yra skirta asmeniui.²⁴³ Daug kur Švedijoje visiškai priimtina, pvz., gydytojui arba nekilnojamojo turto

²³⁵ www.sprakochfolkminnen.se

²³⁶ CRPD/C/SWE/CO/1. 4

²³⁷ CommDH(2018)4. 59. <https://rm.coe.int/commdh-2018-4-report-on-the-visit-to-sweden-from-2-to-6-october-2017-b/16807893f8>

²³⁸ <https://pace.coe.int/pdf/b4d1b3b2252e2b005d4af3885a09ad4ba19015a3f7ef5c966acfdb350fdd89ae/doc.%2014660.pdf> p. 13

²³⁹ https://www.tcd.ie/slscs/assets/documents/news-events/SLIS_TCD%20CDS%20REVIEW%20of%20National%20Registers%20of%20Sign%20Language%20Interpreters%20March%202017.pdf p.60.

²⁴⁰ https://www.tcd.ie/slscs/assets/documents/news-events/SLIS_TCD%20CDS%20REVIEW%20of%20National%20Registers%20of%20Sign%20Language%20Interpreters%20March%202017.pdf p. 60.

²⁴¹ Footnote Vertimo paslaugos yra visuomenės sveikatos paslaugų dalis.

²⁴² Svarbu atskirti, kada ir kokių tikslu yra reikalingas vertėjas <https://www.sjdr.se/articles/10.16993/sjdr.733/>

²⁴³ Cynthia B. Roy, Jemina Napier, *The Sign Language Interpreting Studies Reader*, p. 380-389

agentui pasitelkti vertėją, kai jis žino, kad pacientas / klientas yra kurčias. Tokiais atvejais išlaidas padengs apskrities taryba.²⁴⁴

Sveikatos apsaugos ir socialinių reikalų ministerija²⁴⁵ teigia, kad skirtingų institucijų atsakomybė už vertimo paslaugų teikimą ir finansavimą riboja aukštos kokybės paslaugų teikimą.

Atsakomybės už gestų kalbos vertimo paslaugas yra išvardytos Sveikatos ir medicinos paslaugų įstatyme²⁴⁶, kuris nustato apskričių²⁴⁷ tarybų atsakomybę už gestų kalbos vertimo tiekimą kasdieninėse situacijose. Atsižvelgiant į tai, kad šiems paslaugoms skirti ištekliai yra riboti bei dėl vertėjų trūkumo²⁴⁸ apskričių tarybos sudaro prioritetų sąrašus, kuriuose prioritetiniu būdu išdėstomos veiklos.²⁴⁹ Pavyzdžiui, apsilankymui sveikatos priežiūros paslaugose teikiamas didesnis prioritetas nei dalyvavimui laisvalaikio veikloje. Kurčiųjų asociacijos smarkiai kritikuoja šiuos veiksmus, nes toks prioritetų nustatymas reiškia, kad valdžios institucijos, o ne vartotojai nusprendžia, kada ir kas gali pasiekti vertėjus.²⁵⁰ Tai labai smarkiai riboja ir pažeidžia teisę į prieinamumą. Toks vertimo paslaugų modelis nerekomenduojamas, nes jis ne tik atima iš kurčiųjų asmenų teisę į prieinamumą tam tikrose situacijose, bet ir „atiduoda“ sprendimą apie teisę į prieinamumą institucijoms, kurios ne visada gali teisingai nuspręsti, kas ir kokiais tikslais gali kreiptis į vertėjus. Toks modelis taip pat implikuoja, kad kurtieji įgauna paciento poziciją, nes yra suprantami kaip žmonės, kuriems reikia pagalbos ir kurių teisė į prieinamumą priklauso nuo profesionalų, kurie priima sprendimus, kas kurtiesiems geriausia.²⁵¹

- Švedijos Nacionalinė specialiojo ugdymo ir mokyklų agentūra skirsto valstybės finansavimą švietimo teikėjams, organizuojantiems gestų kalbos mokymąsi tėvams (šved. TUFF – teckenspråksutbildning för föräldrar).
- Švedijos Valstybinė įdarbinimo tarnyba skirsto dotacijas darbdaviams, turintiems neįgalų darbuotoją, kuriam reikia vertimo į gestų kalbą.²⁵²
- Švedijos Valstybinė įdarbinimo tarnyba remia kurčius žmones ir suteikia jiems vertėjų, kai jie ieško darbo.²⁵³
- Švedijos Kalėjimų ir probacijos tarnyba teikia vertimo pagalbą tam tikrose situacijose, įskaitant asmenis, turinčius rimtų regėjimo, klausos ar kalbos sutrikimų. Ar reikia kviesti vertėją, sprendžia globos darbuotojai.
- Nuo 2004 m. gestų kalbos vertėjai turi galimybę tapti įgaliotais vertėjais per Teisinių, finansinių ir administracinių paslaugų agentūrą. Šio valstybės įgaliojimo tikslas – patenkinti visuomenės kvalifikuotų vertėjų poreikį. Teisės, finansinių ir administracinių paslaugų agentūra pagal konkretų įstatymą ir potvarkį išduoda leidimą dirbti vertėju žodžiu ar raštu.²⁵⁴
- Valstybė kasmet teikia finansinę paramą pelno nesiekiančiai Nacionalinio teatro kompanijai, kurios dalis yra „Tylus teatras“, jau daugiau nei trisdešimt metų statantis dramas gestų kalba. Ši įstaiga stengiasi stiprinti ir plėtoti kurčiųjų teatrą tarptautiniu

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1850757>

²⁴⁶ Sveikatos ir medicinos paslaugų įstatymas, 3b https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso--och-sjukvardslag-1982763_sfs-1982-763

²⁴⁷ apygardų.

²⁴⁸ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/ratten-till-teckensprakstolk_H602521

²⁴⁹ <https://www.sjdr.se/articles/10.16993/sjdr.733/>

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetsgivare/fa-stod-pa-arbetsplatsen/bidrag-till-litteratur-och-tolk-for-personer-med-syn--eller-horselnedsaattning>

²⁵³ <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetsokande/extra-stod/funktionsnedsaattning>

²⁵⁴ CRPD/C/SWE/1.

lygiu per spektaklius, edukacinę veiklą ir naujų su prieinamumu susijusių technologijų naudojimą.²⁵⁵

3.4. GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

- Valstybinė kalba: lietuvių kalba
- Gestų kalba: lietuvių gestų kalba
- Kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų skaičius: 6.000 kurčiųjų, 40.000 neprigirdinčiųjų
- Lietuvių gestų kalbos vertėjų etatų skaičius: 108,75
- Gestų kalbos pripažinimo tipas: sektorinis įstatymas
- Nutarimo pavadinimas: Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas²⁵⁶

3.4.1. Teisinė gestų kalbos Lietuvoje reglamentavimo analizė

Lietuvoje esantys teisės aktai, reglamentuojantys gestų kalbos statusą ir vartojimą:

1995 m. gegužės 4 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 630 „Dėl kurčiųjų gestų kalbos pripažinimo gimtąja kalba“: „*Oficialiai pripažinti Lietuvos Respublikos kurčiųjų gimtąja kalba gestų kalbą, suteikiant jiems galimybę gimtąja kalba pasirinkti ir tėvų kalbą*“²⁵⁷ bei Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 4 straipsnyje: „*Gestų kalba yra kurčiųjų gimtoji kalba*“.²⁵⁸ Reikėtų paminėti, kad toks oficialus gestų kalbos pripažinimas kurčiųjų gimtąja kalba dar negarantuoja, kad kurtieji yra pripažįstami kaip lingvistinė (kalbinė) ir kultūrinė mažuma bei nesuteikia jokio imperatyvinio reikalavimo ir įsipareigojimų valstybei, kaip ginti, puoselėti ir įgyvendinti šios kalbos vartotojų teises. Tam tikras šio nutarimo įgyvendinimo pasekmes ir įgyvendinimo būdus galima rasti kituose Lietuvos įstatymuose bei norminių teisės aktuose atskirose srityse (švietimo, informacijos prieinamumo ir kt.). Pavyzdžiui, švietimo srityje detalizuojamos gestų kalbos prieinamumo sąlygos ir tvarka, nurodomi praktiniai aspektai lietuvių gestų kalbos prieinamumui.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489²⁵⁹. Įtvirtina kurčiųjų asmenų teisę ikimokyklinio bei mokyklinio bendrojo ugdymo mokyklose mokytis gimtosios (gestų) kalbos, tame pačiame įstatyme įtvirtintas ir šios kalbos prieinamumas, pvz., 21 str. yra užtikrinama specialioji pagalba mokiniui, t.y. žodinės kalbos vertimo į gestų kalbą, teksto skaitymo ir konspektavimo bei kitos paslaugos, didinančios ugdymo prieinamumą. Nors šis straipsnis implikuoja kurčiojo asmens (gestų kalbos vartotojo) teisę mokytis bendrojo ugdymo mokykloje ir gauti vertimo į gestų kalbą paslaugas (įvertinant ir visą specialiąją pagalbą), tačiau praktikoje beveik nėra pavyzdžių, kuriais remiantis galima būtų inicijuoti tyrimus, daryti išvadas ar apibendrinimus. Neturint konkrečių duomenų, gautų tyrimais ar informacijos rinkimu apie gestų kalbos prieinamumo įgyvendinimą bendrojo lavinimo mokyklose, labai sunku yra numatyti ir užtikrinti kurčiųjų asmenų ugdymosi poreikius, ateityje diskutuojant apie įtraukaus ugdymo įgyvendinimo koncepciją. Įtraukaus ugdymo modelyje būtų numatoma, kad asmeniui, turinčiam klausos negalią, turėtų būtų suteikiama vertimo paslauga, tačiau niekur nėra aiškiai išdėstyta, kaip tai bus padaryta ir ar yra tam ruošiamasi (vertėjų etatų didinimas, padidintas dėmesys gestų kalbos vertėjų rengimui, pedagogų, mokančių lietuvių gestų kalbą rengimas ir t. t.). Reikėtų pabrėžti, kad specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarką nustato švietimo ir mokslo

²⁵⁵ <https://pace.coe.int/pdf/b4d1b3b2252e2b005d4af3885a09ad4baf9015a3f7ef5e966acfd350fdd89ae/doc.%2014660.pdf>

²⁵⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2319/asr>

²⁵⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17838>

²⁵⁸ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.199156E4E004/asr>

²⁵⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>

ministras, o aukštojoje mokykloje specialioji pagalba teikiama aukštosios mokyklos nustatyta tvarka.

Šio įstatymo 30 str. numatyta teisė mokytis tiek valstybine, tiek ir gimtąja kalba (2) Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui. Tokiose mokyklose: 6 p. Kurčiamam ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos sąlygos mokytis gimtosios (gestų) kalbos. Įdomu tai, kad kurčiųjų bendruomenė, kaip jau minėta anksčiau, jokiai teisės aktu nėra pripažinta kaip lingvistinė (kalbinė) ir kultūrinė mažuma (tautinės mažumos terminas čia netinka), nors šio įstatymo rėmuose matome minimas jų teises į kalbą ugdymo srityje.

2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242 Lietuvos Respublikos Aukštojo mokslo ir studijų įstatymas²⁶⁰: aukštąjį mokslą reglamentuojantis įstatymas, kaip ir LR Švietimo įstatymas implicitiškai numato studentų teisę į lietuvių gestų kalbos vartojimą, pvz., 62 str. 7 p., kaip viena iš studentų teisių yra numatyta atsiskaityti už darbus alternatyviais būdais, jeigu studentas turi negalią, dėl kurios negali atsiskaityti nustatyta tvarka, o naudojamas alternatyvus atsiskaitymo būdas užtikrins, kad bus pasiekti studijų rezultatai. Tačiau šis alternatyvus būdas niekur nėra minimas, nei kaip nors apibrėžtas konkrečioje tvarkoje. Kurčiojo asmens negalia suponuoja jo teisę atsiskaityti darbus, ten kur vartojama žodinė kalbos forma – savo gimtąja lietuvių gestų kalba. Tačiau įstatyme niekur nėra minima apie kurčiojo asmens teisę į gestų kalbos vertimo paslaugas – kas jas teikia ir kokiais atvejais, t. y. nekalbama apie jo teisę gauti vertimo paslaugas paskaitose, praktikoje ir kitose studijų veiklose (55 str. dėstomąja kalba mini lietuvių kalbą su išimtimis, bet nenumato vertimo į lietuvių gestų kalbą). Apibendrintai galima teigti, kad šis įstatymas nesuteikia jokių garantijų bei teisių kurtiesiems į vertimo paslaugas aukštojoje mokykloje bei nelaiduoja tinkamos kalbinės priegios prie studijų.

2007 m. sausio 15 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl dvikalbio kurčiųjų ugdymo sampratos patvirtinimo“ Nr. ISAK-65, Vilnius²⁶¹: šis įsakymas reglamentuoja dvikalbį kurčiųjų ugdymą bei organizavimą. Dvikalbystė įsakyme apibrėžiama, kaip dviejų kalbų mokėjimas ir reguliarus jų vartojimas. Kurčiųjų ugdyme tai reiškia, kad kurtiesiems vaikams lietuvių gestų kalba yra pirmoji kalba, o lietuvių kalba, kurią jie išmoksta vėliau, yra antroji. Toliau deklaruojama, kad antrosios kalbos mokoma kaip užsienio kalbos, o lietuvių gestų kalba yra mokymo bei bendravimo kalba, taip pat mokykloje tai yra ir mokomasis dalykas.

Minėtame įsakyme yra pateikiamos sąvokos, aprašoma ugdymo metodika, pateikti kurčiųjų ugdymo tikslai ir uždaviniai. Įsakyme teigiama, kad kurčiųjų dvikalbio ugdymo tikslas – visapusiškai ugdyti kurčią asmenį kaip dvikalbę asmenybę. Kurčiųjų dvikalbio ugdymo uždaviniai: sudaryti sąlygas kurtiesiems vaikams išmokyti lietuvių gestų kalbos, prieš pradėdami mokytis lankyti mokyklą; sudaryti sąlygas kurtiesiems mokykloje mokytis lietuvių gestų kalbos kaip gimtosios kalbos ir lietuvių (valstybinės) – kaip antrosios kalbos; užtikrinti mokytojų pasirengimą ugdyti įvairaus amžiaus kurčiuosius asmenis jų gimtąja lietuvių gestų kalba; sudaryti bendravimo aplinką, palankią kurtiesiems ugdytis dvikalbiu metodu.

²⁶⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430/asr>

²⁶¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291570?ifwid=-fxdp7rcr>

Kadangi įsakymas yra ganėtinai senas laiko prasme, nėra aišku, kaip jis yra įgyvendinamas šiuo metu ir koks yra jo aktualumas. Nuo 2007 m. pasikeitė klausos negalią turinčių asmenų situacija: gerokai sumažėjo mokinių kurčiųjų ugdymo centruose; kai kurie centrai buvo uždaryti ar restruktūrizuoti arba jų likimas nėra aiškus, ypač artėjant įtraukaus ugdymo koncepcijos įgyvendinimo laikotarpiui; didėja kochlearinių implantų naudotojų, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokyklose ir nėra aiškus jų statusas negalios prasme ir jų santykis su gestų kalba (ar jie turi teisę į gestų kalbos įgijimą ir vartojimą); nėra aišku, kaip kurčiųjų ugdymo centruose yra įgyvendinamas kurčiųjų mokytojų gestų kalbos mokymasis ir kaip organizuojama ugdymo veikla. Kadangi ugdymo tema yra itin plati ir jautri įvairiais aspektais bei apima daug interesų grupių, analizės rengėjai mato poreikį atlikti atskirą ugdymo situacijos analizę (tyrimą), ypačingai tai svarbu, prieš rengiant galimo Lietuvių gestų kalbos įstatymo nuostatas ugdymo srityje.

Analizę turi atlikti kompetentinga darbo grupė, sudaryta iš Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Lietuvos kurčiųjų draugijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, JT Neįgaliųjų teisių komiteto atstovų, taip pat Europos kurčiųjų sąjungos arba Pasaulio kurčiųjų federacijos įgalioto atstovo. Tyrimas turi apimti, bet neapsiriboti šiomis sritimis: ankstyvasis ugdymas, surdopedagogų kvalifikacija, gestų kalbos (gimtosios) mokytojų kvalifikacija, edukacinė aplinka, ugdymo proceso organizavimas. Tokia rekomendacija buvo pateikta ir „Lietuvių gestų kalbos ateities vizijoje ir vystymo gairėse“ (rengėjai UAB „Dizi“ ir Vilniaus kolegija).²⁶²

Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos programa 2013–2020 m. mini gestų kalbą tik vertimo ir prieinamumo užtikrinimo kontekste²⁶³: nurodyta programa yra susijusi su viešųjų paslaugų (skaitmeninės televizijos, interneto, pagalbos telefono „112“, telekomunikacinių įrenginių ir kt.) prieinamumo neįgaliesiems didinimu. Programoje nurodyti tikslai ir konkretūs uždaviniai klausos negalią turinčių asmenų informacijos prieinamumui, titruojant televizijos laidas arba jas verčiant į gestų kalbą, plėtojant LRT laidų titravimą, skatinamos ir kitos televizijos titruoti laidas, plėtojama į gestų kalbą verčiamų laidų (politinio, kultūrinio ir šviečiamojo pobūdžio) apimtis ir skatinamos iniciatyvos transliuoti internetu informacines laidas su titrais ar (ir) vertimu į gestų kalbą. Kad būtų užtikrintas informacijos prieinamumas, klausos negalią turintiems asmenims numatyta rengti priemonių planus, apimančius gestų kalbos vartojimą, žodynų rengimą, gestų kalbos vertėjų paslaugų plėtojimą.

2006 m. liepos 11 d. Nr. X-752 Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas²⁶⁴: įstatyme nurodyti reikalavimai viešosios informacijos rengimui ir platinimui, 34 str. įtvirtinta, jog viešoji informacija rengiama ir platinama valstybine ar kita kalba, laikantis šio ir Valstybinės kalbos įstatymo bei Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimų. Platinama informacija turi būti prieinama neįgaliesiems. Šis įstatymas niekaip nenusako būdų, tvarkos ir priemonių, kaip tai turi būti padaryta, kas kontroliuoja šio įsakymo vykdymą bei kaip tai yra įgyvendinama kurčiųjų bendruomenės atžvilgiu, todėl būtų galima keisti / papildyti įstatymą, kad būtų aiškiai aprašyta.

1996 m. spalio 8 d. Nr. I-1571 Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas²⁶⁵: įstatymas, reglamentuojantis LRT teises ir pareigas, įpareigoja LRT televizijos programas pritaikyti klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Nuo 2020 metų sausio 1 d., įsigaliojus Seimo priimtoms Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pataisoms, programų su lietuviškais subtitrais, lyginant su transliavimo apimtimi per mėnesį 2019 m., kasmet didės 5 proc. viso transliavimo laiko; programų, verčiamų į lietuvių gestų

²⁶² <http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/LIETUVIU-GESTU-KALBOS-ATEITIES-VIZIJA.pdf>

²⁶³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.437985/asr>

²⁶⁴ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AAFEF516C29E>

²⁶⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1559303036A8/asr>

kalbą – ne mažiau kaip 1 proc. programų. Kaip teigiama Lietuvos negalios organizacijų forumo Alternatyvioje ataskaitoje dėl Konvencijos įgyvendinimo, teisė klausos negalią turintiems asmenims gauti aktualią informaciją įgyvendinama tik iš dalies, nes Lietuvos nacionalinės televizijos informacinė aplinka klausos negalią turintiems asmenims pritaikyta minimaliai. Atsižvelgiant į finansines galimybes, LRT rengia programas neįgaliesiems ir nustato šių programų skaičių, pobūdį ir turinį. Ten pat rašoma, kad Lietuvoje yra labai mažai titruojamų laidų, o palyginimui, ES šie prieinamumo rodikliai siekia 60–80 %. Paprastai manoma, kad titravimo paslaugos reikalingos žmonėms su klausos negalia, nors vertinant titravimą kaip universalus dizaino dalį*, jos būtų naudingos ir patogios daugumai žmonių grupių ir jų gyvenimo situacijoms bei poreikiams tenkinti: vaikams, lietuvių kalbos besimokantiems užsieniečiams, imigrantams, tautinių mažumų atstovams, apkurtusiems, bet gestų kalbos nemokantiems žmonėms, ir visiems, norintiems gerinti rašybos įgūdžius.

2020 m. rugsėjo 8 d. Nr. A1-817 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl neįgaliųjų socialinės integracijos 2021–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“²⁶⁶: įsakymu patvirtintomis priemonėmis siekiama sukurti palankią aplinką ir sąlygas neįgaliesiems oriai ir visavertiškai gyventi Lietuvoje, užtikrinti lygias neįgaliųjų galimybes ir gyvenimo kokybę. Įgyvendinant neįgaliųjų socialinės integracijos priemones, siekiama sukurti darnią aplinką ir sąlygas veiksmingai plėtoti neįgaliųjų socialinės integracijos procesus Lietuvoje ir užtikrinti nacionalinių teisės aktų, nustatančių asmenų su negalia socialinę integraciją bei lygias galimybes, įgyvendinimą. Neįgaliųjų socialinės integracijos priemonės apima visuomenės švietimą, sveikatos priežiūrą, medicininę reabilitaciją, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą, profesinę reabilitaciją, psichosocialinę reabilitaciją, socialines paslaugas, švietimą, socialinę apsaugą, užimtumą, kultūrą, sportą, poilsį, šeimyninį gyvenimą, o jų uždaviniai įgyvendinami, tobulinant įstatymus, vykdant valstybines, regionines programas ir priemones, mokant personalą ir keliant jo kvalifikaciją, bendradarbiaujant ir konsultuojantis su neįgaliųjų nevyriausybinėmis organizacijomis, kaupiant ir analizuojant statistinę ir kitokią informaciją apie neįgaliuosius, jų problemas, šių problemų sprendimo būdus, organizuojant ir remiant socialinių ir ekonominių tyrimų programas.

LR sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl LR sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 9 d. įsakymo Nr. V-1242 „Dėl bendrųjų vidaus ligų stacionariųjų antrinio lygio paslaugų teikimo reikalavimų aprašo ir bendrųjų specializuotų vidaus ligų stacionariųjų tretinio lygio paslaugų teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ pakeitimo²⁶⁷: įsakymas reglamentuoja, kad asmens sveikatos priežiūros įstaiga (toliau – ASPĮ), teikianti asmens sveikatos priežiūros paslaugas klausos negalią turintiems pacientams: užtikrina lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų prieinamumą; užsako lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas elektroniniu paštu ar telefonu; nuotolinio ryšio priemonėmis – vaizdo ir garso ryšių priemonėmis (įskaitant programinę įrangą, bendravimo platformas ir kt.) ir (ar) kitomis elektroninių ryšių technologijomis, kurios gali būti naudojamos, teikiant lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas, kai paslaugos teikėjas ir paslaugos gavėjas yra skirtingose vietose tuo pačiu laiku; sudaro sąlygas pacientui pasikviesti lietuvių gestų kalbos vertėją; jei asmuo nemoka lietuvių gestų kalbos, sudaro galimybę bendrauti su pacientu raštu. ASPĮ turi būti ASPĮ vadovo patvirtintas ir viešai skelbiamas dokumentas, nustatantis informacijos apie teisę gauti lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas skelbimo ir šių paslaugų organizavimo bei užtikrinimo klausos negalią turintiems pacientams tvarką, kurioje būtų numatytos ASPĮ ir

²⁶⁶ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/lt/legalAct/8c27c230f1b211eaal2ad7c04a383ca0/asr>

* Lietuvių gestų kalbos ateities vizija ir vystymo gairės. NRD prie SADM, 2016 m. Vilnius

²⁶⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bf21e192ebec11eb866fe2e083228059?fbclid=IwAR2lQlZ67tLHWvnMrXhNY7qOxyE0sBJOI-USB5E7SMO4ualoLZ0cpEJKSZM>

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bf21e192ebec11eb866fe2e083228059?fbclid=IwAR2lQlZ67tLHWvnMrXhNY7qOxyE0sBJOI-USB5E7SMO4ualoLZ0cpEJKSZM](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bf21e192ebec11eb866fe2e083228059?fbclid=IwAR2lQlZ67tLHWvnMrXhNY7qOxyE0sBJOI-USB5E7SMO4ualoLZ0cpEJKSZM)

* Lietuvių gestų kalbos ateities vizija ir vystymo gairės. NRD prie SADM, 2016 m. Vilnius

paciento teisės ir pareigos ir aprašyti nuoseklūs lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugos organizavimo ir teikimo veiksmai.

Apibendrinant, galima teigti, kad nurodyta teisės aktų apžvalga patvirtina faktą, jog Lietuvoje iš tiesų daug dėmesio yra skiriama prieinamumui lietuvių gestų kalba. Tai leidžia daryti išvadą, jog Lietuvoje gestų kalba vis dar vertinama per prieinamumo prizmę, bet ne kaip lingvistinės (kalbinės) ir kultūrinės mažumos kalba. Nepaisant to, kad Lietuvoje lietuvių gestų kalba yra prieinama, organizuojant ir įgyvendinant įvairias programas švietimo, socialinėje srityje, viešųjų paslaugų teikime, kas susiję su informacijos pateikimu televizijoje, nemažai problemų dėl šios kalbos prieinamumo kyla kitose gyvenimo sferose. Ši susiklosčiusi teisinė situacija leidžia daryti prielaidas, jog nesant gestų kalbos pripažinimo įstatymo lygmeniu, lieka neįgyvendinti tarptautinės teisės įsipareigojimai, o konkrečiai – Konvencijos reikalavimai ne tik sudaryti sąlygas gestų kalbos prieinamumui, bet pripažinti, kad kurtieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo konkrečiau kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą.

Reikia pažymėti, kad gestų kalbos pripažinimo perkėlimas į kitą teisinį statusą, leistų tobulinti gestų kalbos prieinamumą ir lygiavertiškumą nacionalinei kalbai visose gyvenimo srityse, kur gestų kalba yra labai reikalinga, bet nebūtinai yra reikalaujama. Pavyzdžiui, turime situacijas, kai kurtieji dalyvauja teisminėse bylose, kur sprendžiami svarbūs klausimai, susiję su jų teisių pažeidimu ar pareigų vykdymu, ar kitose institucijose, bet jiems nėra užtikrinama teisė į aiškų²⁶⁸ vertimą. **LR Baudžiamojo proceso kodekso 8 str., 43 str. aiškiai reglamentuoja, kad kurčias asmuo privalo turėti gestų kalbos vertėją, kuriam taikomi atitinkami standartai:** 8 str. (1) Lietuvos Respublikoje baudžiamasis procesas vyksta valstybine kalba. (2) Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas per įmanomai trumpiausią laiką privalo nustatyti, ar baudžiamojo proceso dalyvis moka lietuvių kalbą ir ar tam, kad jis tinkamai pasinaudotų savo teisėmis arba suprastų vykstantį baudžiamąjį procesą, jam baudžiamojo proceso metu būtina naudotis vertėjo paslaugomis. (3) Lietuvių kalbos nemokantiems baudžiamojo proceso dalyviams užtikrinama teisė daryti pareiškimus, duoti parodymus ir paaiškinimus, paduoti prašymus ir skundus, kalbėti teisme gimtąja kalba arba kita kalba, kurią jie moka. Visais šiais atvejais, taip pat susipažindami su bylos medžiaga proceso dalyviai turi teisę naudotis vertėjo paslaugomis šio kodekso nustatyta tvarka.

43 str. „Vertėjas yra vertimui reikiamas kalbas mokantis arba nebylio ar kurčiojo ženklus suprantantis asmuo, ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo pakviestas dalyvauti procese šio Kodekso nustatyta tvarka. Vertėjas gali dalyvauti procese, jo dalyvavimą užtikrinant garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis, išskyrus atvejus, kai būtinas tiesioginis vertėjo dalyvavimas tam, kad proceso dalyvis tinkamai pasinaudotų savo teisėmis arba suprastų vykstantį baudžiamąjį procesą.“ Reikalingi pokyčiai dėl sąvokų „nebylys“, „kurčiojo ženklus suprantantis asmuo“ sąvokų naudojimo įstatymuose.

LR Administracinių nusižengimų kodekso 588 str. 1 d.²⁶⁹ taip pat nurodyta, kad „Vertėjas yra vertimui reikiamas kalbas mokantis arba nebylio ar kurčiojo ženklus suprantantis asmuo, administracinį nusižengimą tiriančio ar bylą nagrinėjančio pareigūno ar teismo pakviestas dalyvauti byloje šio kodekso nustatytais atvejais.“ Reikalingi pokyčiai dėl sąvokos „nebylys“, „kurčiojo ženklus suprantantis asmuo“ sąvokų naudojimo įstatymuose.

²⁶⁸ Šioje dalyje akcentuojamas vertimas specialybės kalba, t. y., kai gestų kalbos vertėjo paslaugos naudojamos sveikatos, teisminėse institucijose, kur yra svarbu konkrečios specialybės terminologija.

²⁶⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr>

Tuo metu LR Civilinio proceso kodekso 11 str. Proceso kalba vertimo į gestų kalbą nereglamentuoja, lakoniškai nurodoma asmens teisė į vertimą. „1. Teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine kalba. 2. Asmenims, nemokantiems valstybinės kalbos, garantuojama teisė naudotis vertėjo paslaugomis. 3. Už vertėjo paslaugas teismo posėdžio metu atlyginama iš valstybės biudžeto.“

Praktikoje teisė į lietuvių gestų kalbos vertėją, nors ir ne visada, bet įgyvendinama, kadangi teisė turėti vertėją „išplaukia“ iš jau esamo reguliavimo, tačiau tokio aiškaus įpareigojimo nėra. Pavyzdžiui, notaro biure pasirašydami svarbius dokumentus, susijusius su nekilnojamoju turtu, juridinių faktų nustatymu ir pan., joks įstatymas neįpareigoja įstaigų, institucijų parūpinti kurčiamam kvalifikuotą, kompetentingą gestų kalbos vertėją, kuris užtikrintų kurčiojo teisę į tinkamą, kvalifikuotą vertimą. Pasitaiko situacijų, kai kurčiasis asmuo naudojami artimo draugo, giminaičio ar pažįstamo paslaugomis, kuris praktiškai atlieka vertimą, tačiau tokio asmens, kuris neturi lietuvių gestų kalbos vertėjo statuso, vertimas neužtikrina skaidrumo, objektyvumo, neaišku, ar kurčias asmuo tikrai suprato analizuojamus klausimus dėl jo teisių ir pareigų. Tokios klaidos iš tiesų gali sukelti rimtų teisinių pasekmių, turtinės žalos atsiradimą, kuri nagrinėjama teisine tvarka, teikiant ieškinius teismui, o tai tik dar labiau apsunkintų kurčiojo situaciją.

Analizuojami teisės aktai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje egzistuoja implicitinis gestų kalbos pripažinimas. Implicitiniu gestų kalbos pripažinimu įvardijama situacija, kai gestų kalba pripažįstama sektoriniuose įstatymuose, t. y. neįgaliųjų, švietimo ir kituose mūsų paminėtuose norminiuose teisės aktuose. Pasaulyje vyrauja keletas eksPLICITINIŲ gestų kalbos pripažinimo būdų, t. y. kai gestų kalba pripažįstama su kalbų statusu arba kalbų teisėmis susijusiuose įstatymuose kaip lingvistinė (kalbinė) ir kultūrinė mažuma, t. y. pripažinimas konstituciniu lygmeniu, gestų kalbos pripažinimas valstybinės kalbos įstatymuose, gestų kalbos pripažinimas atskirais gestų kalbos įstatymais ir pan.

Kyla pagrįstas klausimas, ar Lietuvoje gestų kalbos pripažinimas tokiame lygmenyje kaip dabar yra pakankamas, o jei ne – koks gestų kalbos pripažinimas būtų tinkamiausias. Siekiant tinkamai atsakyti į šį klausimą, visų pirma, svarbu paanalizuoti Lietuvos teisės aktų hierarchiją, pasiaiškinti, kokią įtaką turi gestų kalbai pripažinimas vienu ar kitu teisiniu lygmeniu. Antra, svarbu įvertinti kitų valstybių praktikas, pasirenkant vieną ar kitą gestų kalbos pripažinimo būdą. Trečia, aptarti, koks yra Lietuvos kaip valstybės vaidmuo, įgyvendinant Konvenciją dėl gestų kalbos pripažinimo.

Teisės aktų hierarchija Lietuvoje ir gestų kalbos statuso įtvirtinimo perspektyvos

Lietuvos teisės aktų hierarchijos žinojimas leidžia suprasti du dalykus: kaip gestų kalbos pripažinimas ir prieinamumas turi būti įgyvendintas, vykdant tarptautines sutartis, ir koku teisiniu lygmeniu gestų kalbos pripažinimas bei prieinamumas turi būti įteisintas valstybės viduje.

Lietuvoje yra įtvirtinta tokia teisės aktų hierarchija: a) aukščiausias teisės aktas – Konstitucija; konstituciniai įstatymai, b) ratifikuotos tarptautinės sutartys, c) norminiai teisės aktai: įstatymai, aukščiausią teisinę galią turintys teisės aktai, priimti Lietuvos Respublikos Seimo arba tautos Referendumu, formuluojantys bendrąsias teisės normas, skirtas svarbiausiems žmonių santykiams reguliuoti, turintys aukščiausią juridinę galią. Įstatymas laikomas pagrindiniu teisės šaltiniu ir poįstatyminiai aktai – norminiai teisės aktai, priimami įstatymo pagrindu, juos sukonkretinantys ir užtikrinantys jų vykdymą teisės aktai (Prezidento, Vyriausybės, Konstitucinio Teismo ir kt.).

Vadovaujantis teisės aktų hierarchija, tarsi suponuoja, kad gestų kalbą pripažinus Konstituciniu lygmeniu, kurčiųjų bendruomenei ir gestų kalbai bus suteiktas ypatingas statusas, kadangi tiesioginių teisių įgyvendinimą numato pati Konstitucija – tačiau toks matymas gali būti klaidingas dėl visuomenėje vyraujančių papročių, tradicijų ir teisinių aspektų. Šį faktą patvirtina ir aukščiau paminėta kitų šalių praktika, kad gestų kalbos pripažinimas aukščiausiam teisės akte negarantuoja kurčiųjų kalbinių teisių užtikrinimo.

Be kita ko, atsižvelgiant į pirmiau nurodytus gestų kalbą pripažįstančius teisės aktus ir kitus norminius aktus, kuriuose reguliuojamos tam tikros sritys, susijusios su gestų kalba, akivaizdu, kad esamas reguliavimas yra platus ir minimas įvairiuose sektoriniuose įstatymuose, norminiuose teisės aktuose, programose. Kaip matyti, toks reguliavimas dėl gestų kalbos prieinamumo tam tikra prasme yra labai platus, tačiau kyla klausimas – ar efektyvus ir pakankamas, siekiant užtikrinti kurčiųjų kalbines teises.

Šie analizėje minėti teisės aktai dėl gestų kalbos prieinamumo įgyvendinimo yra tik gairės, tai nėra gestų kalbos pripažinimo, jos prieinamumo reglamentavimas įstatyminiu lygmeniu, dėl ko būtų prievolė viešajam ir privačiam sektoriui vykdyti vienus ar kitus nurodymus. Kaip ne kartą buvo akcentuota, tarptautinės teisės aktai reikalauja, kad gestų kalba būtų ne tik prieinama, bet ir pripažinta įstatymu, o šiuos tarptautinius teisės aktus Lietuva privalo vykdyti²⁷⁰. Dėl to svarbi čia minima teisės aktų hierarchija, pagal kurią tarptautinės sutartys užima be galo svarbią vietą priimamų ir vykdytinų teisės aktų sąrašė.

Kaip žinia, Lietuva yra ratifikavusi analizėje plačiai aptariamą tarptautinę sutartį – Konvenciją, o tai reiškia, kad Lietuva prisiėmė labai aiškius įsipareigojimus, nurodytus šioje tarptautinėje sutartyje. Būtent Konvencijoje aiškiai įtvirtinta, kad šalių Vyriausybės savo Konstitucijose ir (arba) specialiuose teisės aktuose gestų kalbą turi pripažinti oficialia kalba, užtikrinti profesionalias vertėjo paslaugas ir užtikrinti kurčiųjų išsilavinimą jų gestų kalba. Kitaip tariant, Lietuvai yra iškelti du uždaviniai: *pirma*, gestų kalbą pripažinti įstatymu, o tai leistų kurčiųjų visuomenės grupę identifikuoti ne tik kaip negalią turinčių asmenų grupę, bet ir kaip kalbinę ir kultūrinę mažumą; *antra*, užtikrinti vertimo paslaugų prieinamumą visose gyvenimo srityse.

Į klausimą, ar Lietuva tinkamai įgyvendino ir įgyvendina šias nuostatas, būtų galima atsakyti dvejopai – ir taip, ir ne. Būtent tokį nevienareikšmį atsakymą suponuoja tai, kad tarsi kurčiųjų teisės yra nurodytos atskiruose įstatymuose, yra įvairių norminių teisės aktų, programų, kur numatyta, kad kurtieji turi teises į vertimo paslaugas, tačiau tokios galimybės, lyginant su kitų šalių patirtimi, yra labai siauros ir nepakankamos. Būtent gestų kalbos praktiniam vertimo paslaugų prieinamumui trukdo tai, kad nėra aiškaus ir vieno teisinio reguliavimo, o tam tikrų kurčiųjų teisių reguliavimas skirtingame teisiniame lygmenyje užkerta kelią tokių teisių įgyvendinimui.

3.4.2. Praktinio įgyvendinimo analizė

Prigimtinė teisė įgyti kalbą. Lietuvoje gimus vaikui ir nustačius kurtumą, didesnę ar mažesnę klausos sutrikimą, gydytojai kaip pagrindines siūlo technines priemones – klausos aparatus ir kochlearinius implantus, nes kitų gydymo būdų nelabai yra, o medikų tikslas – gydyti. Valstybė kochlearinius implantus finansuoja 100 proc. Pažymėtina, kad toks vienpusiškas ir ilgą laiką vyraujantis medicininis požiūris į kurtumą kaip į negalią, kurią reikia gydyti, paneigia kurčiųjų kaip savitos bendruomenės tapatumą ir išskirtinumą. Galima sakyti, kad

²⁷⁰ LR Tarptautinių sutarčių įstatymas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83882/asr>

medicininiu požiūriu paneigiama ką tik gimusio vaiko prigimtinė teisė mokytis lietuvių gestų kalbos, nes kito pasirinkimo nepalieka šiai dienai esantis teisinis reguliavimas.

Kasmet Lietuvoje gimsta 30–40 naujagimių su stipriai pažeista klausa, net 9 iš 10 šių vaikų gimsta girdinčiųjų šeimose, kurios nieko nežino apie kurtumą ir patiria didelį stresą, o dėl esančių spragų teisiniame reguliavime klausos sutrikimų turintiems vaikams (nuo gimimo iki 3 metų) neprieinama kompleksinė reikiamų specialistų pagalba. Vadovaujantis kurčių vaikų tėvų patirtimi, kad savivaldybėse nebuvo organizuojama pagalba tėvams, kaip to reikalavo Konvencija, buvo imtasi priemonių dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių etatų kūrimo, ar tokių funkcijų priskyrimo savivaldybių administracijų specialistams. Taip valstybė ėmėsi priemonių užtikrinti, kad naujagimių, kuriems diagnozuojamas klausos sutrikimas, tėvams kuo greičiau būtų suteikta kompleksinė specialistų (sveikatos priežiūros, švietimo, socialinės apsaugos srityse) pagalba.²⁷¹

Svarbu paminėti, kad Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro direktoriaus 2016 m. lapkričio 21 d. įsakymu buvo sukurta darbo grupė „Klausa“, kurios tikslas teikti pirminę pagalbą tėvams, kurių vaikui nustatoma klausos negalia. Formaliai valstybė tarsi ir įgyvendino Konvencijos iškeltą uždavinį, bet kyla klausimas, ar tokios grupės reglamentavimas šiame teisiniame lygmenyje iš tiesų veikia praktiškai ir kiek ši grupė pajėgi vykdyti savo funkcijas šiuose rėmuose. Pažymėtina, kad pagalbos grupė „Klausa“ negali teikti pagalbos visiems tėvams, kurių vaikams nustatoma klausos negalia, nes jiems apie tokius vaikus nėra teikiama informacija. Gydytojai tokios informacijos neteikia, motyvuojant griežtais asmens duomenų apsaugos reikalavimais, be to, gydytojų neįpareigoja joks teisės aktas teikti šią informaciją, o tuo metu patys tėvai net nežino apie jiems priklausančią pagalbą.

Šiuo atveju paminėtinas tam tikrų esminių klausimų reguliavimas skirtingame teisiniame statuse, t. y. Lietuvoje yra Asmens duomenų apsaugos įstatymas, kuris draudžia atskleisti asmens duomenis tretiesiems asmenims ir turime pagalbos grupės „Klausa“ veiklą reglamentuojantį direktoriaus įsakymą. Taigi, akivaizdus praktinis pavyzdys, kai tam tikros geros pagalbos priemonės negali būti įgyvendintos dėl to, kad kituose įstatymuose numatyti įpareigojimai ir ribojimai, turi viršenybę prieš kitus norminius aktus. Dėl to kenčia visi: labiausiai vaikas, kuris negauna pagalbos ankstyvoje stadijoje ir tėvai dėl informacijos stokos apie pagalbą ir lietuvių gestų kalbos mokymą. Gydytojų teisės teikti informaciją, kaip jau minėta, yra apribotos kitų priimtų teisės aktų, taigi šio pasekoje yra užkertamas kelias vaiko teisių užtikrinimui į gestų kalbos įgijimą.

Tokiu atveju tėvams dažniausiai pasiūloma vienintelė išeitis – kochlearinė implantacija. Tokie teisinio reguliavimo trūkumai realiai užkerta kelią patiems tėvams gauti reikiamą informaciją ir teisingai pasirinkti, ar gydyti kurtumą, ar / ir mokyti vaiką bei šeimos narius lietuvių gestų kalbos. Juk šiandien techninės priemonės nėra vienintelis sprendimas, nes kiekvienas gimęs asmuo kartu gimsta su savo teisėmis, taip pat ir su teise įgyti ir išmokyti savo gimtąją gestų kalbą, todėl turi būti visos priemonės užtikrinti kurčio asmens teisę į kalbos įgijimą.

Lietuvoje gestų kalbos pripažinimas ir prieinamumas nėra reglamentuojamas atskiru įstatymu. Kaip matyti iš aukščiau pateiktos teisės aktų analizės, gestų kalbos pripažinimas yra atskirų sričių teisės aktuose, o prieinamumas reglamentuojamas per norminius teisės aktus ir programas. Būtent šių programų įgyvendinimas yra priskiriamas atskiroms institucijoms,

---

²⁷¹https://www.lnf.lt/wp-content/uploads/2016/09/2.JT_Neigaliuju_teisiu_konvencijos_Alternatyvioji_ataskaita.pdf?fbclid=IwAR12766Hw03Y46hRsDK5OHNjZfTDzpRY11LRn-vpgBNWXb3Cp33eNYFq_18

kurios tik savo veiklos ribose, įgyvendindamos programose²⁷² iškeltus tikslus, įtvirtintus uždavinius, rūpinasi kurčiųjų asmenų teisėmis ir prieinamumu į vertimo paslaugas, o tai pilnavertiškai neužtikrina kurčiųjų teisių įgyvendinimo.

Vertimo paslaugų reglamentavimas

Kaip matyti iš ankstesnės apžvalgos, kurčiųjų asmenų teisė į vertimo paslaugas yra dalinai reglamentuota Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatyme, Baudžiamojo proceso kodekse, LR Administracinių nusižengimų kodekse, LR Švietimo įstatyme, Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme. Šiose srityse daugiau matomos pastangos įgyvendinti informacijos prieinamumo principą bei teisę į teisingumą, švietimą, tačiau kurios nebūtinai užtikrina kurčiųjų teises, bet visos kitos pilietinės, asmeninės teisės į vertimo paslaugas socialinėje, ugdymo ir kitose svarbiose asmeniui srityse nėra reglamentuotos atskiruose teisės aktuose ar sektoriniuose įstatymuose.

Kurčiųjų asmenų teisė į vertimo paslaugas yra įgyvendinama LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ministro įsakymais per įvairias programas ir veiksmų planus (konkrečias priemones), kuriuose yra numatomos ir lėšos, reikalingos gestų kalbos vertimo paslaugų teikimui. Šias paslaugas Lietuvoje teikia biudžetinė įstaiga Lietuvių gestų kalbos vertimo centras (toliau – Centras), kurio teises ir pareigas įgyvendina Neįgaliųjų reikalų departamentas prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Pagrindiniai Centro tikslai yra užtikrinti lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų teikimą, siekiant gerinti informacijos prieinamumą klausos negalia turintiems asmenims, sudaryti sąlygas visuomenei ir klausos negalia turintiems asmenims bendrauti lietuvių gestų kalba ir lietuvių kalba, plėtoti abipusę informacinę aplinką prieinamumą visuomenei ir klausos negalia turintiems asmenims. Iš Centrai keliamų tikslų matyti, kad jie apima dvi santykinės sritis: informacinę aplinką, informacijos prieinamumą ir komunikacinių poreikių užtikrinimą. Centre paslaugas organizuoja ir teikia penki teritoriniai skyriai: Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus ir Kauno teritorinio skyriaus nuotolinio vertimo poskyris. 2020 m. Centre buvo patvirtinti 108,75 gestų kalbos vertėjų etatai. Gestų kalbos vertėjų paslaugos yra teikiamos socialinėje, teisinėje, švietimo ir mokslo, sveikatos apsaugos, informacinėje, kultūrinėje, verslo ir kitose srityse. Nuotolinio vertimo poskyris paslaugas teikia visą parą (24/7).

Pagal Centro 2020 metų metinės veiklos ataskaitą,²⁷³ klausos negalia turinčių asmenų, gavusių lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas, skaičius – 3.480, kuriems buvo suteikta 69.780 lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų. Ataskaitoje nurodyta, kad suteikta 41.632 nuotolinių lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų, tačiau nėra aišku, ar šis skaičius įtrauktas į bendrą paslaugas gavusių asmenų skaičių. Vidutinis klausos negalia turinčių asmenų, kuriems buvo suteiktos lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugos, skaičius, tenkantis vienam lietuvių gestų kalbos vertėjo etatui – 29, o vidutinis gyvenančių gestų kalbos vertėjų centro paslaugų teritorijoje, skaičius, tenkantis vienam lietuvių gestų kalbos vertėjų etatui – 53. Kvalifikaciją tobulino 87 lietuvių gestų kalbos vertėjai. Viešai pateikiama informacija tik apie 2019 metų vidutinį lietuvių gestų kalbos vertėjo darbo užmokestį²⁷⁴ – 1.165 eurais. Pagal veiklos ataskaitas matyti, kad teikiamų vertimo paslaugų skaičius nuolat auga, ypač nuotolinių vertimo paslaugų skaičius²⁷⁵. Iš praktikos aišku, kad vienas paslaugos vartotojas savo vertimo paslaugų užsakymų skaičiumi gali labai skirtis nuo kito, pavyzdžiui, studentas ir vidutinio amžiaus asmuo. Vyksta diskusijos apie akivaizdžiai didėjančią lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų poreikį ir pateikiamą argumentą, kad šiuo metu nėra įmanoma užtikrinti visų šių

²⁷² Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. A1-297 patvirtintas Klausos negalia turinčių asmenų socialinio dalyvavimo visuomenėje 2018–2020 metų veiksmų planas.

²⁷³ https://www.vertimaigestais.lt/files/2020/VA_2020_metine.pdf

²⁷⁴ https://www.vertimaigestais.lt/files/2019/DU_2019.pdf

²⁷⁵ <https://www.vertimaigestais.lt/veiklos-ataskaitos/>

paslaugų poreikio. Galima manyti, kad vertimo paslaugos yra nesuteikiamos tik dėl žmogiškųjų išteklių (lietuvių gestų kalbos vertėjų) trūkumo. Iš ataskaitų matyti, kad vyrauja asmeniniams poreikiams teikiamos paslaugos (socialinėje, sveikatos priežiūros, švietimo srityse). Lietuvoje nėra aiškiai reglamentuota, kaip viešosios srities paslaugų sektorius (valstybės institucijos ir įstaigos, aukštosios mokyklos), taip pat ir komercinių paslaugų teikėjai turi užtikrinti informacijos prieinamumą gestų kalbos vartotojams – ar patys paslaugų teikėjai turi rūpintis informacijos prieinamumu, ar paslaugų gavėjai turi užsisakyti lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas, ar šią funkciją turi atlikti Centras. Užsienio šalių patirtis rodo, kad įstaigos yra įpareigojamos pačios užtikrinti informacijos prieinamumą gestų kalbos vartotojams, tiesiogiai ar per vertimo paslaugas, tačiau tai gali būti įgyvendinama įvairiais būdais, kurie dažnai priklauso nuo finansavimo struktūros.

Lietuvių gestų kalbos vertėjų rengimas

Lietuvių gestų kalbos vertimo studijų programą nuo 2002 m. įgyvendina Vilniaus kolegija. Studijų programos, trunkančios 3 metus, tikslas – parengti humanitarinių mokslų profesinius bakalaurus, kurie įgiję tarpkalbinę ir tarpkultūrinę kompetenciją bei praktinius vertimo įgūdžius, gebėtų teikti lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugą. Šia studijų programa yra įgyvendinama ir Europos kurčiųjų sąjungos parengta, ir Europos Parlamente 2016 m. lapkričio 23 d. priimta rezoliucija²⁷⁶ dėl gestų kalbos ir gestų kalbos vertėjų, kurioje aptariama būtinybė rengti gestų kalbos vertėjus aukštosiose mokyklose. Profesionalūs, turintys aukštąjį gestų kalbos vertėjo išsilavinimą vertėjai yra jungtis, užtikrinanti kurčiųjų įsitraukimą į visuomenę. Tačiau nesunku suprasti, kad į studijas priimant asmenis, visiškai nemokančius gestų kalbos, yra susiduriama su panašiais iššūkiais, kaip pavyzdžiui, per 3 metus studentai turėtų išmokti pakankamai gerai lietuvių gestų kalbą ir įgyti vertimo įgūdžių, kad galėtų pasiruošti savarankiškai vertėjo veiklai. Kurčiųjų bendruomenės nariai nuolat akcentuoja, kad Lietuvoje pasigendama kokybiškų vertimo paslaugų, ypač vertimo iš lietuvių gestų kalbos į žodinę lietuvių kalbą, kas užtikrintų ir kurčiųjų teises į jų nuomonę ir pozicijos teikimą, pasisakymus, minties laisvę ir t. t. Manoma, kad vertėjų rengimo tąsa universitetinėse programose, ypač įgyjant magistro laipsnį, suteiktų galimybę kurčiųjų bendruomenės nariams ir visuomenei gauti kokybiškesnes vertimo paslaugas. Be to, gestų kalbos mokymas, nors ir yra siejamas su Bendraisiais Europos kalbų metmenimis (toliau – BEKM) (Kolegijos studijų programoje nurodomas siektinas kalbos išmokimas B2 lygiu), tačiau nėra sertifikuotas kalbos lygių įgijimo pažymėjimais (egzaminais), taip pat nėra ir parengtos tinkamos mokymo(si) medžiagos pagal BEKM. Be abejo, kalbos išmokimo lygis daro neabejotiną įtaką vertimo kalbos kokybei. Kol kas Lietuvoje, nesant koordinuotai gestų kalbos politikai, nėra aišku, kas galėtų ir privalėtų vykdyti gestų kalbos mokymo(si) medžiagos rengimą, vertinimą pagal BEKM. Tokia veikla duotų didelę naudą ne tik rengiant gestų kalbos vertėjus, bet ir organizuojant kalbos mokymo kursus tėvams, viešųjų paslaugų teikėjams, siekiant užtikrinti tiesioginę paslaugų teikimą kurtiesiems jų gimtąja kalba ir kitoms visuomenės grupėms.

Lietuvių gestų kalbos vertėjų atestacija

Lietuvoje lietuvių gestų kalbos vertėjų atestaciją įgyvendina Neįgaliųjų reikalų departamentas prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Lietuvių gestų kalbos vertėjų atestacijos aprašas²⁷⁷ nustato lietuvių gestų kalbos vertėjų (toliau – vertėjų) kvalifikacines kategorijas, kvalifikacinius reikalavimus toms kategorijoms įgyti, lietuvių gestų kalbos vertėjų atestacijos komisijos (toliau – Atestacijos komisija) funkcijas, atestacijos tvarką bei skundų nagrinėjimo tvarką. Pagal aprašo 4 punktą, vertėjams gali būti suteikiamos trys kvalifikacinės kategorijos: vyresniojo vertėjo, vyriausiojo vertėjo ir vertėjo eksperto. Apraše laikomasi nuostatos, kad

²⁷⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0442_LT.html

²⁷⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0131af95e02411eb866fe2e083228059?jfwid=yptqyffpj>

turima vertėjo aukštesnė kvalifikacinė kategorija neriboja galimybių ir pareigos teikti vertimo gestų kalba paslaugas, kurias teikia žemesnės kvalifikacinės kategorijos vertėjai. Kvalifikacinė kategorija suteikiama, remiantis šiais reikalavimais: išsilavinimo (turintys vertėjo išsilavinimą / turintys aukštąjį išsilavinimą, bet neturintys vertėjo išsilavinimo), darbo stažo, dalyvavimo kompetencijų plėtojimo veiklose, suteiktų vertimo paslaugų skaičiumi įvairiose srityse ir pagal kitus reikalavimus, kurie yra taikomi atskirai kiekvienai kvalifikacinei kategorijai (vaizdo įrašai, oficialios rekomendacijos iš darbdavio / Lietuvos kurčiųjų draugijos / vertėjus vienijančios organizacijos). Vyriausiojo vertėjo ir vertėjo eksperto kvalifikacinės kategorijos siekiančių asmenų atitinkamiems gebėjimams įvertinti atestuojamas vertėjas Atestacijos komisijai pateikia vaizdo įrašus iš atliktų lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų. Pagal Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2021 m. rugpjūčio 31 d. įsakymą Nr. V-71 komisiją sudaro: 2 Lietuvos kurčiųjų draugijos atstovai, 2 Neįgaliųjų reikalų departamento atstovai, po 1 Vilniaus kolegijos Pedagogikos fakulteto, Lietuvių gestų kalbos vertėjų asociacijos ir Lietuvos šeimų, auginančių kurčius ir neprisigirdinčius vaikus, bendrijos „Pagava“ atstovą. Atestacijos komisija atestuoja vertėjus ir suteikia kvalifikacines kategorijas, patvirtina suteiktą kvalifikacinę kategoriją arba ją panaikina. Lietuvių gestų kalbos vertėjas, įgijęs tam tikrą kategoriją, gauna didesnę darbo užmokestį, o Lietuvių gestų kalbos vertimo centro lietuvių gestų kalbos vertėjas-koordinatorius, skirstydamas užsakymus lietuvių gestų kalbos vertėjams, turi atsizvelgti į lietuvių gestų kalbos vertėjo turimą kvalifikacinę kategoriją, kuri turėtų užtikrinti paslaugos kokybę. Įvertinus aukščiau pateiktą informaciją, galima daryti prielaidą, kad lietuvių gestų kalbos vertėjų kvalifikacinių kategorijų suteikimas yra orientuotas į vertėjo profesinės patirties įgijimą. Būtų sunku prieštarauti šiai kompetencijos sudedamajai daliai, tačiau reikia pripažinti, kad tiesioginis vertėjo darbo įrankio – kalbos ir jo mokėjimo nesiejimas atestacijos procese palieka tam tikrų abejonių pačios atestacijos paskirtimi. Vertinant iš klientų – kurčiųjų asmenų teisės gauti kokybiškas vertimo paslaugas, suprantant kokybę kaip kalbos mokėjimo vieną iš svarbiausių dedamųjų, perspektyvos, kyla teisėtas susirūpinimas, ar kvalifikacinių kategorijų nustatymas, atsietas nuo kalbinių kompetencijų įvertinimo, nėra orientuotas tik į savaiminį profesijos prestižą ir pripažinimą. Tuo jokių būdu nenorima pasakyti, kad nereikia atestacijos ir kvalifikacinių kategorijų nustatymo, bet norima atkreipti dėmesį, kad gestų kalbos mokėjimo lygis yra kritinis, t. y. vienas iš svarbiausių aspektų, kalbant apie vertimo paslaugos kokybę. Todėl viena iš tolesnių atestacijos gerinimo krypčių turėtų būti kalbos mokėjimo lygmenų įtraukimas į vertinimo ir kvalifikacinių kategorijų nustatymo procesą. Tam, vadovaujantis BEKM, būtina sukurti atitinkamus kalbos lygmenų vertinimo įrankius, kurie sukurtų prielaidas tiesioginėms kvalifikacinių kategorijų sąsajoms su vertimo paslaugų kokybe.

Lietuvių gestų kalbos kursai

Lietuvių gestų kalbos metodinis skyrius – Lietuvių gestų kalbos vertimo centro struktūrinis padalinys rengia gestų kalbos mokymo programas, organizuoja mokymus bei vykdo visuomenės švietimą gestų kalbos vartojimo klausimais. Pagal Lietuvių gestų kalbos vertimo centro veiklos ataskaitos per 2021 metų III ketvirtį duomenis²⁷⁸, lietuvių gestų kalbos metodinis skyrius rengia 3 lietuvių gestų kalbos mokymo programas preliminariomis temomis: LGK girdintiems A.1.1 medžiagos pritaikymas mokyti nuotoliniu būdu, LGK girdintiems A.1.2 (pritaikytos programos orientuotos į savarankišką mokymąsi, kartu su gestų kalbos lektoriumi), lietuvių gestų kalbos vertėjams skirta metodinė medžiaga, tema – vertimas žodžiu iš lietuvių gestų kalbos į lietuvių kalbą (2 dalis). 2021 metais organizuojant lietuvių gestų kalbos kursus, kurių trukmė 2,5–3 mėn., turėtų būti apmokyta 80 asmenų. Ypatingai svarbu užtikrinti informacijos pateikimą apie lietuvių gestų kalbos kursus, galimybę mokyti

²⁷⁸ https://www.vertimaigestais.lt/files/2021/VP_ataskaita_2021_III_ketv.pdf

lietuvių gestų kalbos tėvams, kuriems gimė kurčias vaikas. Kaip jau minėta, Lietuvoje vyrauja medicininis požiūris į kurčiuosius, todėl prieš atliekant kochlearinę implantaciją, tokiems asmenims yra svarbu, kad jų tėvai gautų visapusišką informaciją ne tik apie klausos ir kalbos reabilitacijos perspektyvas, bet ir žinotų apie galimybę mokytis lietuvių gestų kalbos, susipažintų su kurčiųjų asmenų galimybėmis visuomenėje bei jų pasiekimais, t. y. gerosiomis patirtimis. Svarbu, kad vaikai, kurie nesimoko kurčiųjų ugdymo įstaigose, turėtų teisę išmolti gestų kalbą ir tai galėtų būti vienas iš būdų, organizuojant šiuos lietuvių gestų kalbos kursus. Tačiau dėl ribotų žmogiškųjų išteklių – darbuotojų skaičiaus, praktikoje tokia kursų perspektyva būtų neįgyvendinama, nes ir šiuo metu žinoma, kad šių kursų poreikis visiems norintiems visuomenės nariams nėra įgyvendinamas. Norint tai įgyvendinti būtina skirti finansavimą ir plėsti etatų skaičių – žmogiškuosius išteklius. Kol kas nėra oficialiai viešinami ir prieinami duomenys apie šių kursų poreikį. Lietuvių gestų kalbos metodinis skyrius organizuoja ir lietuvių gestų kalbos vertėjų kvalifikacijos kursus, kuriuose dalyvauja Centro lietuvių gestų kalbos vertėjai. Šiuo metu rengiamas ir Lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų teikimo tvarkos aprašas, kuris turėtų nustatyti vertimo paslaugų organizavimą ir teikimą. Numatoma Aprašą registruoti kaip teisės aktą, tvirtinamą Neįgaliųjų reikalų departamento direktoriaus, tačiau jis neįgis įstatymo galios, kaip šiuo atveju yra Suomijoje, kur yra priimtas įstatymas dėl vertimo paslaugų teikimo neįgaliesiems.

Bendrojo pagalbos telefono 112 prieinamumas lietuvių gestų kalba

Klausos negalią turintys žmonės gali susisiekti su Bendroju pagalbos centru ir išsikviesti skubiosios pagalbos tarnybas – policiją, priešgaisrines gelbėjimo pajėgas, greitosios medicinos pagalbos tarnybą ir aplinkos apsaugos pajėgas – keliais skirtingais būdais. 2020 metais Lietuvoje pradėjo veikti Bendrojo pagalbos centro (BPC) aplikacija, kurios pagalba, vienas iš būdų – išsikviesti pagalbą nuotoliniu būdu lietuvių gestų kalba (vertimo paslaugas teikia Lietuvių gestų kalbos vertimo centro lietuvių gestų kalbos vertėjai). Pasirinkus vaizdo skambutį, pagalbos prašantis asmuo dvipusiu vaizdo ryšiu sujungiamas su Bendroju pagalbos centru ir mato ekrane Bendrojo pagalbos centro operatorių ir (ar) gestų kalbos vertėją. Tai sudaro galimybę klausos negalią turintiems asmenims išsikviesti skubią pagalbą lietuvių gestų kalba. Vaizdo pokalbio metu taip pat galima nusiųsti Bendrojo pagalbos centro operatoriui tekstinį pranešimą²⁷⁹.

Atvejo vadybos ir psichologo paslaugos lietuvių gestų kalba

Lietuvoje kurtieji turi galimybę gauti ir tiesiogines paslaugas lietuvių gestų kalba – tai atvejo vadybos ir psichologų teikiama pagalba. Paslaugų teikimą finansuoja Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Paslaugų teikėjas – Lietuvos kurčiųjų draugija. Atvejo vadybos paslaugos pradėtos teikti 2018 m. spalio 1 d. Atvejo vadybos paslaugos – tai individuali ir kompleksiška pagalba kurčiamam spręsti įvairias problemas, nustatant klausos negalią turinčio asmens individualius poreikius ir galimybes. Atvejo vadybininkas organizuoja reikiamų specialistų pagalbą, koordinuoja jų pagalbos teikimą, užtikrina reikalingų paslaugų prieinamumą klientui tinkama forma. Tokiu būdu siekiama kuo didesnio klausos negalią turinčio asmens socialinio dalyvavimo visuomenėje bei integravimo į bendruomenę. Šias paslaugas gali gauti visi klausos sutrikimą turintys asmenys, kuriems reikalinga ne vieno specialisto, o kompleksinė pagalba. Paslaugos teikiamos nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos: darbuotojas teikia pagalbą viso regiono gyventojams. Visos paslaugos teikiamos gestų kalba ar kitu klientui priimtinausiu būdu. Paslaugos nemokamos²⁸⁰. Psichologinė pagalba teikiama lietuvių gestų kalba – psichologai teikia individualias konsultacijas ir vykdo grupinius užsiėmimus. Nesvarbu, kokiam mieste

²⁷⁹ <https://bpc.lrv.lt/lt/pagalbos-iskvietimas/mobilioji-programele>

²⁸⁰ <http://www.lkd.lt/atvejo-vadybininku-priemimo-laikas-ir-kontaktai>

gyvenate, nesvarbu, kokio amžiaus esate, jeigu jums reikalinga psichologo pagalba, jeigu norisi su kažkuo pasikalbėti, išsipasakoti, galite kreiptis į psichologes internetu per vaizdo skambučių programėles „Skype“ ar „Messenger“ arba susitarti susitikti gyvai²⁸¹. Tai yra ypatingai svarbu, nes tai priemonės, kurios užtikrina tiesioginį prieinamumą prie paslaugos be tarpininkų – lietuvių gestų kalbos vertimo. Tai gerasis Lietuvoje veikiančios praktikos pavyzdys, nes to siekiama ir Suomijoje – tiesioginio prieinamumo prie paslaugų gestų kalba.

---

²⁸¹ <http://www.lkd.lt/teikiama-nemokama-psichologine-pagalba-gestu-kalba>

4. IŠVADOS

Nors Lietuvoje gestų kalba yra pripažinta gimtąja kurčiųjų kalba, dabartinis jos teisinis statusas yra nepakankamas, neatitinka šiuolaikinio požiūrio į kurtumą ir gestų kalbą bei neužtikrina valstybės įsipareigojimų. Lietuvoje gestų kalba yra suprantama per neįgalumo prizmę ir teisiškai apibrėžta LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme, kur įtvirtinta, kad gestų kalba – tai gimtoji kurčiųjų kalba. Akivaizdu, kad esamo teisinio reglamentavimo rėmuose gestų kalba suprantama ne kaip visavertė Lietuvos kalba, bet kaip pagalbinė priemonė neįgalumą turinčiam asmeniui, o tai nėra suderinama su tarptautine gestų kalbos pripažinimo praktika. Kitose analizuotose šalyse (Suomijoje, Airijoje ir Švedijoje) gestų kalbos yra pripažinamos arba atskiru teisės aktu (Suomijoje ir Airijoje), arba valstybiniame kalbos įstatyme. Gestų kalbos pripažinimas atskiru įstatymu arba pripažinimas valstybiniame kalbos įstatyme suteikia gestų kalboms kalbos statusą, nes įstatymuose yra reglamentuojamos su gestų kalbomis susijusios gestų kalbų vartotojų kalbinės teisės (teisė išmokti, vartoti gestų kalbą ir kitos).

Gestų kalbos vartotojai teisiškai ir praktiškai suprantami tik kaip kurtieji. Lietuvos teisės aktai, daugiausiai švietimo sektoriuje, suteikia galimybes mokytis ir išmokti gestų kalbos, taip pat sektoriniuose teisės aktuose kalbama apie kurčiųjų teisę turėti vertėją, tačiau reikia pažymėti, kad sąvoka „gestų kalbos vartotojai“ turi būti suprantama plačiąja prasme ir apimti ne tik pačius kurčiuosius, bet ir jų aplinkoje esančius asmenis. Deja, šiandien Lietuvoje nėra nei vieno teisės akto, kuris apibrėžtų gestų kalbos vartotojus bei suteiktų konkrečias teises, nesiejant asmenų su kurtumu. Kitose šalyse nėra nurodoma, kad gestų kalbos vartojimas turi būti siejamas su kurtumu. Įstatymai Suomijoje, Airijoje ir Švedijoje nesieja gestų kalbos vartojimo tik su klausos negalia turinčio žmogaus statusu. Visi trys įstatymai nurodo, kad gestų kalbos gali būti vartojamos platesnės žmonių grupės, tai įrodo, kad gestų kalbos nėra neįgaliųjų komunikavimo priemonės ar „ženklai“, o visavertės kalbos, kurias gali išmokti ir vartoti visi žmonės Lietuvoje. Lietuvoje, deja, kol kas Neįgaliųjų integracijos įstatymas nurodo, kad gestų kalba yra kurčiųjų kalba, tačiau įstatymas nenurodo, kad gestų kalba gali būti, pvz., kurčiųjų gestų kalbą vartojančių girdinčių šeimos narių kalba, ir negarantuoja jiems teisės įgyti ir vartoti gestų kalbą.

Beveik jokie įstatymai Lietuvoje nesuteikia kurtiesiems gestų kalbos vartotojams konkrečių teisių. Lietuvoje, skirtingai nei kitose Europos valstybėse, tik keliuose įstatymuose yra tiesiogiai įtvirtinta kurčiųjų gestų kalbos vartotojų galimybė vartoti gestų kalbą ir / ar turėti gestų kalbos vertėją – ir tai tik viešajame sektoriuje, pvz., LR Baudžiamojo proceso kodekse, LR Administracinių nusižengimų kodekse, LR Švietimo įstatyme, Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme ir keliuose kituose norminiuose teisės aktuose. Palyginimui, Suomijoje ir Švedijoje teisė gauti vertėją ne tik viešajame sektoriuje yra reglamentuojama, pvz., žr. įstatymą 133/2010 Suomijoje, kuris nurodo, kad kurtieji taip pat turi teisę gauti vertėją dėl darbo, studijų, verslo, socialinio dalyvavimo, pomėgių ar poilsio.

Įstatymai Lietuvoje nesuteikia viešajam sektoriui ir teismams konkrečių pareigų. Lietuvoje nesant vieno bendrinio teisės akto, reglamentuojančio kurčiųjų gestų kalbos vartotojų teises, atitinkamai nėra sukurtas teisinis reguliavimas, kuris įpareigotų viešojo sektoriaus institucijas užtikrinti kurčiajam gestų kalbos vartotojui vartoti gestų kalbą, gauti paslaugas gestų kalba. Šiuo metu vienintelis LR Baudžiamojo proceso kodeksas numato, kad institucijos pareigūnas yra atsakingas už vertėjo užtikrinimą, tačiau kiti sektoriniai teisės aktai arba tiesiogiai nereglamentuoja asmens teisės vartoti gestų kalbą, arba išvis nėra pasisakyta dėl vertėjo užtikrinimo tam tikrose viešųjų paslaugų srityje. Tokia susiklosčiusi praktika, kai kurčiam asmeniui yra perkeliama našta pasirūpinti vertėju viešosiose įstaigose, nėra socialiai teisingai ir ši praktika yra keistina. Tačiau keičiant šią praktiką reikia atsižvelgti, kad gestų

kalbos vartotojas neprarastų galimybės pasirinkti lietuvių gestų kalbos vertėjo. Visose kitose analizuotose šalyse vyrauja tendencija, kad ne gestų kalbos vartotojas turi pats pasirūpinti vertimo paslauga, o viešųjų paslaugų teikėjai tiesiogiai ar per vertimo paslaugas padaro savo paslaugas prieinamas kurčiųjų bendruomenės nariams, t. y. viešasis sektorius turi teisiškai reglamentuojamas pareigas užtikrinti kurčiajam gestų kalbos vartotojui galimybę vartoti gestų kalbą viešajame sektoriuje.

Teisė įgyti gestų kalbą nėra reglamentuojama įstatymuose, dėl to ir praktikoje nėra įgyvendinamos priemonės, kurios užtikrintų kurčiųjų vaikų prigimtines teises į gestų kalbą. Prigimtinės teisės į kalbą įgyvendinimas prasideda nuo vaiko gimimo, tačiau būtent šiame etape yra teisinio reguliavimo spraga, kurios buvimas daro įtaką vaikų raidai ir įsitraukimui į socialinį gyvenimą. Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra sukurta teisinė ir veikianti praktinė bazė, kurioje būtų įtvirtina tėvų teisė žinoti, o gydytojų pareiga – informuoti apie egzistuojančias pasirinkimo galimybes (pvz., gestų kalbos kursus, lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas ir kt.), sužinojus, kad gimęs vaikas yra kurčias ar neprigirdintis. Dažniausiai imamasi medicininių priemonių – kurtumo gydymo, o tai šiuo atveju pažeidžia gimusio vaiko teisę į kalbos įgijimą ir prieštarauja Konvencijai. Pasirinktose analizei šalyse teisė įgyti kalbą taip pat nėra reglamentuojama gestų kalbos pripažinimo įstatymuose, tačiau tai yra kritikuojama. Lietuva šioje srityje turėtų sekti Islandijos pavyzdžiu ir užtikrinti, kad kiekvienas kurčias vaikas ir jo šeima arba globėjai turi galimybę išmokti ir vartoti gestų kalbą. Suomijoje tai yra vienas svarbiausių kurčiųjų asociacijos tikslų. Taip pat neseniai Suomijos kalbų instituto „Kotus“ Patariamoji gestų kalbų taryba pabrėžė, kad teisės aktai Suomijoje turėtų nustatyti aiškesnę pareigą socialinės gerovės, sveikatos priežiūros ir švietimo institucijoms užtikrinti, kad vaikai, kurie yra kurti arba turi klausos sutrikimų turėtų galimybę išmokti vieną iš vartojamų gestų kalbų Suomijoje.

Priežastys, dėl ko reikia įstatymo: tai iš esmės padėtų spręsti įvardintas problemas. Gestų kalbos įstatymas pripažintų lietuvių gestų kalbą kaip Lietuvos kalbą ir apsaugotų kurčiųjų gestų kalbos vartotojų *teises* įgyti ir vartoti savo gimtąją kalbą. Įstatymas galėtų įtvirtintų kalbines kurčiųjų teises, kurios šiuo metu nėra pakankamai reglamentuojamos sektoriniuose įstatymuose, tokias kaip teisė įgyti kalbą, ją gauti švietimą ir ją vartoti viešajame bei privačiame sektoriuose. Yra labai svarbu, kad gestų kalbą vartojančiam asmeniui, ypač vaikui, būtų užtikrinta teisė įgyti ir vartoti savo kalbą. Kad būtų galima vartoti gestų kalbą, kurčias ar neprigirdintis vaikas ir jo šeimos nariai turi turėti galimybę mokytis gestų kalbos. Svarbu, kad klausos negalią turinčio vaiko girdintys tėvai taip pat turėtų **galimybę gauti** gestų kalbos žinių ir galimybę mokytis kalbos. Viešojo sektoriaus institucijos turi užtikrinti ir skatinti gestų kalbos vartotojo galimybes vartoti savo kalbą ir gauti informaciją savo kalba.

Atlikus visų Europos Sąjungos šalių gestų kalbų pripažinimo teisės aktų analizę, galima išskirti penkis labiausiai paplitusias gestų kalbos teisinio pripažinimo tipų kategorijas.

(1) Konstitucinis pripažinimas; (2) Pripažinimas bendrinės kalbos teisės akte arba teisės akte dėl nacionalinės kalbos tarybos veikimo; (3) Pripažinimas atskirame gestų kalbos įstatyme; (4) Pripažinimas pagal gestų kalbos įstatymą ar aktą, įskaitant kitas komunikacijos priemones; (5) Pripažinimas sektoriniuose teisės aktuose (negalios, švietimo, socialinės integracijos). Pripažinimo tipų skirtumus galima paaikškinti įvairiais veiksniais ir nebūtinai vienas būdas yra geresnis už kitą, nes pripažinimo tipas yra nulemtas nacionalinio konteksto, įskaitant įstatymų leidybos problemas, šalies požiūrių į kalbinę ir kultūrinę įvairovę, jau egzistuojančius įstatymus, kurčiųjų asociacijos veiksnumą, jos finansavimą bei kitus susijusius veiksnus.

Atsižvelgiant į Konvencijos 2, 9, 21, 24 ir 30 straipsnius, yra aišku, kad Lietuva, kaip Konvenciją ratifikavusi valstybė narė, privalo ne tik užtikrinti prieinamumą kurtiesiems per gestų vertimo paslaugas, bet ir įgyvendinti kitus Konvencijos straipsnius, kurie reikalauja (i) pripažinti gestų kalbas kaip lygiavertes kalbas ir skatinti jų vartojimą, (ii) sudaryti sąlygas mokytis gestų kalbos ir skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinį identitetą, bei (iii) užtikrinti konkretaus kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant kurčiųjų kultūrą.

Viena iš kurčiųjų prigimtinių teisių yra įgyti ir galėti išreikšti save gestų kalba. Prigimtinė teisė bendraja prasme tai individo prigimtinių galimybių, kurios garantuoja jo žmogiškąjį orumą socialinio gyvenimo srityse. Prigimtinių teisės yra neatsiejamos nuo individo, nesusietos su teritorija, tauta, prigimtinių teisių žmogus turi nepriklausomai nuo to, ar jos įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne. Lietuva privalo įgyvendinti visus Konvencijos straipsnius, susijusius su gestų kalbomis, skirti ypatingą dėmesį ne tik prieinamumo per vertimą užtikrinimui, bet ir reglamentuoti lingvistines kurčiųjų teises, tokias kaip teisę į kalbos įgijimą ir vartojimą; viešojo sektoriaus pareigą skatinti lietuvių gestų kalbos vartojimą; skatinti ir puoselėti kurčiųjų kultūrą; pripažinti ir puoselėti kurčiųjų gestų kalbos vartotojų ir kurčiųjų bendruomenės kultūrą.

Svarbu paminėti, kad švietimas gestų kalba yra esminis elementas, užtikrinant kurčiųjų teisę į švietimą. Tačiau darbo grupė, rengusi šią analizę, nėra kompetentinga ruošti analizę apie švietimą. Kaip nurodo Lietuvių gestų kalbos ateities vizija ir vystymo gairės, norint atlikti išsamų tyrimą ir nustatyti kurčiųjų dvikalbio ugdymo įgyvendinimo galimybes Lietuvoje, tyrimą turi atlikti kompetentinga darbo grupė, sudaryta iš Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Lietuvos kurčiųjų draugijos, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, JT neįgaliųjų teisių komiteto atstovų, taip pat Europos kurčiųjų sąjungos arba Pasaulio kurčiųjų federacijos įgalioto atstovo. Tyrimas turi apimti, bet neapsiriboti šiomis sritimis: ankstyvasis ugdymas, surdopedagogų kvalifikacija, gestų kalbos (gimtosios) mokytojų kvalifikacija, edukacinė aplinka, ugdymo proceso organizavimas.

Reiktų pabrėžti, kad nors Lietuvoje lietuvių gestų kalba įtvirtinta sektoriniuose įstatymuose, tačiau reikalingos priemonės nepakankamai užtikrinamos praktikoje – lietuvių gestų kalbos vertėjų rengimas aukštojoje mokykloje, neribojamos ir nelimituojamos lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugos, lietuvių gestų kalbos vertėjų atestacija, lietuvių gestų kalbos kursai, tiesioginis paslaugų prieinamumas lietuvių gestų kalba (atvejo vadyba, psichologinė pagalba), o to siekia ir Suomijos kurčiųjų asociacija, lietuvių gestų kalbos kursai, metodinių priemonių rengimas, didėjantis informacijos prieinamumas per nacionalinį transliuotoją ir kitos praktikoje veikiančios priemonės. **Tačiau teisinė analizė parodė, kad Lietuva neužtikrina pačios kalbos – lietuvių gestų kalbos – tinkamo teisinio statuso, kurčiųjų teisių, o akcentuoja tik prieinamumą.** Todėl daroma prielaida, kad esant reikalingoms priemonėms praktikoje, patvirtinus atskirą Lietuvių gestų kalbos įstatymą, tai nereikalautų didelių papildomų finansinių kaštų, tačiau užtikrintų kurčiųjų asmenų teises. Būtina, remiantis šia analize bei sužinojus iš Lietuvos kurčiųjų bendruomenės atstovų, ko jie tikisi iš Lietuvių gestų kalbos įstatymo, parengti konkrečias rekomendacijas Lietuvių gestų kalbos įstatymui. Parengus rekomendacijas, priėmus pagrindinį Lietuvių gestų kalbos įstatymą, jis galėtų būti nuoroda į kitus Lietuvoje galiojančius sektorinius įstatymus, užtikrintų Konvencijos nuostatų įgyvendinimą. Daroma prielaida, kad su šiuo metu veikiančiomis praktinėmis priemonėmis priėmus šiuolaikišką Lietuvių gestų kalbos įstatymą (prasmingai konsultuojantis su kurčiųjų bendruomene), kuris pripažintų lietuvių gestų kalbą kaip Lietuvos oficialią kalbą, praplėstų gestų kalbos vartotojų apibrėžimą, užtikrintų kalbines teises kurtiesiems (teisė įgyti gestų kalbą ir ją vartoti viešajame ir privačiame sektoriuose),

pareigas viešajam sektoriui, skatintų gestų kalbos vartojimą ir kurčiųjų bendruomenės kultūros puoselėjimą, įtvirtintų Gestų kalbos tarybą, užtikrintų Gestų kalbos įstatymo peržiūrą, Lietuva taptų pavyzdine valstybe kitoms Europos Sąjungos valstybėms.

5. ANALIZĖS PRIEDAI IR IŠAIŠKINIMAS

Analizės prieduose (Nr.1 ir Nr. 2) pateikta informacija: Suomijoje, Airijoje ir Naujoje Zelandijoje gestų kalbos yra reglamentuojamos atskiruose Gestų kalbų pripažinimo įstatymuose. Švedijoje gestų kalba yra pripažinta Bendrajame kalbų įstatyme. Lietuvoje gestų kalba yra pripažinta sektoriniame įstatyme dėl neįgaliųjų integracijos. Visi įstatymai konkrečiai pamini gestų kalbą (-as) ir jų pavadinimus.

Gestų kalbos (-ų) pripažinimo įstatymai Suomijoje, Švedijoje, Airijoje ir Naujoje Zelandijoje nesieja gestų kalbų vartotojų su kurtumu, įstatymai įvairiai įvardija, kad gestų kalbos yra gestų kalbų vartotojų ir / ar kurčiųjų bendruomenės narių kalbos. Įstatymas Naujoje Zelandijoje pabrėžia, kad kurčiųjų bendruomenė yra *atskira lingvistinė (kalbinė) ir kultūrinė kurčiųjų žmonių grupė*. Lietuvoje įstatymas konkrečiai pasako, kad gestų kalba yra kurčiųjų kalba ir sieja jos vartojimą su kurtumu.

Įstatymai Airijoje ir Naujoje Zelandijoje konkrečiai nurodo gestų kalbų vartotojų teises, tokias kaip teisę į teisingumą, vartojant gestų kalbą, teisę vartoti gestų kalba teisiniuose procesuose ir viešajame sektoriuje. Suomijoje situacija yra kitokia, nes gestų kalbų vartotojų teisės yra labai plačiai reglamentuotos sektoriniuose įstatymuose. Švedijoje gestų kalbų vartotojų teisės taip pat reglamentuojamos plačiau sektoriniuose įstatymuose, ypač švietimo sektoriuje. Lietuvoje konkrečios teisės vartoti gestų kalbą teismuose, viešajame sektoriuje ar kituose sektoriuose nėra reglamentuojamos.

Gestų kalbų reglamentavimo įstatymai Suomijoje, Airijoje, Švedijoje ir Naujoje Zelandijoje nurodo, kad valstybės privalo imtis tam tikrų veiksmų, norit užtikrinti gestų kalbų vartotojų teises. Suomijoje institucijos privalo skatinti gestų kalbos vartotojų galimybes vartoti savo kalbą ir gauti informaciją savo kalba. Airijoje institucijos ir teismai turi imtis visų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų, jog vertimas į airių gestų kalbą būtų suteiktas. Švedijoje viešasis sektorius taip pat privalo apsaugoti ir skatinti švedų gestų kalbą.

Nė vienas analizuotas įstatymas konkrečiai nereglamentuoja teisės į gestų kalbos įgijimą, bet įstatymas Islandijoje galėtų būti geruoju pavyzdžiu, kaip tokią teisę reglamentuoti.

Suomijoje, Švedijoje ir Naujoje Zelandijoje egzistuoja atskiri organai, tokie kaip tarybos arba komitetai, kurie stebi ir prižiūri Gestų kalbų vartotojų teisių ir Gestų kalbų pripažinimo įstatymų įgyvendinimą. Airijoje tokią funkciją iš dalies atlieka SILS. Airijoje ir Naujoje Zelandijoje taip pat yra numatyta teisinių aktų peržiūra.

Tik keliose ES šalyje gestų kalbos yra reglamentuojamos sektoriniuose / specialiuose teisiniuose aktuose, o ypač – įstatymuose dėl neįgaliųjų integracijos. Gestų kalbų reglamentavimo tendencijos atskleidžia, kad vis daugiau šalių renkasi reglamentuoti gestų kalbas atskiru Gestų kalbų įstatymu, kuris atspindi Konvencijos reikalavimus ir užtikrina konkrečias teises kurtiesiems gestų kalbos vartotojams. Šalys, kuriose yra daugiau nei viena oficiali kalba ir kurios turi aiškias kalbines mažumų grupes, kurios turi savo kalbas, renkasi reglamentuoti gestų kalbas Bendruose kalbų įstatymuose.

PALYGINAMOJI ANALIZĖ (PRIEDAS NR. 1)

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Gestų kalba (-os)	Lietuvių gestų kalba.	Suomių gestų kalba ir Suomijos švedų gestų kalba.	Airių gestų kalba.	Švedų gestų kalba.	Naujosios Zelandijos gestų kalba.
Gestų kalbos reglamentavimo įstatymo tipas	Sektorinis įstatymas (neįgaliųjų integracijos).	Atskiras gestų kalbų aktas, kuris yra Bendrojo kalbų Suomijoje įstatymo, patvirtinto 2015 m., dalimi.	Atskiras Gestų kalbos įstatymas, 2017 m.	Bendrajame kalbų įstatyme.	Atskiras Gestų kalbos įstatymas, 2006 m.
Gestų kalbos (-ų) pripažinimas	Įstatyme dėl neįgaliųjų integracijos.	Gestų kalbos įstatymas (359/2015) 1 straipsnis: <i>Gestų kalba šiame įstatyme reiškia suomių gestų kalba ir Suomijos švedų gestų kalba.</i> Įstatymas aiškiai įvardija gestų kalbų pavadinimus, taip pripažindamas abi gestų kalbas, ir toliau nurodo su jomis susijusias teises ir pareigas.	Airių Gestų kalbos įstatymas 3(1) straipsnis: <i>Valstybė pripažįsta airių gestų kalbos vartotojų teisę naudoti airių gestų kalbą kaip savo kalbą ir atitinkamą pareigą visoms viešosioms įstaigoms suteikti airių gestų kalbos naudotojams nemokamą vertimą žodžiu, kai jie naudojami arba siekia gauti įstatymų nustatytas teises ir paslaugas.</i>	Švedijos Kalbos įstatymas, 2009:600, 1, 9, 14 skirsniai. Pirmas įstatymo straipsnis nurodo, kad įstatyme yra nurodytos nuostatos dėl švedų kalbos, nacionalinių mažumų kalbų ir švedų gestų kalbos. Pagal įstatymo 1 straipsnio formuluotę, gestų kalba yra lygi kitoms šalies mažumų kalboms.	Naujosios Zelandijos Gestų kalbos įstatymas, 2 dalis: Pripažinimas: <i>Naujosios Zelandijos gestų kalba yra oficiali Naujosios Zelandijos kalba.</i> NZ gestų kalba yra paskelbta oficialia Naujosios Zelandijos kalba.

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Gestų kalbos vartotojų apibrėžimas	Fokusuojamasi į auditorinį žmogaus statusą, pabrėžiama, kad lietuvių gestų kalba yra kurčiųjų kalba. Neminima, kad LGK vartoja daug platesnę žmonių grupę Lietuvoje.	Gestų kalbos vartotojo apibrėžimas nėra susietas su auditoriniu žmogaus statusu. Gestų kalbos įstatymas (359/2015) 1(2): <i>Gestų kalbos vartotojas – asmuo, kurio kalba yra gestų kalba.</i>	„ <i>Airių gestų kalba</i> “ yra apibrėžta kaip <i>gestų kalba, kurią vartoja dauguma kurčiųjų bendruomenės narių.</i> Nebūtinai kurtieji yra gestų kalbos vartotojais.	Švedijos Kalbos įstatymas, 2009:600, 14 skirsnis, 2 dalis. <i>Kurtiesiems arba neprisigirdintiesiems asmenims ir asmenys, kurie dėl kitų priežasčių, reikalauja gestų kalbos, turi būti suteikta galimybė mokytis, plėtoti ir vartoti švedų gestų kalbą. Apibrėžimas pasako, kad gestų kalbą gali vartoti žmonės, kurie dėl kitų priežasčių (ne tik dėl kurtumo) nori / turi vartoti gestų kalbą.</i>	4 straipsnis: Kurčiųjų bendruomenė reiškia – a) <i>atskira kalbinė ir kultūrinė kurčiųjų žmonių grupė, kuri Naujosios Zelandijos gestų kalbą vartoja kaip pirmąją arba pageidaujamą kalbą; ir</i> b) <i>kurtieji asmenys, kurie tapatinasi su a) punkte nurodyta žmonių grupe.</i>

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Įstatymas suteikia gestų kalbos vartotojams nauju, prieš tai nereglamentuotų teisių	Ne.	<p>Ne. Įstatymas tik konkrečiai apibrėžia jau reglamentuotas teises sektoriniuose teisiniuose aktuose.</p> <p>Gestų kalbos įstatymas (359/2015) yra trumpas glaustas aktas, nurodantis, kuriuose sektoriniuose įstatymuose gestų kalbą vartotojų teisės yra reglamentuojamos, ir taip sustiprinantis gestų kalbos vartotojų teises įvairiuose sektoriuose ir jas plėtojantis.</p>	<p>1 straipsnis: (1) Valstybė pripažįsta airių gestų kalbos vartotojų teisę vartoti airių gestų kalbą kaip savo kalbą ir atitinkamą pareigą visoms viešosioms įstaigoms teikti airių gestų kalbos naudotojams nemokamą vertimą žodžiu, kai jie naudojami ar siekia gauti įstatymų nustatytas teises ir paslaugas.</p> <p>(2) Asmenų, vartojančių airių gestų kalbą, bendruomenė turi teisę vartoti, plėtoti ir išsaugoti airių gestų kalbą.</p> <p>4, 6 straipsniuose įstatymas reglamentuoja teisę vartoti gestų kalbą teisiniuose procesuose ir viešajame sektoriuje.</p>	Konkrečių teisių neįvardija.	7 straipsnis: Teisė vartoti Naujosios Zelandijos gestų kalbą teismo procese ir teisiniuose procesuose.

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Gestų kalbų vartotojų teisės, reglamentuojamos sektoriniuose teisės aktuose	Taip, bet tik keliuose ir labai siaurai.	Taip, labai plačiai, skirtinguose sektoriuose.	Tik švietime, bet labai siaurai. Taip pat neįgaliųjų ir lygybės aktuose, bet abstrakčiai.	Taip, ypač švietime.	N/A, bet turbūt taip.
Sektoriniuose įstatymuose reglamentuojama kurčiųjų teisė į švietimą	Švietimo įstatyme 30 str. 6. Kurčiamajam ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos sąlygos mokytis gimtosios (gestų) kalbos.	Pagrindinio ugdymo įstatymas 690/2020 Vyriausybės nutarimas dėl pagrindinio ugdymo įstatyme nurodytų nacionalinio mokymo tikslų įgyvendinimo ir pagrindinio ugdymo valandų paskirstymo 422/2012 Bendrųjų vidurinių mokyklų įstatymas 629/1998 Profesinio mokymo įstatymas 531/2017 Teisė į vertimą, skirtą darbui, studijoms, verslui, socialiniam dalyvavimui, pomėgiams ar poilsiui yra reglamentuojama įstatyme dėl vertimo paslaugos žmonėms su negalia 133/2010.	Švietimo įstatymas (1998), pagalbinių paslaugų straipsnis.	Mokyklų įstatymas (Skollag, 2010: 800) Dekretas dėl specialiųjų mokyklų (1995: 401) Dekretas dėl pradinių mokyklų (1994: 1194) Dekretas dėl vidurinių mokyklų (1992: 394) Dekretas dėl universitetų (1993:100) Dekretas dėl suaugusiųjų švietimo (2002: 1012) Potvarkis (1997: 1158) dėl valstybės subsidijų tam tikrų tėvų mokymui gestų kalbos.	N/A

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Įstatymas sukuria naujų pareigų viešajam sektoriui, teismams	Ne.	<p>Įstatymo 3 skyrius:</p> <p>(1) Valdžios institucijos savo veikloje <i>turi skatinti</i> gestų kalbos vartotojų galimybes vartoti savo kalbą ir gauti informaciją savo kalba.</p> <p>(2) Šiame įstatyme valdžios institucijos reiškia teismus ir kitas valdžios institucijas, savivaldybių institucijas, nepriklausomas viešosios teisės institucijas ir Parlamento įstaigas.</p> <p>(3) Institucijoms nustatytos nuostatos taikomos ir kitoms įstaigoms, vykdančioms viešąsias administracines pareigas.</p>	<p>6 straipsnis:</p> <p><i>Viešoji įstaiga turi imtis visų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų, jog vertimas į airių gestų kalbą būtų suteiktas asmeniui, kuris moka tą kalbą ir negirdi arba nesupranta anglų arba airių kalbų, kai tas asmuo siekia pasinaudoti įstatyme numatytomis teisėmis arba paslaugomis.</i></p>	<p>9 skyrius</p> <p><i>Viešasis sektorius turi ypatingą atsakomybę ir apsaugoti ir skatinti švedų gestų kalbą.</i></p>	<p>7 straipsnis: Teisė naudoti Naujosios Zelandijos gestų kalbą teismo procesuose.</p> <p>9 straipsnis: Valdžios departamentų valdymo principai</p> <p>(1) Vyriausybės departamentas, vykdydamas savo funkcijas ir įgaliojimus, turėtų vadovautis šiais principais, kiek tai pagrįstai įmanoma:</p> <p>a) su kurčiųjų bendruomene turėtų būti konsultuojamasi su NZSL susijusiais klausimais (įskaitant, pavyzdžiui, NZSL vartojimo skatinimą);</p> <p>b) NZSL turėtų būti naudojamas, viešai reklamuojant Vyriausybės paslaugas ir teikiant visuomenei informaciją;</p> <p>c) Vyriausybės paslaugos ir informacija turėtų būti prieinama kurčiųjų bendruomenei, naudojant atitinkamas priemones (įskaitant NZSL).</p> <p>(2) Vyriausybės departamento konsultacijas pagal 1 poskyrio a) punktą turi vykdyti Vyriausybės departamento</p>

					<p>vykdomasis direktorius, tiek, kiek tai pagrįstai įmanoma, konsultuodamasis su asmenimis arba organizacijomis, kurios, jo nuomone, atstovauja kurčiųjų bendruomenės narių interesus, susijusiems su NZSL.</p> <p>(3) 1 poskyrio principų tikslas yra skatinti kurčiųjų bendruomenės prieigą prie Vyriausybės informacijos ir paslaugų.</p>
Teisė įgyti kalbą	<p>Nereglamentuoja nei vienu įstatymu, tačiau visose valstybėse tai yra prioritetas klausimas. Geras pavyzdys, kaip tokią teisę reglamentuoti, stebimas Islandijoje, įstatyme dėl Islandų kalbos ir islandų gestų kalbos statuso, 2011 m. birželio 7 d. – Nr.61, įsigaliojęs 2011 m. birželio 15 d. Pakeistas įstatymu Nr. 126/2011 (įsigaliojo 2011 m. rugsėjo 30 d.). 3 straipsnis. <i>Islandų gestų kalba. Islandų gestų kalba yra pirmoji kalba tų, kurie nuo jos priklauso, norėdami išreikšti save ir bendrauti su kitais. Tai taip pat pirmoji jų vaikų kalba. Valdžios institucijos privalo ją puoselėti ir remti. Kiekvienas, kuriam reikia gestų kalbos, turi galimybę išmokti ir vartoti islandų gestų kalbą kalbos įsisavinimo pradžioje arba nuo tada, kai diagnozuojamas kurtumas, klausos sutrikimas ar kurčneregystė. Tokią pat teisę turi ir artimiausi tokių asmenų šeimos nariai.</i></p>				

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Istatymo stebėjimo įstaiga / komitetas / taryba	N/A	Gestų kalbos pripažinimo įstatyme tarybos steigimas nenumatytas, bet vėliau buvo nutarta, kad toks organas yra reikalingas, ir pagal naująjį Vyriausybės nutarimą dėl gestų kalbos klausimų patariamąsios tarybos (690/2020) yra įsteigta Patariamoji gestų kalbų taryba stebėti įstatymo įgyvendinimą.	Įsteigti tarybą, kuri stebėtų įstatymo įgyvendinimą buvo siūlyta pirminiame įstatymo pasiūlyme, šis straipsnis nebuvo priimtas. Įstatymo įgyvendinimo stebėjimas iš dalies gali būti atliekamas SILS, kuris prižiūri Vertėjų registro ir jų akreditavimo programą (RISLI).	Švedijos kalbos taryba. Tarp kitų užduočių, institucija, visų pirma, privalo rinkti, saugoti, moksliskai apdoroti ir skleisti žinias ir medžiagą apie švedų kalbą, tautinių mažumų kalbas – suomių, jidiš, meänkieli ir romani chib, švedų gestų kalbą; taip pat kaupti žinias apie kitų kalbų vartojimą ir stebėti Kalbos įstatymo (2009:600) taikymą.	10 straipsnis numatė, kad yra privaloma teikti ataskaitas apie padarytą pažangą. Tačiau toks mechanizmas vėliau nebuvo pakankamas ir vėliau Ekspertų patariamoji grupė buvo suformuota, kuriai buvo skirtas aiškus ketverių metų mandatas, biudžetas. Tarybos užduotys buvo teikti Vyriausybei ekspertų nuomones dėl įstatymo įgyvendinimo. ²⁸²
Vertimo paslaugų teikimo reglamentavimas Gestų kalbų pripažinimo įstatyme	N/A	Neįtrauktas į Gestų kalbų pripažinimo įstatymą. Yra priimtas atskiras įstatymas, reguliuojantis vertimo paslaugų teikimą.	Nurodo, kad tik akredituoti ir kompetentingi vertėjai gali teikti vertimo paslaugas viešajame sektoriui ir teismuose, taip pat nurodo įsteigti vertėjų registrą, kuris užtikrintų tik kompetentingų ir akredituotų vertėjų samdymą viešajam sektoriui ir teismuose.	Neįtrauktas į Kalbos įstatymą. Reguluojamas kituose įstatymuose.	7(2) straipsnis: Teisė naudoti Naujosios Zelandijos gestų kalbą teismo procese Nurodo, kad tik kompetentingi vertėjai gali būti samdomi teisiniams procesams.

²⁸² <https://www.odi.govt.nz/nzsl/about-board/>

	Lietuva	Suomija	Airija	Švedija	Naujoji Zelandija
Akto peržiūra	N/A	N/A	<p>10 straipsnis Akto veikimo ataskaita: ne vėliau kaip per 3 metus nuo įstatymo priėmimo dienos, o vėliau – kas 5 metus yra pareikalaujama, kad būtų parengta įstatymo veikimo ataskaita.</p>	N/A	<p>11 straipsnis: praėjus 3 metams po įstatymo įsigaliojimo dienos, yra reikalaujama kad būtų parengta ataskaita apie: a) įstatymo veikimą nuo jo įsigaliojimo; ir b) ar būtini arba pageidautini šio akto taikymo srities ir turinio pakeitimai. Yra privaloma užtikrinti, kad ataskaitoje aptariamais klausimais būtų konsultuojamasi su kurčiųjų bendruomenės narių interesus atstovaujančiais asmenimis ar organizacijomis.</p>

PRIEDAS NR. 2

GESTŲ KALBOS REGLAMENTAVIMAS NAUJOJOJE ZELANDIJOJE (bazinė informacija)

Naujoji Zelandija

- Valstybinės kalbos: anglų kalba, māori kalba, Naujosios Zelandijos gestų kalba (NZSL)
- Gestų kalba: Naujosios Zelandijos gestų kalba (NZSL)
- Kurčiųjų gestų kalbos vartotojų skaičius: apie 4.599, iš viso apie 20.000 žmonių vartoja NZSL²⁸³
- Gestų kalbos įstatymo pavadinimas: Naujosios Zelandijos gestų kalbos įstatymas, priimtas 2006 m.²⁸⁴

Institucinė sąranga:

- Socialinių reikalų ministerija – Departamentas neįgaliųjų klausimais (ODI)
- NZSL patariamoji taryba (ODI)²⁸⁵

NZSL įstatymas įsigaliojo 2006 m. balandžio 11 d., siekiant skatinti ir išsaugoti NZSL vartojimą. NZSL pripažinimo įstatymu siekiama skatinti ir išlaikyti NZSL vartojimą keturiais būdais:

- pripažįstant NZSL viena iš oficialių Naujosios Zelandijos kalbų;
- užtikrinant kurtiesiems teisę naudotis NZSL teisiniuose procesuose ir reikalauti, kad būtų suteiktas kompetentingas vertėjas;
- įpareigojant Vyriausybę priimti reglamentus NZSL įstatymo klausimais, įskaitant NZSL vertėjų kompetencijos standartus;
- nurodant tris principus, pagal kuriuos Vyriausybės departamentai vadovaujasi, vartojant / naudojant / sprendžiant dėl NZSL: (i) kurčiųjų bendruomenė turi būti įtraukta, kai yra svarstomi su NZSL susiję klausimai (įskaitant, pavyzdžiui, NZSL vartojimo skatinimą); (ii) NZSL turėtų būti vartojama, skleidžiant informaciją apie valdžios paslaugas ir teikiant informaciją visuomenei; (iii) Vyriausybės paslaugos ir informacija turėtų būti prieinama kurčiųjų bendruomenei, naudojant atitinkamas priemones (įskaitant NZSL).

Kadangi tai yra principai, o ne pareigos, Vyriausybės departamentai atsižvelgia į šių veiksmų pagrįstumą ir išlaidų dydį. Departamentas neįgaliųjų klausimais yra parengęs praktinį vadovą / gaires kitiems departamentams, kaip įgyvendinti principus per savo politiką ir praktiką, kad kurčiųjų bendruomenė galėtų gauti Vyriausybės informaciją ir paslaugas.²⁸⁶

NZSL įstatymo 10 straipsnis įgalioja Neįgaliųjų reikalų ministrą pranešti apie pažangą, įgyvendinant šiuos principus. Teisės aktai leidžia šias ataskaitas įtraukti į metinę Naujosios Zelandijos Ataskaitą dėl strategijos negalios klausimais įgyvendinimo. NZSL įstatymo 11

²⁸³ <https://www.odi.govt.nz/nzsl/about/>

²⁸⁴ <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2006/0018/latest/whole.html>

²⁸⁵ <https://www.odi.govt.nz/nzsl/>

²⁸⁶ <https://www.odi.govt.nz/guidance-and-resources/giving-effect-to-the-new-zealand-sign-language-act/>

straipsnyje reikalaujama, kad neįgaliųjų reikalų ministras peržiūrėtų įstatymą, praėjus trejiems metams nuo jo įsigaliojimo. Peržiūrėjęs NZSL įstatymą, reikia atsižvelgti, kaip veikė NZSL įstatymas, ar yra būtini, ar pageidautini bet kokie NZSL įstatymo pakeitimai – jo turinys arba tai, ką jis apima.

NZSL pripažinimas oficialia Naujosios Zelandijos kalba yra priemonė skatinti ir užtikrinti NZSL vartojimą. Naujosios Zelandijos Viktorijos universiteto kurčiųjų studijų skyrius pažymėjo, kad NZSL pripažinimas oficialia kalba padidino girdinčiųjų bendruomenės narių susidomėjimą NZSL ir vis daugiau žmonių (nepriklausomai, ar jie yra kurtieji, ar ne) mokosi ir vartoja NZSL.²⁸⁷

Nei 1987 m. Māori kalbos įstatyme, nei NZSL įstatyme nenurodoma, ką konkrečiai reiškia kalbos įvardijimas kaip „oficiali kalba“. Tačiau, kai departamentai organizuoja oficialius renginius, jie dažniausiai garantuoja informacijos prieinamumą Māori kalba, tačiau tik nedaugelis svarsto galimybę užtikrinti informacijos prieinamumą per NZSL. Naujosios Zelandijos ministrų kalbose retai būna sveikinimai gestų kalba, tačiau dažnai įtraukiama Māori kalba, net jei įvykis ar organizacija, į kurią kreipiamasi, nevartoja Māori kalbos.

Tačiau didelė dalis visuomenės nežino apie NZSL, kad tai yra tikra kalba arba kad tai yra viena iš oficialiųjų Naujosios Zelandijos kalbų. Gestų kalbos pripažinimas oficialia kalba padeda informuoti visuomenę ir formuoti jos požiūrį į gestų kalbas kaip į visų piliečių kalbas. Tai ir konkrečiai apibrėžia valdžios požiūrį, kad gestų kalba yra kalba (ne susikalbėjimo priemonė ar tik neįgaliųjų bendravimo priemonė), ir gerina visuomenės sąmoningumą bei padeda suprasti, kad gestų kalba yra unikali kalba.

---

²⁸⁷ <https://www.odi.govt.nz/nzsl/act-2006/nzsl-act-review-2011/>